

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

GÖSTERGELER ARACILIğIYLA TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI HAK TEMELLİ İZLEME KILAVUZU

2021

GÖSTERGE UZMAN GRUBU

Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz II

Göstergeler Aracılığıyla Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Hak Temelli İzleme Kılavuzu

Gösterge Uzman Grubu

Prof. Dr. Gülay Toksöz

Doç. Dr. İlknur Yüksel-Kaptanoğlu

Doç. Dr. Emel Memiş

Dr. Hilal Arslan

Aslıhan Kabadayı

Oğuzhan Akyıldırım

Bengin İnanç

Ekim 2021

CEİD YAYINLARI

Göstergeler Aracılığıyla Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Hak Temelli İzleme Kılavuzu

Kaynak gösterilmek kaydıyla yararlanılabilir.

Yıldızevler Mah. 721. Sokak, No:4/9 Çankaya, 06690

Ankara, Türkiye

Tel: 0 312 440 04 84

www.ceid.org.tr

www.ceidizler.ceid.org.tr

Kapak Fotoğrafı: Anonim

Kapak/İç Tasarım: Hasan Kürşat Akcan

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği'nin sorumluluğu altındadır. Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

CEİD-Gösterge Uzman Grubu

Gülay Toksoz (Prof.Dr.), İlknur Yüksel-Kaptanoğlu (Doç.Dr.), Emel Memiş (Doç. Dr.), Hilal Arslan (Dr.), Aslıhan Kabadayı, Oğuzhan Akyıldırım ve Bengin İnanç'tan oluşmaktadır. CEİD üyelerinden oluşan Gözterge Uzman Grubunda, akademik çalışmalardan, araştırma tasarımı, veri analizi, gösterge oluşturulması gibi konulardaki farklı alanlarda birikim bir aradadır. CEİD'in toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hak temelli izleme alanında ürettiği tematik alanlara ait göstergelerin revizyonu, seçimi ve bu kılavuzda anlatılan göstergelerin hazırlanmasından Gösterge Uzman Grubu sorumludur.

İçindekiler

KISALTMALAR	viii
Giriş	1
1. İstihdam	4
1.1. İstihdamın Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Açısından Önemi.....	4
1.2. Temel Kavramlar	5
1.3. Veri Kaynakları.....	6
1.4. Mevcut Göstergeler	8
1.5. Önerilen Göstergeler	14
2. Yoksulluğun Önlenmesi ve Sosyal Koruma	17
2.1. Yoksulluğun Önlenmesi ve Sosyal Korumanın Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi.....	17
2.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar	18
2.3. Veri Kaynakları.....	19
2.4. Mevcut Göstergeler	20
2.5. Önerilen Göstergeler	23
3. Eğitim	26
3.1. Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi.....	26
3.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar	27
3.3. Veri Kaynakları.....	27
3.4. Mevcut Göstergeler	28
3.5. Önerilen Göstergeler	34
4. Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik (STEM).....	37
4.1. STEM Alanının Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi	37
4.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar	38
4.3. Veri Kaynakları.....	39
4.4. Mevcut Göstergeler	39
4.5. Önerilen Göstergeler	42
5. Kentsel Haklar ve Hizmetler.....	45
5.1. Kentsel Haklar ve Hizmetlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi.....	45
5.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar	46
5.3. Veri Kaynakları.....	47
5.4. Mevcut Göstergeler	47
5.5. Önerilen Göstergeler	53
6. Kadın Mülteciler	56
6.1. Kadın Mülteciler Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi.....	56

6.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar	57
6.3. Veri Kaynakları.....	57
6.4. Mevcut Göstergeler	58
6.5. Önerilen Göstergeler	61
7. İnsan/Kadın Ticareti.....	64
7.1. İnsan/Kadın Ticaretinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi	64
7.2. Göstergelerde kullanılan kavramlar	65
7.3. Veri Kaynakları.....	65
7.4. Mevcut Göstergeler	65
7.5. Önerilen Göstergeler	66
8. Sağlık	68
8.1. Sağlıkın Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi	68
8.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar	69
8.3. Göstergelerin Veri Kaynakları	69
8.4. Mevcut Göstergeler	70
8.5. Önerilen Göstergeler	77
9. Spor.....	79
9.1. Sporun Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi	79
9.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar	80
9.3. Göstergelerin Veri Kaynakları	80
9.4. Mevcut Göstergeler	81
9.5. Önerilen Göstergeler	83
10. Kadınlara Yönelik Şiddet	86
10.1. Kadınlara Yönelik Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi	86
10.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar.....	87
10.3. Veri Kaynakları.....	89
10.4. Mevcut Göstergeler.....	90
10.5. Önerilen Göstergeler	94
11. Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilik	97
11.1. Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi	97
11.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar.....	98
11.3. Veri Kaynakları.....	98
11.4. Mevcut Göstergeler.....	99
11.5. Seçilmiş Önerilen Göstergeler	104
11.6. Araştırma ve Gösterge Önerileri	104
12. Medya	106
12.1. Medyanın Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi.....	106

12.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar	107
12.3. Veri Kaynakları.....	107
12.4. Mevcut Göstergeler.....	107
12.5. Önerilen Göstergeler	111
13. Adalete Erişim	113
13.1. Adalete Erişimin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi	113
13.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar.....	114
13.3. Veri Kaynakları.....	114
13.4. Mevcut Göstergeler.....	115
13.5. Önerilen Göstergeler	118
14. Din Hizmetlerine Erişim	121
14.1. Din Hizmetlerine Erişimin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi	121
14.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar.....	122
14.3. Veri Kaynakları.....	123
14.4. Mevcut Göstergeler.....	124
14.5. Önerilen Göstergeler	130
15. Erkeklik	132
15.1. Erkeklik ve Erkekliklerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi	132
15.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar.....	133
15.3. Veri Kaynakları.....	133
15.4. Mevcut Göstergeler.....	135
15.5. Önerilen Göstergeler	140
16. Siyasete ve Karar Alma Mekanizmalarına Katılım	143
16.1. Siyasete ve Karar Alma Mekanizmalarına Katılımın Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi	143
16.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar.....	144
16.3. Veri Kaynakları.....	145
16.4. Mevcut Göstergeler.....	146
16.5. Önerilen Göstergeler	155

KISALTMALAR

AÇSGB	Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ADRB	Aile Dini Rehberlik Büroları
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	Avrupa Konseyi
AÖA	Anne Ölümleri Araştırması
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASTS	Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
BİST	Borsa İstanbul
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK/UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
BYGEM	Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (Tasfiye Edilmesi) Sözleşmesi)
CEİD	Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği
CEİM	Cinsiyet Eşitliği İzleme Merkezi
CEMR	Yerel Yaşamda Avrupa Kadın Erkek Eşitliği Şartı
CEPEJ	Adaletin Etkinliği için Avrupa Komisyonu
CTS	Cinsel Taciz ve Saldırı Ağı
ÇEZE	Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DİYK	Din İşleri Yüksek Kurulu
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
EIGE	Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü
EUROSTAT	Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKK	Geçici Koruma Kapsamı
GSB	Gençlik ve Spor Bakanlığı
GYKA	Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması

HABİTAT-III	Üçüncü Birleşmiş Milletler Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Konferansı
HİA	Hanehalkı İşgücü Araştırması
HSGM	Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü
HÜNEE	Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İBBS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
KA-DER	Kadın Adayları Destekleme Derneği
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
KYŞ	Kadına Yönelik Şiddet
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MEB-DÖGM	Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
MERNİS	Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖSYM	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
RTÜK	Radyo Televizyon Üst Kurulu
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHGM	Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü
SKA	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
STEM	Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik (Science, Technology, Engineering and Mathematics)
ŞÖNİM	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
TAYA	Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TMMOB	Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odası Başkanlığı
TMOK	Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi
TNSA	Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
TSA	Türkiye Sağlık Araştırması
TTB	Türk Tabipleri Birliği

TBB	Türkiye Belediyeler Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UAV	Ulusal Adres Veritabanı
UEİVT	Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı
UK	Uluslararası Koruma
UNDP	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNECE	Avrupa Ekonomik Komisyonu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
WB	Dünya Bankası
WVS	Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey)
YKS	Yüksek Seçim Kurulu
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu
YMA	Yaşam Memnuniyeti Araştırması
YSK	Yüksek Seçim Kurulu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
ZKA	Zaman Kullanım Anketi

Giriş

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği kurulduğu günden beri, cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusundaki çalışmalarını eşitliğin izlenmesi konusundaki çalışmaları ile sürdürmektedir. Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi ile 2017-2019 yıllarından itibaren devam eden çalışmaların kapsamı giderek genişletilmektedir. Bu kapsamda; toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme konusunda eşitsizliklerin olduğu 16 alana ilişkin mevcut durum analizi ve göstergelerle izleme yaklaşımını temel alan haritalama raporları hazırlanmıştır. Belirtilen alanlara ilişkin Türkiye’nin mevcut durumunu göstergeler ile birlikte analiz eden Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme Raporu 2019-2020 ise 2021 yılı içinde yayınlanmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin benimsenmesi amacıyla sivil toplum örgütlerinin gösterge temelli izleme kapasitelerinin artırılması; toplumsal cinsiyet eşitliğinin, hak temelli izleme yapan örgütler ile yerel yönetimlerin politikalarına, uygulama ve izleme süreçlerine dahil edilmesinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu amaçların hayata geçirilmesi için, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve ilgili birimleri, meslek örgütleri, üniversiteler, sendikalar ve yerel eşitlik izleme platformları ile birlikte çalışılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenmesi konusunda yapılan tüm çalışmaların yer aldığı Cinsiyet Eşitliği İzleme Merkezi (CEİM) aracılığıyla da bu alanda yapılan çalışmaların erişilebileceği bir platform oluşturulmuştur.

Bu çalışma, toplumsal cinsiyete duyarlı veri temelli bir izlemede kullanılacak göstergelerin nasıl üretildiğine ilişkin bilgi sunan ve göstergelere ilişkin örnekler içeren bir kılavuz niteliğindedir. Toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izleme için birçok gösterge kullanılabilir. Bu kılavuzda, CEİD’in toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna ilişkin 16 tematik alandan CEİD-TCE İzleme Raporu’nda yer alan seçilmiş göstergelere yer verilmiştir. Bu alanlar, istihdam; gelir, yoksulluk ve sosyal adalet; eğitim; bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik disiplinleri; kentsel haklar ve hizmetler; kadın mülteciler; insan/kadın ticareti; kadınlara yönelik şiddet; çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler; sağlık; spor; medya; siyasi kararlara katılım; adalete erişim; erkeklik ve erkeklikler ve din hizmetlerine erişimdir.

Kılavuzun amacı, hak temelli izlemenin toplumsal cinsiyet ile ilişkisinin kurulması ve göstergelerin nasıl ve hangi veri kaynaklarından elde edileceğine dair bilgi sunmaktır. Böylece, hak temelli izlemenin yaygınlaşmasına katkıda bulunulması hedeflenmektedir. Bu kılavuzun hazırlanmasında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve bu alanda gösterge üretilmesi konusunda çalışmaları olan UNECE’nin kılavuzlarından¹ yararlanılmıştır.

Veri kılavuzunda yer alan on altı tematik alana ilişkin seçilmiş göstergeler hakkındaki bilgi dört ana başlık altında verilmektedir.

1. Tematik Alanların Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi:

Tematik alandaki göstergelerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında nasıl bir önemi olduğunun anlatıldığı bu bölümde, tematik alan ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin hangi uluslararası sözleşmeler, politika belgeleri ile kurulduğuna dair bilgi de yer almaktadır. Türkiye’nin bu alana ilişkin yasal mevzuatına dair bilgiyi

¹ Gardner, J. (2016). Using gender statistics: A toolkit for training data users. UNECE. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1835>)

de içeren bu bölüm, daha çok tematik raporların yapısal izleme bölümlerine referans vermektedir. Daha ayrıntılı bilgi için tematik alan raporlarına² başvurulabilir.

- 2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar:** Her tematik alana ilişkin göstergelerde yer alan temel kavramlara ilişkin kısa açıklamalar yer almaktadır.
- 3. Veri Kaynakları:** Tematik alanlara ilişkin göstergelerde farklı veri kaynakları kullanılmakla birlikte, birçok gösterge aynı veri kaynağından üretilmektedir. Bu bölümde, seçilen göstergelerin veri kaynaklarına ilişkin genel açıklamalar (veriyi üreten kurum, veri üretme sıklığı vb.) yer almaktadır. Gösterge özelinde gerekli olan açıklamalar ise göstergelerin veri kaynakları bölümünde yer almaktadır.
- 4. Göstergeler:** Her tematik alana ilişkin farklı sayıda göstergeye ilişkin ayrıntılı bilginin yer aldığı bu bölümde, seçilen mevcut göstergeler ile önerilen göstergeler ayrımında açıklamalar yer almaktadır. Kutu içinde verilen her gösterge için, göstergenin nasıl üretildiği, nasıl yorumlandığı, veri kaynağı ve (varsa) göstergeye ilişkin öneriler bulunmaktadır. Göstergeler, verisi bulunan ve kullanılmakta olan mevcut göstergeler ile önerilen göstergeler başlıkları altında sunulmaktadır. Göstergelere ilişkin açıklamalar, aşağıdaki formatta sunulmaktadır:

CEİD-Gösterge adı-Gösterge no:

Nasıl üretilir? Göstergenin nasıl üretildiğine dair açıklama ile (varsa) formülü açıklanmaktadır. Tanımlanan göstergenin birden fazla olması durumunda, bir örnek verilerek bu örneğin **koyu** olarak yazılması yoluna gidilmiştir. Önceliğin daha çok kullanılan göstergeye verilmesi yoluna gidilmiş; kadınlar ve erkekler için üretilen göstergelerde öncelik genellikle kadınlara verilmiştir. Göstergenin formülünde, **kadın sayısı** koyu ile yazılmış ve değişebileceği vurgulanmıştır.

Nasıl yorumlanır? Göstergenin basit haliyle yorumuna yer verilmiştir, bazı göstergelerde daha detaylı açıklama da eklenmiştir.

Göstergenin veri kaynağı: Genel olarak veri kaynaklarına ilişkin açıklamalar tematik alan bölümünde yapıldı ise sadece veri kaynağının ismine yer verilmiştir. Farklı bir veri kaynağı kullanıldığı durumlarda ise veri kaynağına ilişkin gerekli açıklamalar eklenmiştir.

² Tüm tematik alanların haritalama ve izleme raporlarına CEİM E-kütüphane üzerinden <https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/172> linki aracılığıyla erişebilirsiniz.

1. İSTİHDAM

1. İstihdam

1.1. İstihdamın Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Açısından Önemi³

İnsan hakları belgelerinde, emek piyasası ve çalışma yaşamında ayrımcılık temel bir sorun alanı olarak ele alınır. Başta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olmak üzere tüm uluslararası insan hakları belgelerinde temel normlar eşitlik, dayanışma ve ayrımcılık yasağıdır. Bu normlar çalışma hakkıyla ilgili maddeler de içermektedir ve herkes açısından geçerli olarak tanımlanmış adaletli ve insan onuruna yakışır bir yaşam için eşitliğin, elverişli koşullarda çalışmanın ve işsizlikten korunmanın da çalışma hakkına dâhil olduğu vurgulanmıştır (Toksöz ve Memiş, 2018). Burada izlemeye konu olan en temel normlar çalışma hakkı, sosyal korunma hakkı, örgütlenme hakkı ve insan onuruna saygı olarak belirtilmiştir. İstihdamdan yoksunluk, çalışma hakkının ihlali olup bireyi insan onuruna yakışır bir yaşam kurabilme hakkından mahrum bırakmaktadır. Ancak istihdamda yer almak onurlu yaşam hakkını fiilen garanti etmemektedir. İstihdam fırsatlarının yanı sıra nasıl bir istihdama erişilebildiği, hangi koşullarda çalışma sunulduğu çok önemlidir. Bu nedenle, istihdamda eşit fırsatlar ve muamele başlığı altında, eşit muamele hakkı ve ayrımcılık (çoklu ayrımcılık) yasağı normlarına ilişkin, çalışma şekli, tipik olmayan ve son dönemde yaygınlaşmakta olan yarı zamanlı, geçici çalışma türleri, işin sürekliliği, sektör, meslek temelinde ayrışma, kayıtdışılık, işyeri ve işteki durum gibi derin eşitsizliklerin gözlemlendiği göstergeler seçilerek sunulmuştur.

Türkiye’nin taraf devletler arasında yer aldığı ve onayladığı CEDAW Sözleşmesi, Pekin Eylem Planı’nda da çalışma hakkının insan onuruna yakışır bir şekilde gerçekleşmesi, hukuki ve fiili eşitliğin yanı sıra dönüştürücü eşitliğin sağlanmasına ilişkin önlemler dahil ederek, çalışma hakkı ve eşit muamele ilkesinin kapsamını genişletmiştir. Bunlar arasında özellikle kadınların hane içinde eşitsiz biçimde üstlendiği ücretsiz ev içi ve toplumsal işlerin boyutlarını ortaya çıkaracak ölçüm tekniklerinin geliştirilmesi, bu işlerin kamusal ve özel hizmetlerin yaygınlaştırılması ile yerine getirilmesinin altı çizilmiştir. Ayrıca Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) ayrımcılık karşıtı önlemlere yer verilen Sözleşmeleri ve Tavsiye Kararları da Türkiye tarafından kabul edilmiştir.

Ulusal mevzuat kapsamında da çalışma yaşamında ayrımcılığa karşı yasal düzenlemeler olarak Anayasa, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, çalışma yaşamına ilişkin yasalar ve diğer hukuki metinler ayrımcılık karşıtı hükümleri içermektedir. Tüm bu uluslararası ve ulusal belgelerde verilen taahhütlerin yerine getirilip getirilmediği nicel ve nitel hak temelli göstergelerle izlenmelidir. İstihdam göstergeleri Birleşmiş Milletlerin Küresel Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Programı, BM Avrupa Ekonomik Komisyonu’nun

³ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Toksöz, G. & Memiş, E. (2018). İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları: 5. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/171>)

Tematik alan güncelleme raporu için bkz. Toksöz, G. (2020). İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması: 2017-2020 Güncellemesi. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/978>)

(UNECE) Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, Dünya Bankası'nın (WB) Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri, Avrupa Birliği İstatistik Ofisi'nin (Eurostat) Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri'nde de sıklıkla kullanılır ve farklı ülkeler arasında karşılaştırma imkanı sunar. UNECE İstatistik Birimi'nin Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'ndan yola çıkarak oluşturduğu ve sekiz tematik alan halinde gruplandığı Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Göstergeleri altında üç alt alan istihdam alanına dair belirlenmiştir: a) işgücüne katılım, b) istihdam, c) ücretlendirilmeyen çalışma ve iş-yaşam dengesi. Her bir alt alanda ayrıntılı biçimde göstergelere yer verilmiştir.

CEİD yıllık raporunda sunulan istihdam gösterge setinin oluşturulmasında uluslararası sözleşmelerde ekonomi alanında yer alan stratejik hedeflere bağlı olarak geliştirilen göstergeler yol gösterici nitelikte olmuştur. Göstergelerin kavramsal açıdan net olması, yorumlanması kolay ve uluslararası düzeyde üzerinde uzlaşının sağlanmış olması, izlemede geçerlilik ve kolaylık sağlayacaktır. Göstergelerin oluşturulmasında kullanılan veri kaynağının erişilebilir, güvenilir olması ve süreklilik bakımından kısıtlayıcı olmaması sağlıklı, uygulanabilir göstergeler oluşturulması bakımından da önemlidir. Bütün bu hususları gözetenek göstergeler şu dört alt başlık altında sunulmaktadır: a) işgücüne katılım/istihdam fırsatları, b) istihdamda eşit fırsatlar ve muamele, c) işsizlik, d) iş-yaşam dengesi.

1.2. Temel Kavramlar⁴

İstihdam: İstihdam edilen kişiler yevmiyeli, ücretli, maaşlı, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içinde en az bir saat bir iktisadi faaliyette bulunan kişilerdir. İstihdam tanımında yer alan bir saatlik çalışma kriteri parça başı, kısa süreli çalışma, geçici çalışma, düzensiz çalışma, vb. tüm istihdam türlerinin kapsanabilmesi için kullanılmaktadır.

İşgücüne dâhil olmayanlar: İşsiz veya istihdamda olanların dışında kalan çalışma çağındaki nüfustur. Çeşitli nedenlerle bir iş aramayan, ancak 2 hafta içinde işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirten kişiler de işgücü dışındadır. İşgücü dışında kalanlar iki gruba ayrılarak istatistiklerde sunulur. İlki iş bulma ümidi olmayanlar; daha önce iş aradığı halde bulamayan veya kendine uygun bir iş bulabileceğine inanmadığı için iş aramayan ancak işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirten kişilerdir. İkincisi ise diğer olarak adlandırılan başka nedenlerle iş aramayan, ancak işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirten kişilerdir.

İşsiz nüfus: Referans dönemi içinde istihdam edilmeyen (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişiler işsiz nüfusa dâhildirler. Ayrıca, üç ay içinde başlayabileceği bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak ya da işbaşı yapmak için çeşitli eksikliklerini tamamlamak amacıyla bekleyenler de işsiz nüfus kapsamına

⁴ TÜİK İşgücü İstatistikleri altındaki Hanehalkı İşgücü Anketi metaverisi altında yer alan tanımlardan yararlanılmıştır. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>

dâhildirler. İşsizlik oranı cinsiyet açığı erkek ve kadın işsizlik oranları arasındaki fark olarak hesaplanmaktadır.

Kendi hesabına çalışan: Serbest çalışan veya bir iş sahibi olarak kendi adına çalışan ve işveren olmayan kişiler.

Kayıtdışı istihdam: İstihdam edilenlerin içinde sosyal güvenceden yoksun çalışanlar kişiler.

Potansiyel işgücü: Referans haftasında ne istihdamda ne de işsiz olan çalışma çağındaki kişilerden; iş arayan fakat kısa süre içerisinde işbaşı yapabilecek durumda olmayanlarla, iş aramadığı halde çalışma isteği olan ve kısa süre içerisinde işbaşı yapabilecek durumda olan kişilerdir. Genişletilmiş işsizlik oranı göstergesi olarak kullanılan potansiyel işgücü TÜİK tarafından 2021 yılından itibaren hesaplanmaktadır.

Ücretlendirilmeyen emek: Piyasa değeri karşılığı olmayan, meta ekonomisi sınırları dışında gerçekleşen, büyük bir kısmı günlük yaşamsal ihtiyaçları sağlayan ev içi işlerin oluşturduğu ekonomik veya ekonomiyi doğrudan etkileyen faaliyetler. Ev işleri ve bakım emeği, geçimlik emek, gönüllü emek, hane işletmelerinde ücretsiz çalışma faaliyetlerini kapsar.

Ücretsiz aile işçisi: Aile işletmesinde, işyerinde, tarlada ücret karşılığı almadan piyasada alınıp satılan mal veya hizmet üreten kişi.

Yevmiyeli çalışan: Belirli çalışma saatleri veya günleri olmayan günlük veya düzenli olmayan yevmiye karşılığında çalışan kişiler.

Zamana bağlı eksik istihdam: Referans haftasında istihdamda olan, esas işinde ve diğer işinde/işlerinde fiili olarak 40 saatten daha az süre çalışmış olup, daha fazla süre çalışmak istediğini belirten ve mümkün olduğu takdirde daha fazla çalışmaya başlayabilecek olan kişilerdir.

1.3. Veri Kaynakları

İstihdam alanındaki göstergelerin üretilmesi farklı veri kaynakları kullanılarak mümkündür. Bu veri kaynaklarından en önemlisi **TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması HİA** verisidir. Araştırmanın uygulamasında Eurostat tarafından uygulanan haftalık (sürekli) anket yöntemini temel almaktadır. İBBS Düzey-2'ye göre 26 bölge olmak üzere 15+ yaş grubuna dair toplanan işgücü istatistiklerine mikro veriden erişim sağlanabilmektedir. Anket formunun içeriği ve uygulamada Eurostat standartları sağlanmıştır. Bölgesel düzeyde üçer aylık ve yıllık veri mevcuttur. İl düzeyi-yıllık olarak elde edilmektedir. İl bazında temel işgücü göstergeleri 2008 yılından itibaren TÜİK tarafından tahmin yöntemiyle hesaplanmakta ve web sayfasından erişim sağlanmaktadır ancak bu göstergelerde cinsiyet, yaş, eğitim ve diğer kırılımlarda bilgiye ulaşmak mümkün değildir. 2011 yılında Sağlık Sorunları ve Faaliyet Güçlükleri Yaşayanların İşgücü Durumu Araştırması hastalık ve engellilik üzerine detaylı bilgi sunmakta ancak sürekli izleme için düzenli veri toplanması önem arz etmektedir.

Gelir eşitsizliğine dair göstergelerin hesaplanmasında **TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA)** kullanılmıştır. GYKA'nın amacı gelir dağılımı yanında, yaşam koşulları,

sosyal dışlanma ve görece gelir yoksulluğu gibi konularda veri üretilmesidir. Anket formunun içeriği ve uygulamada Eurostat standartları sağlanmıştır. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, faaliyet gelirlerine⁵ dair detaylı biçimde bilgi sunmaktadır. Gelir dışında fertlerin sağlık, eğitim, konut, medeni durumları, istihdam durumları ve iş geçmiş deneyimlerine dair bilgiye erişmek mümkündür. Yıllık Bölge düzeyinde panel ve kesit olarak veriye 26 istatistikî bölge düzeyinde erişilebilmektedir.

Ayrıca Sosyal Güvenlik Kurumu’nun (**SGK**) **İstatistikleri** sosyal güvenliğe ilişkin ürettiği istatistikler, 5510 sayılı kanunun 4-1a, 4-1b, 4-1c kapsamında zorunlu sigorta ayırımında yıllık ve aylık bazda tutulan idari kayıtlardan oluşturulmaktadır ve iller düzeyinde web adresinden erişilebilmektedir. SGK istatistikleri sosyal güvenlik bilgisi dışında meslek hastalıkları, iş kazalarına dair de veri bilgisi sunmaktadır. Ek olarak işsizliğe ilişkin göstergelerin elde edilmesinde İŞKUR tarafından derlenen verilere erişim sağlanmaktadır. **İŞKUR Açık İş Araştırması** işletmelere uygulanan anket yöntemiyle, kayıtlı işsizlere ilişkin istatistikler ise İŞKUR’a yapılan başvurulardan elde edilmektedir. Dönemsel ve yıllık olarak derlenen veriler kişilerin cinsiyet, yaş, eğitim durumu meslek vb. değişkenlere göre dağılımı, stok sayısı (kayıtlı iş arayanlar), sisteme giriş (iş başvuruları) ve çıkışlar (işe yerleştirme veya diğer nedenlerle aktif kayıttan pasif kayıta geçenler), mesleki eğitime katılanlara dair bilgi sağlanmaktadır.

Son olarak ücretlendirilmeyen çalışma ve iş yaşam dengesine ilişkin göstergelere ait veri kaynağı **TÜİK Zaman Kullanım Araştırması’dır**. ZKA da diğer hanehalkı anket araştırmaları gibi Eurostat standardına uyumlu bir anket uygulamasıdır. Kişilerin gün boyunca zamanlarını nasıl kullandıklarının araştırılması, cinsiyet, yaş grubu, çalışma durumu vb. karakteristiklere göre çeşitli nüfus gruplarında zaman kullanımı konusunda oluşan farklılıkların belirlenmesi, ulusal hesaplarda gayri safi yurtiçi hasıla tahminlerinin geliştirilmesine yardımcı olacak verilerin elde edilmesi, zaman kullanımı konusunda uluslararası karşılaştırılabilir nitelikte veriler elde edilmesi amacıyla uygulanmaktadır. İlk kez 2006 uygulamasında gözlem birimi 15 ve daha üzeri yaştaki fertlere ait zaman kullanım bilgisi sunarken, 2014-15 uygulamasında 10 ve daha üzeri yaştaki fertler gözlem birimini oluşturmuştur. 2006 uygulamasında tahmin boyutu olarak Türkiye geneli ile kırsal ve kentsel yerler alınmış iken 2014-15 uygulamasında Türkiye geneli alınmıştır. İl düzeyinde veriye erişim mevcut değildir.

⁵ Faaliyet gelirleri arasında 1. Maaş, ücret, yevmiye gelirleri, 2. Müteşebbis gelirleri) ve faaliyet dışı gelirleri (1. Gayri menkul gelirleri, 2. Menkul kıymet gelirleri, 3. Karşılıksız transfer gelirleri, 4. Sosyal transferler ve 5. Hanehalkları arasında transferler yer alır.

1.4. Mevcut Göstergeler

CEİD- İstihdam- 1. Cinsiyete göre işgücüne dâhil olmayanların sayısı ve oranı

Nasıl üretilir?

İlgili yılda HİA veri setinde bilgisi olan işgücüne dâhil olmayanların cinsiyete göre sayısı ve çalışma çağındaki kurumsal olmayan nüfusa oranı alınarak hesaplanır. Örneğin kadınlarda işgücüne dâhil olmayanların oranı:

$$\text{İşgücüne dahil olmayanların oranı, kadın} = \frac{\text{İşgücü dışındaki kadın nüfus}}{\text{Çalışma çağındaki kurumsal olmayan kadın nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla işgücüne dahil olmama oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK- HİA

CEİD- İstihdam- 2. Cinsiyete ve işgücüne dahil olmama nedenine göre işgücüne dahil olmayanların sayısı ve oranı

Nasıl üretilir?

İlgili yılda HİA veri setinde bilgisi olan işgücüne dâhil olmayanların dâhil olmama nedenlerine göre ve cinsiyete göre sayısı ve çalışma çağındaki kurumsal olmayan nüfusa oranı alınarak hesaplanır. Yıllık raporda sunulan göstergeler için seçilen nedenlere göre işgücüne dâhil olmayanlar sırasıyla iş bulma ümidi olmayanlar, iş aramayıp çalışmaya hazır olan (diğer), ev işleriyle meşgul, eğitim ve öğretime devam eden ve emekli olan kişilerdir. Örneğin kadınlarda emeklilik nedeniyle işgücüne dâhil olmayanların oranı:

$$\text{Emeklilik nedeniyle işgücüne dahil olmayanların oranı, kadın} = \frac{\text{Emeklilik nedeniyle işgücüne dahil olmayan kadın nüfus}}{\text{İşgücüne dahil olmayan kadın nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla emekli olma nedeniyle işgücüne dâhil olmama oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK- HİA

CEİD- İstihdam- 3. Cinsiyete göre istihdam edilenlerin sayısı ve istihdam oranı

Nasıl üretilir?

İlgili yılda HİA veri setinde bilgisi olan istihdam edilenlerin cinsiyete göre sayısı ve çalışma çağındaki kurumsal olmayan nüfusa oranı alınarak hesaplanır. Örneğin kadınlar içinde istihdam edilenlerin oranı:

$$\text{İstihdam oranı, kadın} = \frac{\text{İstihdam edilen kadınlar}}{\text{Çalışma çağındaki kadınlar}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla istihdam oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK- HİA

CEİD- İstihdam- 4. Cinsiyete göre istihdam payı

Nasıl üretilir?

İlgili yılda HİA veri setinde bilgisi olan istihdam edilenlerin tarım ve tarım dışı olmak üzere sektöre göre ve cinsiyete göre istihdam edilenler içindeki payı olarak hesaplanır. Sektöre, çalışma biçimi ve statüsüne göre sunulan seçilmiş göstergeler sırasıyla tarım ve tarım dışı, tarımda kayıtdışı ve tarım dışı kayıtdışı, ücretli-yevmiyeli, kendi hesabına çalışan, ücretsiz aile işçisi, işveren, yarı zamanlı çalışan biçimindedir. Örneğin kadın istihdamında tarım sektörünün payı:

$$\text{Tarım istihdam payı, kadın} = \frac{\text{Tarım sektöründe istihdam edilen kadınlar}}{\text{İstihdam edilen kadınlar}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla örneğin tarımda istihdam edilen kadınların oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri istihdam edilen kadın nüfusuna diğeri istihdam edilen erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir. Ancak örneğin kadın istihdamının içinde tarımın ve tarım dışının payı hesaplanıp toplamı alındığında toplam kadın istihdamına eşit olduğundan oranların toplamı 100’e eşit olur.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK- HİA

CEİD- İstihdam- 5. Cinsiyete göre sendikalaşma oranı

Nasıl üretilir?

İlgili yılda veya altı aylık dönemde işçi ve memurlar için ayrı ayrı olarak cinsiyete göre hesaplanır. Sendikalaşma oranı ise sendika üyesi işçi veya memurların toplam kayıtlı işçi veya memurların içindeki payı olarak hesaplanır. Örneğin kadın işçilerde sendikalaşma oranı:

$$\text{İşçi sendikalaşma oranı, kadın} = \frac{\text{Sendika üyesi kadın işçi sayısı}}{\text{Kadın işçi sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla örneğin işçi sendikalaşma oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın işçi sayısına, diğeri erkek işçi sayısına orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Gösterenin veri kaynağı: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (T.C. ÇSGB) tarafından sunulan Çalışma Hayatı İstatistikleri.

CEİD- İstihdam- 6. Cinsiyete göre toplam çalışma süreleri

Nasıl üretilir?

2006 ve 2014-2015 yılına ait olmak üzere iki ayrı dönemde 24- saatlik zamanın hangi faaliyetlere ayrıldığı bilgisinin günlük olarak derlendiği ZKA veri seti özet tablolarından elde edilir. Cinsiyete göre istihdam faaliyetine ayrılan süre ve ücretlendirilmeyen veya ödenmeyen hanehalkı ve ev bakımı için yapılan çalışma faaliyetlerine ayrılan süre toplanarak toplam çalışma süresi hesaplanır:

$$\begin{aligned} \text{Toplam çalışma süresi, kadın} \\ &= \text{İstihdama ayrılan ortalama süre} \\ &+ \text{Hanehalkı ve ev bakımına ayrılan ortalama süre} \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların toplam çalışma faaliyetlerine erkeklere kıyasla günde kaç saat veya dakika daha fazla/ az süre ayırdığının göstergesi olarak yorumlanır.

Gösterenin veri kaynağı: TÜİK-ZKA

CEİD- İstihdam- 7. Cinsiyete göre ne eğitimde ne istihdamda olan genç nüfusun sayısı ve oranı

Nasıl üretilir?

İşsiz ve işgücüne dahil olmayan aynı zamanda eğitime (örgün eğitim, yaygın eğitim, çıraklık eğitimi, kurs) devam etmeyen nüfusu kapsar. 15-19 yaş grubu ve 20-24 yaş grubu olarak iki ayrı yaş grubu için cinsiyete göre hesaplanır. Örneğin 15-19 yaş grubu genç kadınlarda ne eğitimde ne istihdamda olan nüfus oranı:

$$\text{Ne eğitimde ne istihdamda olan 15 – 19 yaş nüfusun oranı, } **kadın** \\ = \frac{\text{Ne eğitimde ne istihdamda olan 15 – 19 yaş kadınlar}}{15 – 19 yaş kadınlar} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla söz konusu grupta yer alan nüfus oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri 15-19 yaş grubundaki kadın nüfusuna diğeri 15-19 yaş grubundaki erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değerdir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK- HİA.

CEİD- İstihdam- 8. Cinsiyete göre işsizlerin sayısı ve işsizlik oranı

Nasıl üretilir?

İşgücünün içinde işsizlerin sayısı ve oranı olarak tanımlanır. Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişiler işsiz nüfusa dâhildir. Ayrıca, üç ay içinde başlayabileceği bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak ya da işbaşı yapmak için çeşitli eksikliklerini tamamlamak amacıyla bekleyenler de işsiz nüfus kapsamına dâhildir. Geniş işsizlik oranı ise zamana bağlı eksik istihdam ve potansiyel işgücü ile birlikte hesaplanmaktadır. Örneğin kadınlarda işsizlik oranı:

$$\text{İşsizlik oranı, } **kadın** = \frac{\text{İşsiz kadın nüfus}}{\text{İşgücündeki kadın nüfus}} \times 100$$

$$\text{Geniş işsizlik oranı, } **kadın** = \\ \frac{(\text{Zamana Bağlı Eksik İstihdam} + \text{İşsiz} + \text{Potansiyel İşgücü}), **kadın**}{(\text{İşgücü} + \text{Potansiyel İşgücü}), **kadın}} \times 100**$$

Bir yıl ve daha uzun süredir işsiz olanların sayısı ve oranı

$$\text{Bir yıl ve daha uzun işsiz olanların oranı, **kadın** =} \\ \frac{\text{Bir yıl ve daha uzun işsiz **kadın** nüfus}}{\text{Kadın işgücü}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla söz konusu grupta yer alan nüfus oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın işgücüne diğeri erkek işgücüne orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK- HİA.

CEİD- İstihdam- 9. Cinsiyete göre İŞKUR'a kayıtlı işsizlerden işe yerleştirilenlerin sayısı ve oranı

Nasıl üretilir?

İŞKUR'a başvuran iş arayan kişiler arasında ilgili dönemde işe yerleştirilenlerin oranı olarak hesaplanır. Örneğin kadınlarda bu oran:

$$\text{İşe yerleştirilenlerin oranı, **kadın** =} \frac{\text{İşkur tarafından işe yerleştirilen **kadınlar**}}{\text{İşkur'a başvuran **kadınlar**}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla söz konusu grupta yer alan nüfus oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri İŞKUR'a başvuruda bulunan işsiz kadın diğeri İŞKUR'a başvuran erkek sayısı ile orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: İŞKUR İstatistikleri.

CEİD- İstihdam-10. Cinsiyete ve eğitime göre yıllık ortalama esas iş geliri farkı

Nasıl üretilir?

İlgili yılda GYKA veri setinde yer alan bilgiye göre TÜİK tarafından farklı eğitim düzeylerine göre hesaplanan (okur-yazar olmayanlar, bir okul bitirmeyenler, lise altı eğitimliler, lise ve dengi okul mezunları, yükseköğretim mezunları) kadınların yıllık ortalama esas iş geliri erkeklerin ortalama yıllık esas iş gelirine oranı olarak hesaplanır. Örneğin:

$$\text{Yıllık ortalama esas iş geliri farkı, okur – yazar olmayan} \\ = \frac{\text{Okur – yazar olmayan kadın nüfusun yıllık ortalama esas iş geliri düzeyi}}{\text{Okur – yazar olmayan erkek nüfusun yıllık ortalama esas iş geliri düzeyi}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla aynı eğitim seviyesine sahip olduklarında dahi elde ettikleri ortalama yıllık gelir düzeyinin ne kadar düşük/yüksek olduğunun göstergesi olarak yorumlanır.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK- GYKA.

CEİD- İstihdam- 11. Çocukların eğitim hizmetleri veya kurumsal bakım hizmetlerinden yararlanma oranı (3+ yaş)

Nasıl üretilir?

İlgili yılda okul öncesi yaştaki çocuklar (3, 4 ve 5 yaş) arasında yaşa göre okul öncesi eğitim hizmetlerinden yararlananların oranı olarak hesaplanır. Örneğin 3-5 yaş grubundaki çocuklarda yararlanma oranı:

$$3 - 5 \text{ yaş çocukların kurumsal bakım hizmetlerinden yararlanma oranı} \\ = \frac{\text{Kurumsal bakım hizmetlerine kayıtlı çocuklar (3 - 5 yaş)}}{3 - 5 \text{ yaş çocuklar}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Uluslararası düzeyde ve ülke içinde bölgeler veya iller düzeyinde hesaplanarak karşılaştırma yapma imkânı sağlar. Okul öncesi kurumsal bakım hizmetlerinden yararlanma oranının göstergesi olarak yorumlanır.

Göstergenin veri kaynağı: MEB istatistikleri.

1.5. Önerilen Göstergeler

CEİD- İstihdam- Önerilen 1. 25-64 yaş grubunun cinsiyete, işin türüne ve iş yerine göre toplam istihdam edilenler içindeki oranı (işyeri ev olanlar/ ev içi hizmetlerde çalışanlar/ mevsimlik işlerde çalışanlar) (%)

Nasıl üretilir?

İlgili yılda HIA veri setinde bilgisi olan istihdam edilen 25-64 yaş grubunun cinsiyete, işin türüne ve iş yerine göre oranı alınarak hesaplanır. Örneğin 25-64 yaş grubunda kadınlar içinde işyeri ev olanların oranı:

$$\text{İşyeri ev olanların oranı, kadın} = \frac{\text{İşyeri ev olan kadınlar}}{\text{İstihdam edilen kadınlar}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında işyeri ev olan kadınların erkeklere kıyasla istihdam oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-HİA.

CEİD- İstihdam- Önerilen 2. 25-64 yaş grubunun cinsiyete ve göçmenlik durumuna göre işgücüne dahil olmayanların oranı (%)

Nasıl üretilir?

İlgili yılda HIA veri setinde bilgisi olan işgücüne dahil olmayanların göçmenlik durumuna ve cinsiyete göre sayısı ve çalışma çağındaki kurumsal olmayan göçmenlik durumuna göre ayrılan nüfusa oranı alınarak hesaplanır. Örneğin göçmen kadınlarda işgücüne dahil olmayanların oranı:

$$\text{Göçmen nüfusta işgücüne dahil olmayanların oranı, kadın} = \frac{\text{Göçmen nüfusta işgücüne dahil olmayan kadın nüfus}}{\text{Göçmen kadın nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında göçmen nüfus içinde kadınların erkeklere kıyasla işgücüne dahil olmama oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-HİA.

CEİD- İstihdam- Önerilen 3. Cinsiyete göre toplu iş sözleşmesinden yararlananların sayısı ve oranı (%)

Nasıl üretilir?

İlgili yılda veya altı aylık dönemde cinsiyete göre hesaplanır. Toplu iş sözleşmesinden yararlananların oranı toplam kayıtlı işçi veya memurların içindeki payı olarak hesaplanır. Örneğin kadın işçilerde toplu iş sözleşmesinden yararlananların oranı:

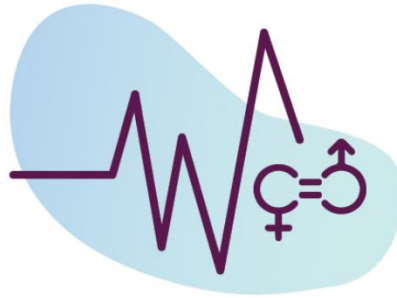
$$\text{Toplu iş sözleşmesinden yararlananların oranı, *kadın*} \\ = \frac{\text{Toplu iş sözleşmesi kapsamında *kadın* çalışan sayısı}}{\text{Kadın çalışan sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla toplu iş sözleşmesi kapsamında yer alma oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın sayısına, diğeri erkek sayısına orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: T.C. ÇSGB-Çalışma Hayatı İstatistikleri.

2.YOKSULLUĞUN ÖNLENMESİ VE SOSYAL KORUMA

2. Yoksulluğun Önlenmesi ve Sosyal Koruma

2.1. Yoksulluğun Önlenmesi ve Sosyal Korumanın Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi⁶

İnsan hakları belgelerinde, yoksulluk, yeterli yaşama hakkından yararlanmak için gerekli olan kaynaklardan, fırsat ve imkânlardan mahrum olma durumu olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk, şiddet gibi cinsiyetçi bir olgudur ve ortadan kaldırmaya yönelik önleyici sosyal koruma politika ve programları yoksulluğun cinsiyetçi niteliğini gözeterek şekilde tasarlanmalıdır. Kadınların sağlık hizmetlerine, eğitim fırsatlarına, mülkiyet ve finansal kaynaklara erkeklere kıyasla sınırlı erişimi; kız çocuklarının ve kadınların bakım rolüne ilişkin yerleşmiş sosyokültürel tutumlar, önyargılar; düşük ücretli ve kadınların güvencesiz işlerde çalışmaları ve kamusal yaşamdan dışlanması, yoksul hanelerde yaşayan kadınlar için erkeklerinkinden farklılaşan deneyimler yaratmaktadır.

BM İHEB’de herkesin iyi yaşam için yeterli yaşama standartlarına hakkı olduğu vurgulanmaktadır (İHEB, md.25). Herkesin beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Yoksulluk, iyi yaşama standardından yoksunluk durumu, onurlu ve yeterli yaşama erişim hakkının ihlalini ifade eder. Birleşmiş Milletler üyesi tüm devletler 2000 yılında ortak belirledikleri Milenyum Hedefleri arasında yoksulluğun ortadan kaldırmasını, ilk hedef olarak ilan etmiştir.

Yoksulluğun önlenmesi ve kadın yoksulluğu, 1995’te Pekin’de toplanan 4. Dünya Kadın Konferansı sonucunda oluşturulan Eylem Platformu Belgesi’nin ilk kritik alanını oluşturmaktadır. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu Türkiye’nin aralarında olduğu 189 ülke tarafından onaylanmıştır. 1995 Pekin Eylem Planı’nda ilk kritik alan kadın yoksulluğu olarak belirtilmiş ve standartları belirlemiştir. Buna göre yoksulluk içinde kadınların ihtiyaçlarını ve çabalarını ele alan makroekonomik politikaları ve kalkınma stratejilerini gözden geçirmek, kabul etmek ve sürdürmek; yoksulluğun ölçülmesinde cinsiyete duyarlı yöntemler geliştirmek ve yoksulluğun kadınlaşmasını anlamak ve çözüm üretmek amacıyla araştırma yapmak öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda 2015 yılında BM’ye üye ülkeler tarafından kabul edilmiş Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında 17 temel amaç ve bunları izlemek üzere 169 gösterge belirlenmiştir. 17 amaç arasında yer alan ilk üç amaç yoksulluğa son, açlığa son, sağlıklı bireyler ve beşinci hedef de toplumsal cinsiyet eşitliği olarak belirlenmiştir.

Türkiye’de en başta Anayasa olmak üzere tüm yasalar ve diğer hukuki düzenlemeler eşitlik, ayrımcılık yasağı, adalet ve hakkaniyet normlarını gözetir. Mevcut yasal çerçevenin dayanağı olan temel insan hakları arasında herkesin onurlu ve yeterli yaşam hakkı ve sosyal güvenlik ve koruma hakkı yer almaktadır. Yukarıda sözü edilen uluslararası belgelerde yer alan hedefler ve taahhütler Türkiye için de geçerlidir ancak kadın yoksulluğu, 2018-2023 Kadının

⁶ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Kaya-Bahçe, A. & Memiş, E. (2021). Yoksulluğun Önlenmesi, Sosyal Koruma ve Sosyal Yardımlarda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEID Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1803>)

Güçlenmesi Strateji ve Eylem Planı’nda yer alan sorun alanları ve faaliyetleri arasında yer almamaktadır.

Plan’da kadın yoksulluğuna dair sadece “kırsalda yaşayan kadınlara” yer verilirken stratejik eylem ve hedefler arasında özel politika gerektiren kadınlar için eğitim, projeler aracılığıyla mesleki kursların sağlanması ile sınırlı hedeflere yer verilmektedir. Öte yandan kırsal alandaki yoksulluğun tespitine yönelik resmi veri ve istatistiklere ulaşılamamaktadır. Resmi verilerde 2014 yılı mart ayı itibariyle kır/kent ayrımında istatistiklerin oluşturulması uygulamasına son verilmiştir. Kırsal alanda arazi ve toprak sahipliğine ilişkin; tarım ve tarım işletmeciliği, hayvancılık ve diğer üretim alanlarına, kaynakların kullanımına dair mevcut verilerin kadın yoksulluğunun anlaşılması bakımından yeterli olmadığı da belirtilmelidir. On Birinci Kalkınma Planı’nda tarım sektörüne dair genel sayım yapılacağı hedefler arasında belirtilmiş olsa da tarımsal desteklerin etkinliği, arazilerin korunması, tarımda üreticilerin gelirlerinin korunması gibi hedeflerin hiçbirinde kırsal alanda yaşayan kadınlara ve kadın yoksulluğuna yönelik herhangi bir hedef bulunmamaktadır.

2.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Görelî yoksulluk: Toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir veya harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı görelî anlamda yoksul sayılmaktadır. Refah ölçüsü olarak amaca göre harcama veya gelir düzeyi seçilebilir. TÜİK gelire dayalı görelî yoksulluk hesaplaması yapmaktadır. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirlere göre; medyan gelirin % 40’ı, medyan gelirin % 50’si, medyan gelirin % 60’ı, medyan gelirin % 70’i olarak 4 ayrı görelî yoksulluk sınırı hesaplanmaktadır. Medyan gelir, gelir düzeylerinin en düşükten en yükseğe sıralamasında ortada yer alan gelir düzeyinin değerine eşittir.

Görelî yoksulluk oranı: Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri yoksulluk sınırının altında olanların (yoksulluk riski altında olan nüfusun) toplam nüfus içindeki oranıdır. Görelî yoksulluk oranı Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu, Avrupa Konseyi Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu belgelerindeki hedeflerin izlenmesi için rapor ve UNECE yoksulluk ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair asgari gösterge setinde yoksullukla ilgili üretilmesi önerilen istatistiklerin başında gelir. Uluslararası karşılaştırılabilir bir göstergedir.

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri: Hanehalkı kullanılabilir gelir hanede yaşayan tüm fertlerin elde ettiği kişisel yıllık kullanılabilir gelirler (maaş-ücret, yevmiye, müteşebbis geliri ile emekli maaşı, dul-yetim aylıkları ve yaşlılara yapılan ödemeler, karşılıksız burs vb. aynı veya nakdi gelirlerin toplamı) ile hane bazında elde edilen yıllık gelirlerin (gayrimenkul kira geliri, haneye yapılan karşılıksız yardımlar, 15 yaşın altındaki fertlerin elde ettiği gelirler vb.) toplanarak, ilgili dönemde ödenen vergiler ve diğer hane veya kişilere yapılan transferler çıkarılarak elde edilmektedir.

Hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin hesaplanmasında toplam hanehalkı kullanılabilir geliri hanehalkı büyüklüğü olarak tanımlanan hanede yaşayan kişi sayısına kullanılarak değil, eşdeğer büyüklük hesaplanarak elde edilen sayıya bölünmektedir. Bunun temel nedeni hanede yaşayan çocukların tüketim ihtiyacının yetişkinlere kıyasla daha düşük olduğu ve iki yetişkinin yaşadığı hanede tek kişilik hanenin ihtiyacının iki katından daha düşük tüketim

ihtiyacının söz konusu olduğu varsayımdır. Bu nedenle TÜİK eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirini hesaplamada, hanehalkındaki referans kişi için “1”, 14 yaş ve üzerindeki tüm fertler için “0,5” ve 14 yaşın altındaki tüm fertler için “0,3” katsayısı ile çarpılarak hesaplandığı OECD ölçeği kullanılmaktadır. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri, hanehalkının yıllık kullanılabilir gelirinin hanehalkının eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünmesiyle elde edilmektedir.

2.3. Veri Kaynakları

Türkiye’de **TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA)**, **TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi (HBA)**, yoksulluk göstergelerinin hesaplanmasında kullanılır. Yıllık raporda yer alan göstergelerin kaynağı olan GYKA’nın amacı gelir dağılımı yanında, yaşam koşulları, sosyal dışlanma ve görece gelir yoksulluğu gibi konularda veri üretilmesidir. Anket formunun içeriği ve uygulamada Eurostat standartları sağlanmıştır. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, faaliyet gelirleri (1. maaş, ücret, yevmiye gelirleri, 2. müteşebbis gelirleri): ve faaliyet dışı gelirleri (1. gayrimenkul gelirleri, 2. menkul kıymet gelirleri, 3. karşılıksız transfer gelirleri, 4. sosyal transferler ve 5. hanehalkları arasında transferler) olarak detaylı biçimde sunmaktadır. Gelir dışında fertlerin sağlık, eğitim, konut, medeni durumları, istihdam durumları ve geçmiş iş deneyimleri konularında bilgiye erişmek mümkündür. Bölge düzeyinde panel ve kesit olarak veriye 26 istatistikî bölge düzeyinde erişilebilmektedir.

TÜİK Sosyal Koruma İstatistikleri, SGK, İŞKUR, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Banka Vakıf Sandıkları, Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, MEB, Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü, Belediyeler, Dernekler ve Vakıflar tarafından derlenen veriler. TÜİK tarafından derlenen idari kayıtlara ait istatistikler yıllık olarak üretilmektedir. Gelir ve bütçe anket verilerine ait istatistikler de yıllık ve dört yıllık panel veri biçiminde üretilmektedir.

2.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-Yoksulluk-1 Cinsiyete göre görelî yoksulluk oranı (%)

Nasıl üretilir?

İlgili yılda GYKA veri setinde bilgisi olan her hane karşılığında eşdeğer hanehalkı büyüklüğü ve eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir düzeyi hesaplanır. Örneğin medyan gelirin % 60'ı hesaplanarak belirlenen yoksulluk sınırına göre eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri sınırın altında olan haneler yoksul haneler olarak belirlenir. Seçilen cinsiyete göre Türkiye'de toplam içinde yoksul hanelerde yaşayan nüfusun oranı olarak hesaplanır. Örneğin kadınlarda görelî yoksulluk oranı:

$$\text{Görelî yoksulluk oranı (GYO), kadın} = \frac{\text{Yoksul hanelerde yaşayan kadın nüfus}}{\text{Toplam kadın nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla yoksulluk riskinin ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir. Toplam nüfusun görelî yoksulluk oranı, yoksul hanelerde yaşayan cinsiyetten bağımsız tüm nüfusun toplam nüfusa oranı olarak ayrıca hesaplanır.

Göstergenin veri kaynağı:

TÜİK tarafından her yıl bir önceki döneme ait gelir bilgisinin yer aldığı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA) sonucu elde edilen veri seti.

CEİD-Yoksulluk-2 Cinsiyete ve eğitim düzeyine göre görelî yoksulluk oranı (okur-yazar olmayan/bir okul bitirmeyenler/ lise altı eğitimliler/lise ve dengi okul mezunları / yükseköğretim mezunları) (%)

Nasıl üretilir?

İlgili yılda GYKA veri setinde bilgisi olan her hane karşılığında eşdeğer hanehalkı büyüklüğü ve eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir düzeyi hesaplanır. Belirlenen yoksulluk sınırına göre eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri sınırın altında olan haneler yoksul haneler olarak belirlenir. Seçilen eğitim düzeyi ve cinsiyete göre Türkiye'de toplam içinde söz konusu eğitim düzeyine erişim sağlamış olan nüfus içinde yoksul hanelerde yaşayan nüfusun oranı olarak hesaplanır. Örneğin bir okul bitirmeyen kadınlarda görelî yoksulluk oranı:

$$\text{GYO, bir okul bitirmeyen kadın} = \frac{\text{Yoksul hanelerde yaşayan bir okul bitirmeyen kadın nüfus}}{\text{Toplam bir okul bitirmeyen toplam kadın nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete ve farklı eğitim seviyelerine göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla aynı eğitim düzeyine sahip olsalar dahi, yoksulluk riskinin ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-GYKA.

CEİD-Yoksulluk-3 Cinsiyete ve maaş türüne göre (şartsız /şartlı) engelli/malul maaşı alan kişi sayısı (Bin) ve dağılımı

Nasıl üretilir?

İlgili yılda hane halkları veya bireylerin belirlenmiş risk veya ihtiyaç yüklerini hafifletmek amacıyla yapılan yardımları kapsamaktadır. Örneğin engelli maaşı alan kadınların oranı:

$$\text{Engelli maaşı alan kişilerin cinsiyete göre dağılımı, kadın} = \frac{\text{Engelli maaşı alan kadın nüfus}}{\text{Engelli maaşı alan toplam nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Engelli maaşı alanların içinde kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı:

TÜİK tarafından her yıl ilgili kuruluşlardan alınan bilgiye dayalı olarak derlenen sosyal koruma istatistikleri, hane halkları veya bireylerin belirlenmiş risk veya ihtiyaç yüklerini hafifletmek amacıyla yapılan yardımlardan yararlananların bilgisi.

CEİD-Yoksulluk-4 Cinsiyete ve maaş türüne göre (şartsız /şartlı) emekli/yaşlı maaşı alan kişi sayısı (Bin) ve dağılımı

Nasıl üretilir?

İlgili yılda hane halkları veya bireylerin belirlenmiş risk veya ihtiyaç yüklerini hafifletmek amacıyla yapılan yardımları kapsamaktadır. Örneğin emekli/yaşlı maaşı alan kadınların oranı:

$$\text{Emekli/yaşlı maaşı alan kişilerin cinsiyete göre dağılımı, kadın} = \frac{\text{Emekli/yaşlı maaşı alan kadın nüfus}}{\text{Emekli/yaşlı maaşı alan toplam nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Emekli/yaşlı maaşı alanların içinde kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı:

TÜİK tarafından her yıl ilgili kuruluşlardan alınan bilgiye dayalı olarak derlenen sosyal koruma istatistikleri, hane halkları veya bireylerin belirlenmiş risk veya ihtiyaç yüklerini hafifletmek amacıyla yapılan yardımlardan yararlananların bilgisi.

CEİD-Yoksulluk-5 Cinsiyete ve maaş türüne göre (şartsız /şartlı) dul/yetim maaşı alan kişi sayısı (bin) ve dağılımı

Nasıl üretilir?

İlgili yılda hane halkları veya bireylerin belirlenmiş risk veya ihtiyaç yüklerini hafifletmek amacıyla yapılan yardımları kapsamaktadır. Örneğin dul/yetim maaşı alan kadınların oranı:

$$\text{Dul/yetim maaşı alan kişilerin cinsiyete göre dağılımı, kadın} = \frac{\text{Dul/yetim maaşı alan kadın nüfus}}{\text{Dul/yetim maaşı alan toplam nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Dul/yetim maaşı alanların içinde kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-Sosyal koruma istatistikleri.

2.5. Önerilen Göstergeler

CEİD- Yoksulluk -Önerilen 1 Cinsiyete ve hanehalkı tipine göre görelî yoksul oranı (%)

Nasıl üretilir?

İlgili yılda GYKA veri setinde bilgisi olan her hane karşılığında eşdeğer hanehalkı büyüklüğü ve eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir düzeyi hesaplanır. Örneğin medyan gelirin % 60’ı hesaplanarak belirlenen yoksulluk sınırına göre eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri sınırın altında olan haneler yoksul haneler olarak belirlenir. Seçilen hanehalkı tipine ve cinsiyete göre Türkiye’de toplam içinde yoksul hanelerde yaşayan nüfusun oranı olarak hesaplanır. Örneğin tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan hanelerde yaşayan kadınların görelî yoksulluk oranı:

$$GYO, \text{ tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan hanelerde yaşayan kadınlar} = \frac{\text{Yoksul tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan hanelerde yaşayan kadın nüfus}}{\text{Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan hanelerde yaşayan kadın nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Cinsiyete ve hanetipine göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla yoksulluk riskinin yaşadıkları hanenin kompozisyonuna bağlı olarak ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-GYKA.

CEİD- Yoksulluk -Önerilen 2 Cinsiyete ve yardım türüne göre görelî yoksul oranı (%)

Nasıl üretilir?

İlgili yılda GYKA veri setinde bilgisi olan her hane karşılığında eşdeğer hanehalkı büyüklüğü ve eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir düzeyi hesaplanır. Örneğin medyan gelirin % 60’ı hesaplanarak belirlenen yoksulluk sınırına göre eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri sınırın altında olan haneler yoksul haneler olarak belirlenir. Seçilen yardım türü ve cinsiyete göre Türkiye’de yardım alan haneler içinde yoksul hanelerde yaşayan nüfusun oranı olarak hesaplanır. Örneğin nakdi çocuk yardımı alan hanelerde yaşayan kadınların görelî yoksulluk oranı:

$$GYO, \text{ nakdi çocuk yardımı alan hanelerde yaşayan kadınlar} = \frac{\text{Nakdi çocuk yardımı alan ancak yoksul hanelerde yaşayan kadın nüfus}}{\text{Nakdi çocuk yardımı alan hanelerde yaşayan kadın nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete ve yardım türüne göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla yoksulluk riskinin yardım türlerine bağlı olarak ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-GYKA.

CEİD- Yoksulluk -Önerilen 3 Görelî yoksul nüfusun cinsiyete ve işteki duruma göre dağılımı (ücretli veya maaşlı/vevmiyeli/ kendi hesabına/ ücretsiz aile işçisi) (%)

Nasıl üretilir?

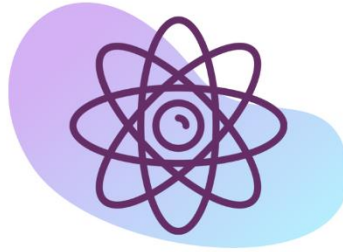
İlgili yılda GYKA veri setinde bilgisi olan her hane karşılığında eşdeğer hanehalkı büyüklüğü ve eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir düzeyi hesaplanır. Örneğin medyan gelirin % 60’ı hesaplanarak belirlenen yoksulluk sınırına göre eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri sınırın altında olan haneler yoksul haneler olarak belirlenir. Seçilen işteki durumuna bağlı olarak ve cinsiyete göre Türkiye’de işgücü piyasasında çalışan nüfus içinde yoksul hanelerde yaşayan nüfusun oranı olarak hesaplanır. Örneğin ücretsiz aile işçisi kadınların görelî yoksulluk oranı:

$$\text{GYO, ücretsiz aile işçisi kadınlar} = \frac{\text{Yoksul hanelerde yaşayan ücretsiz aile işçisi kadın nüfus}}{\text{Ücretsiz aile işçisi kadın nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete ve işteki duruma göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla yoksulluk riskinin işgücü piyasasında çalıştığı halde işteki duruma bağlı olarak ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-GYKA.

3. EĞİTİM

3. Eğitim

3.1. Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi⁷

Nitelikli eğitime erişim hakkı, Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmeler kapsamında garanti altına alınmıştır. 1979’da kabul edilen BM CEDAW sözleşmesi, toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin değişen düşünceleri dikkate alarak kadınlara karşı uygulanan ayrımcılığı tanımlamış ve eğitim hakkının gerçekleştirilmesi için hedefler getirmiş olması bakımından önemli bir aşamadır. CEDAW Madde 10 ile taraf devletler, eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek üzere gerekli her türlü tedbiri ve kadınlarla özellikle erkeklerin eşitliğine dayanan tedbirleri almayı taahhüt etmiştir. CEDAW Madde 4’te ise geçici özel önlemler ile; kadın ve erkek arasındaki fiili veya maddi eşitliğin elde edilmesi, kadınlara karşı ayrımcılığın geçmişteki ve güncel biçim ve etkilerinin düzeltilmesi için gerekli yapısal, toplumsal ve kültürel değişimlerin gerçekleştirilmesi ve ayrıca kayıplarının telafi edilmesi açısından kadınların konumunun iyileştirilmesi sürecinin hızlandırılması amaçlanmaktadır. 1990 yılında BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından düzenlenen Herkes için Eğitim Konferansı’nda kapsayıcı eğitim, eğitim sisteminin kapasitesinin “tüm öğrenenlerin kapsanması”na yönelik güçlendirilmesi bağlamında ele alınmıştır. 1995 yılında Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu ile hükümetlerin eğitim hakkı konusunda ilk kez toplumsal cinsiyet perspektifinin politika ve programlara yerleştirilmesi için bağlayıcı taahhütlerde bulunması sağlanmıştır. SKA kapsamında; toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesi ve kadınların ve kız çocuklarının her düzeyde güçlenmeleri için sağlam politikaların ve yasal olarak uygulanabilir mevzuatların kabul edilmesi ve güçlendirilmesi hedeflenmektedir. SKA’nın dördüncüsü eğitimle ilgili olup herkes için kapsayıcı, eşit ve nitelikli eğitimin ve yaşam boyu öğrenme fırsatlarının sağlanmasına yöneliktir. BM İstatistik Komisyonu tarafından 2013 yılında kabul edilen Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri 52 Minimum Gösterge Seti, toplumsal cinsiyet istatistikleri konusunda, ulusal düzeyde üretimi, uluslararası düzeyde karşılaştırılabilirliği olan göstergeler olup cinsiyete göre okullaşma oranı, katılım oranı ve mezuniyet oranı bu gösterge seti kapsamında takip edilmektedir.

ASHB tarafından kamu politikalarına temel teşkil edecek ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik oluşturulan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)’nda kadınlarda okuryazarlık ve zorunlu örgün eğitim kademelerinin tamamında net okullaşma oranlarının %100 seviyesine yükseltilmesi hedeflenmekte ve örgün ve yaygın eğitime ilişkin tüm verilerin kadın erkek fırsat eşitliği düzeyinin izlenmesine yönelik ilave göstergelerin belirlenmesi ve bu göstergelere dair verilerin derlenmesi planlanmaktadır. 2020 yılı MEB Performans Programı’nda kadınların ve kız çocuklarının eğitimin tüm kademelerinde kayıt, devam ve tamamlama oranlarının artırılacağı taahhüt edilmiş ve kız

⁷ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Göğüş Tan, M. (2018). Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları: 3. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/182>)

Tematik alan güncelleme raporu için bkz. Göğüş Tan, M. (2020). Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2017-2020 Güncellemesi. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1072>)

çocuklarının fen, teknoloji, mühendislik, matematik alanlarındaki mesleklere yönlendirilmesi için çalışmalar yürütüleceği belirtilmiştir.

Eğitime erişimde ve eğitim süreçlerine tam ve etkin katılımı küresel bir sorun olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kız çocuklarının ve kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılımlarının önündeki en önemli engellerden biri olmaya devam etmektedir. Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, temel toplumsal güçlenme alanlarından en önemlisi olan eğitim süreçlerine kız çocuklarının ve kadınların eşit katılımı ile mümkün olacaktır. Eğitim tematik alanında erişilebilir, güncel, güvenilir ve cinsiyete göre ayrıştırılmış göstergeler, eğitime erişimde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve ulusal ve uluslararası hedeflerin izlenmesi için önemli göstergelerdir.

3.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Örgün eğitim: Belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla, okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitimidir. Örgün eğitim; okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar.

Yaygın eğitim: Örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da örgün eğitim sisteminin herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedan ayrılmış ya da bitirmiş bireylere; ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayıcı nitelikte çeşitli süre ve düzeylerde hayat boyu yapılan eğitim, öğretim, üretim, rehberlik ve uygulama etkinliklerinin bütünüdür.

Açık öğretim: Yüz yüze eğitim yapan örgün eğitim kurumlarına devam edemeyen ve örgün eğitim çağını geçiren öğrencilere hizmet vermektedir. Açık öğretimde, ders geçme ve kredi sistemi ile öğretim verilmektedir. Sistem gereği şube, öğretmen bulunmamaktadır.

3.3. Veri Kaynakları

Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı (UEİVT), bir idari kayıt sistemi olup 2008 yılında Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi alan çalışması sırasında toplanan eğitim bilgilerinin yanı sıra idari kayıtlardan elde edilen verilerle kurulmuştur. Türkiye geneli, İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) 1 (12 Bölge), İBBS 2 (26 Bölge), İBBS 3 (81 il) ve ilçe düzeyinde veri elde edilebilmektedir. TÜİK tarafından oluşturulan ve güncellenen UEİVT, her yıl MEB, YÖK, ÖSYM ile eğitim bilgisini tutan diğer kurumlardan alınan idari kayıtlarla güncellenmektedir. UEİVT'nda, okuma yazma durumu ve eğitim düzeyi bilinmeyenler ile yabancı uyruklu kişiler yer almamaktadır.

Milli Eğitim İstatistikleri, eğitim seviyesi, yaş grupları ve Türkiye geneli, İBBS 1 (12 Bölge), İBBS 2 (26 Bölge) ve İBBS 3 (81 il) düzeyinde okul, öğrenci, öğretmen, mezun ve yeni kayıt öğrenci sayılarını ve uluslararası karşılaştırmalar yapılabilmesi amacıyla bazı eğitim göstergeleri ile eğitim bütçesi ve eğitim yatırımlarını kapsamaktadır. Türkiye'de ikamet eden T.C. vatandaşları kapsamaktadır. Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklu nüfus ve yabancı

uyruklu öğrenci sayıları kapsam dışında tutularak tamamlanmış olan en son takvim yılı sonu öğrenci rakamları ve tamamlanmış olan en son nüfus rakamları (31 Aralık) kullanılarak hesaplanmaktadır. Milli Eğitim İstatistikleri yıllık olarak üretilmektedir.

Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi, öğrenci, öğretim elemanı ve yüksek öğretim istatistiklerini kapsamaktadır. Yıllık olarak üretilmektedir.

3.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-Eğitim-1: 15 yaş ve üzeri nüfusta okur-yazar olmayanların cinsiyete göre dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge; ilgili yılda Türkiye geneli için okuma yazma bilmeyen 15 yaş ve üzeri toplam nüfus içinde okuma yazma bilmeyen 15 yaş ve üzeri kadın ve erkek nüfusun dağılımıdır.

Örneğin;

$$\begin{aligned} & \text{Okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı} \\ &= \frac{\text{Okuma yazma bilmeyen kadın nüfus}}{\text{Okuma yazma bilmeyen toplam nüfus}} \times 100 \end{aligned}$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Okuma yazma bilmeyen 15 ve üzeri yaştaki toplam nüfus içerisinde okuma yazma bilmeyen kadın ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak okuma yazma bilmeyen kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: UEİVT

CEİD-Eğitim-2: Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre net okullaşma oranı (%)

Nasıl üretilir?

Net okullaşma oranı, ilgili öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan öğrencilerin, ait olduğu öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilir.

$$\text{Net okullaşma oranı} = \frac{\text{İlgili teorik yaş grubundaki öğrenci sayısı}}{\text{İlgili teorik yaş grubundaki toplam nüfus}} \times 100$$

Öğrencilerin bitirdiği yaş temel alınarak; okul öncesi teorik yaş 3-5, ilkokulda teorik yaş 6-9, ortaokulda teorik yaş 10-13, ortaöğretimde teorik yaş 14-17, yükseköğretimde teorik yaş 18-22 olarak kabul edilmektedir.

Nasıl yorumlanır?

Belli bir eğitim seviyesine kayıtlı öğrencilerden, o eğitim seviyesiyle ilişkili yaş grubu içinde bulunanların, yine o eğitim seviyesiyle ilişkili yaş grubu nüfusuna oranı olarak yorumlanmalıdır. İlkokul açısından ele alındığında; net okullaşma oranı, ilkokul çağındaki çocuklardan ilkokul kurumlarına kayıtlı olan öğrencilerin yüzdesidir. İlkokulda kız çocuklarının net okullaşma oranı ise ilkokul çağındaki kız çocuklarından ilkokul kurumlarına kayıtlı olan kız öğrencilerin yüzdesi olarak yorumlanmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri

CEİD-Eğitim-3: Cinsiyete, eğitim seviyesine ve okul türüne göre temel örgün eğitimde öğrenci dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete, eğitim seviyesine ve okul türüne göre temel örgün eğitimde öğrenci dağılımı, ilgili eğitim ve öğretim yılında okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim olmak üzere her bir eğitim seviyesinde resmi ve özel okullardaki kadın ve erkek öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Resmi ortaöğretimde kadın öğrenci oranı} = \frac{\text{Resmi ortaöğretimdeki kadın öğrenci sayısı}}{\text{Resmi ortaöğretimdeki toplam öğrenci sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında belli bir eğitim seviyesinde resmi ve özel okul ayrımında kayıtlı öğrenciler içerisindeki kadın ve erkek öğrenci dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Her bir eğitim seviyesinde resmi ve özel okullarda okuyan toplam, kadın ve erkek öğrenci sayıları belirlenerek öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmaktadır. Buna bağlı olarak belli bir eğitim seviyesinde ve okul türünde kayıtlı kadın ve erkek öğrencilerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri

CEİD-Eğitim-4: Cinsiyete ve program türüne göre ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete ve program türüne göre ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı, ilgili eğitim ve öğretim yılında genel ortaöğretim, mesleki ve teknik ortaöğretim ve imam hatip lisesi olmak üzere her bir program türündeki kadın ve erkek öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Genel ortaöğretimdeki **kadın** öğrenci oranı} \\ = \frac{\text{Genel ortaöğretimdeki **kadın** öğrenci sayısı}}{\text{Genel ortaöğretimdeki toplam öğrenci sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında ortaöğretimde program türüne göre kayıtlı öğrenciler içerisindeki kadın ve erkek öğrenci dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Ortaöğretimde her bir program türünde okuyan toplam, kadın ve erkek öğrenci sayıları belirlenerek öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmaktadır. Buna bağlı olarak bir ortaöğretim program türünde kayıtlı kadın ve erkek öğrencilerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri

CEİD-Eğitim-5: Cinsiyete ve okul türüne göre mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete ve okul türüne göre mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrenci dağılımı, ilgili eğitim ve öğretim yılında mesleki ve teknik ortaöğretimdeki kadın ve erkek öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Resmî mesleki ve teknik ortaöğretimdeki **kadın** öğrenci oranı} \\ = \frac{\text{Resmî mesleki ve teknik ortaöğretimdeki **kadın** öğrenci sayısı}}{\text{Resmî mesleki ve teknik ortaöğretimdeki toplam öğrenci sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında mesleki ve teknik ortaöğretimde resmî ve özel olmak üzere okul türüne göre kayıtlı öğrenciler içerisindeki kadın ve erkek öğrenci dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Mesleki ve teknik ortaöğretimde resmî ve özel okullarda okuyan toplam, kadın ve erkek öğrenci sayıları belirlenerek öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmaktadır. Buna bağlı olarak mesleki ve teknik ortaöğretimde resmî ve özel okullarda kayıtlı kadın ve erkek öğrencilerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri

CEİD-Eğitim-6: Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre açık öğretimdeki öğrenci dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre açık öğretimdeki öğrenci dağılımı, ilgili eğitim ve öğretim yılında her bir eğitim seviyesinde açık öğretimdeki kadın ve erkek öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Açık öğretim fakültesindeki lisans kadın öğrenci oranı} = \frac{\text{Açık öğretim fakültesindeki lisans kadın öğrenci sayısı}}{\text{Açık öğretim fakültesindeki lisans toplam öğrenci sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında eğitim seviyesine göre açık öğretimdeki kayıtlı öğrenciler içerisindeki kadın ve erkek öğrenci dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Açık öğretim ortaokulunda, açık öğretim lisesinde, mesleki açık öğretim lisesinde, açık öğretim imam hatip lisesinde ve açık öğretim fakültelerinde okuyan toplam, kadın ve erkek öğrenci sayıları belirlenerek öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmaktadır. Buna bağlı olarak her bir eğitim seviyesine göre açık öğretimde kayıtlı kadın ve erkek öğrencilerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri ve Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi

CEİD-Eğitim-7: Cinsiyete ve öğrenim düzeylerine göre yükseköğretimdeki öğrenci dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete göre ve ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora ayrımında yükseköğretimdeki öğrenci dağılımı, ilgili eğitim ve öğretim yılında her bir öğrenim seviyesinde kadın ve erkek öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Yüksek lisanstaki kadın öğrenci oranı} = \frac{\text{Yüksek lisanstaki kadın öğrenci sayısı}}{\text{Yüksek lisanstaki toplam öğrenci sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında öğrenim seviyesine göre yükseköğretimdeki kayıtlı öğrenciler içerisindeki kadın ve erkek öğrenci dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Ön lisans (açık öğretim dahil), lisans (açık öğretim dahil), yüksek lisans ve doktora düzeyinde kayıtlı toplam, kadın ve erkek öğrenci sayıları belirlenerek öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmaktadır. Buna bağlı olarak her bir öğretim seviyesine göre yükseköğretimde kayıtlı kadın ve erkek öğrencilerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi

CEİD-Eğitim-8: Cinsiyete ve yaygın eğitim kurumlarının türlerine göre kursiyer dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete ve yaygın eğitim kurumlarının türlerine göre kursiyer dağılımı, ilgili eğitim ve öğretim yılında yaygın eğitim kurumlarında kadın ve erkek kursiyer sayısının toplam kursiyer sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Halk Eğitim Merkezi kadın kursiyer oranı} = \frac{\text{Halk Eğitim Merkezi kadın kursiyer sayısı}}{\text{Halk Eğitim Merkezi toplam kursiyer sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında resmi ve özel yaygın eğitim kurumu olmak üzere toplam kursiyerler içerisindeki kadın ve erkek kursiyer dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Yaygın eğitim kurumlarında kayıtlı toplam, kadın ve erkek kursiyer sayıları belirlenerek kursiyerlerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmaktadır. Buna bağlı olarak türüne göre yaygın eğitim kurumlarında kayıtlı kadın ve erkek kursiyerlerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri

CEİD-Eğitim-9: Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre temel örgün eğitimdeki öğretmen dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre temel örgün eğitimdeki öğretmen dağılımı, ilgili eğitim ve öğretim yılında temel örgün eğitimde kadın ve erkek öğretmen sayısının toplam öğretmen sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{İlkokuldaki kadın öğretmen oranı} \\ = \frac{\text{İlkokuldaki kadın öğretmen sayısı}}{\text{İlkokuldaki toplam öğretmen sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında okulöncesi, ilkokul ve ortaöğretimde kadın ve erkek öğretmen dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Temel örgün eğitimde toplam, kadın ve erkek öğretmen sayıları belirlenerek öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmaktadır. Buna bağlı olarak eğitim seviyesine göre temel örgün eğitimdeki kadın ve erkek öğretmenlerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri

CEİD-Eğitim-10: Cinsiyete göre ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında burslu öğrenci dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete göre ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında burslu öğrenci dağılımı, ilgili eğitim ve öğretim yılında ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında burs alan kadın ve erkek öğrenci sayılarının toplam burslu öğrenci sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

A= Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı ilköğretim kurumlarındaki burslu kadın öğrenci sayısı

B= Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı ilköğretim kurumlarındaki burslu toplam öğrenci sayısı

Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı ilköğretim kurumlarındaki burslu kadın öğrenci oranı= (A/B)x 100

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında toplam burslu öğrenci içerisindeki kadın ve erkek burslu öğrenci dağılımı olarak yorumlanmalıdır. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında kayıtlı toplam, kadın ve erkek burslu öğrenci sayıları belirlenerek bursiyerlerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmaktadır. Buna bağlı olarak ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında kayıtlı kadın ve erkek bursiyerlerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin Veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri

CEİD-Eğitim-11: Cinsiyete göre Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtların kapasiteleri (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete göre Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtların kapasiteleri, ilgili eğitim ve öğretim yılında Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtların kadın ve erkek öğrenci kapasitelerinin toplam öğrenci kapasitesine oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

A= Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtların kadın öğrenci kapasite sayısı

B= Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtların toplam öğrenci kapasite sayısı

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtların kadın öğrenci kapasite oranı= $(A/B) \times 100$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtların toplam öğrenci kapasiteleri içerisindeki kadın ve erkek öğrenci kapasitelerinin dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtların toplam, kadın ve erkek öğrenci kapasiteleri belirlenerek cinsiyete göre dağılımı hesaplanmaktadır. Buna bağlı olarak Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtlardaki kadın ve erkek yurtların kapasitelerinin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri

3.5. Önerilen Göstergeler

CEİD-Eğitim Öneri-3: Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre okul terk oranı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre okul terk oranının, ilgili eğitim ve öğretim yılında kayıtlı olduğu okulunu terk eden kadın ve erkek öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranlanması ile elde edilmesi önerilir.

Örneğin;

$$\text{İlkokulu terk eden kız öğrenci oranı} = \frac{\text{İlkokulu terk eden kız öğrenci sayısı}}{\text{İlkokulu terk eden toplam öğrenci sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanabilir.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında ilkökul, ortaokul ve ortaöğretim olmak üzere her bir eğitim seviyesinde resmi ve özel okullarda okulu terk eden kadın ve erkek öğrenci sayısının okulunu terk eden toplam öğrenci sayısına oranlanması olarak yorumlanmalıdır. İlkokul, ortaokul ve ortaöğretimde kayıtlı olup okulu terk eden toplam, kadın ve erkek öğrenci sayıları belirlenerek öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmalıdır. Buna bağlı olarak okulunu terk eden kadın ve erkek öğrenci oranları toplamının 100'e eşit olması beklenmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri

CEİD-Eğitim Öneri-4: Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre okullarda yönetici oranı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete ve eğitim seviyesine göre okullarda yönetici oranının, ilgili eğitim ve öğretim yılında belli bir eğitim seviyesindeki Milli Eğitim Bakanlığı'nın merkez ve taşra teşkilatlarında yönetici olarak çalışan kadın ve erkeklerin toplam yönetici sayısına oranlanması ile elde edilmesi önerilir.

Örneğin;

$$\begin{aligned} & \text{Ortaöğretimde kadın yönetici oranı} \\ & = \frac{\text{Ortaöğretimdeki kadın yönetici sayısı}}{\text{Ortaöğretimdeki toplam yönetici sayısı}} \times 100 \end{aligned}$$

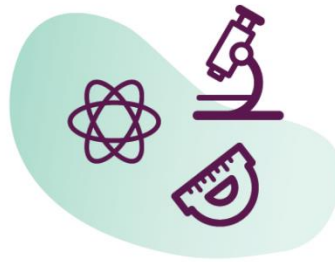
olarak hesaplanabilir.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında okul öncesi, ilkökul, ortaokul ve ortaöğretim olmak üzere her bir eğitim seviyesinde resmi ve özel okullarda yönetici olarak çalışan kadın ve erkek sayısının yönetici olarak çalışan toplam kişi sayısına oranlanması olarak yorumlanmalıdır. Okul öncesi, ilkökul, ortaokul ve ortaöğretimdeki toplam, kadın ve erkek yönetici sayıları belirlenerek yöneticilerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmalıdır. Buna bağlı olarak yönetici kadın ve erkek oranları toplamının 100'e eşit olması beklenmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri

4. BİLİM, TEKNOLOJİ, MÜHENDİSLİK VE MATEMATİK (STEM)

4. Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik (STEM)

4.1. STEM Alanının Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi⁸

Fen Bilimleri, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik alanlarındaki (Science, Technology, Engineering and Mathematics (STEM) eğitimin ve istihdamın önemi, ülkenin kalkınma, rekabet gücü ve refah düzeyini belirleyecek yapı taşlarından biri olmasından kaynaklanmaktadır. Kadınlar, eğitim ve istihdamda küresel boyutta elde ettikleri önemli kazanımlara rağmen bazı alanlarda hala ciddi engellerle karşılaşmakta ve dezavantajlar yaşamaktadır. STEM alanları, eğitim ve istihdam içerisinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin halen belirgin bir şekilde devam ettiği alanlardır. Birçok toplumda doğa/fen bilimleri, teknoloji, mühendislik ve matematik alanları erkeklerin daha başarılı oldukları alanlar olarak görülmektedir. Geçmişte ve günümüzde bu alanlarda öncülerin ve etkin figürlerin çoğunun erkek olması bu tür toplumsal kabulleri güçlendirmektedir. Yerleşmiş geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri dolayısıyla kız çocuklarının okul öncesi eğitimden başlayarak doğa/ fen bilimleri, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarıyla ilgilenmeleri teşvik edilmemektedir. STEM eğitimine eşit erişim, refahın eşit paylaşımı ve yoksulluğun azaltılması açısından gözetilmesi gereken en önemli unsurdur. Kız çocukları için STEM eğitimine ilişkin eşitsizlikler de göz önüne alınarak nitelikli eğitime eşit erişim fırsatı sağlanmazsa kadın yoksulluğunun ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin artarak büyümesi muhtemeldir.

STEM alanları eğitiminde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik hedefler ve standartlar, Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve belgeler kapsamında garanti altına alınmıştır. 1979'da kabul edilen ve 1985 yılında Türkiye tarafından imzalanan BM CEDAW sözleşmesi, toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin değişen düşünceleri dikkate alarak kadınlara karşı uygulanan ayrımcılığı tanımlamış ve eğitim hakkının gerçekleştirilmesi için hedefler getirmiş olması bakımından önemli bir aşamadır. CEDAW Madde 10 ile taraf devletler, eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek üzere gerekli her türlü tedbiri ve kadınlarla özellikle erkeklerin eşitliğine dayanan tedbirleri almayı taahhüt etmiştir. 1995 yılında Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu ile hükümetlerin eğitim hakkı konusunda ilk kez toplumsal cinsiyet perspektifinin politika ve programlara yerleştirilmesi için bağlayıcı taahhütlerde bulunması sağlanmıştır. UNESCO'nun "Kodu Kırma: STEM Eğitiminde Kız Çocuklar Raporu'nda STEM alanlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesinin "insan hakları, kapsayıcılık ve sürdürülebilir kalkınma için önemli" olduğu ifadesi kullanılmıştır (UNESCO, 2017). BM SKA'da; temel bir insan hakkı olan eğitim, kız çocuklarının geleceği için önemli güçlendirici araçlardan biri olarak vurgulanmıştır. SKA Hedef 4'ün (Nitelikli Eğitim) diğer SKA hedeflerini etkileme özelliğinin ağır bastığı ve nitelikli eğitime olan ihtiyacın devam

⁸ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Beşpınar, U. & Pehlivanlı-Kadayıfçı, E. (2021). Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik Alanlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1802>)

ettiği ve dijital dönüşüm ve Sanayi 4.0 devriminin önemi göz önüne alındığında; STEM konusunun öncelikle ele alınması gerektiği belirtilmektedir.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan 11. Kalkınma Planı (2019-2023) eğitim konusunda politikalar geliştirmeyi, yasal düzenlemeler yapmayı, kadın okur-yazarlığını %100 seviyesine yükseltmeyi taahhüt etmiştir. Ancak, kalkınma planlarında SKA 4 çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi ile ilgili bir plan yer almamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı 2019-2023 Stratejik Planı'nda STEM eğitiminin güçlendirilmesine yönelik amaçlar bulunmakla birlikte konuya toplumsal cinsiyet bağlamında yaklaşan bir politika yer almamaktadır. 2020 yılı MEB Performans Programı'nda kadınların ve kız çocuklarının eğitimin tüm kademelerinde kayıt, devam ve tamamlama oranlarının artırılacağı taahhüt edilmiş ve kız çocuklarının fen, teknoloji, mühendislik, matematik alanlarındaki mesleklere yönlendirilmesi için çalışmalar yürütüleceği belirtilmiştir.

Toplumsal cinsiyet ile STEM eğitim ve çalışma alanları arasındaki ilişkisellik dikkate alınarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin STEM alanlarında hangi noktalarda ortaya çıktığını ve nasıl deneyimlendiğini incelemek önem taşımaktadır. STEM tematik alanında erişilebilir, güncel, güvenilir ve cinsiyete göre ayrıştırılmış göstergeler, eğitime erişimde ve STEM alanlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve ulusal ve uluslararası hedeflerin izlenmesi için önemli göstergelerdir.

4.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Matematik okuryazarlığı: Öğrencilerin, matematiği günlük bağlamlarda kullanabilme, formülleştirebilme ve yorumlayabilme kapasitelerini tanımlar.

Fen okuryazarlığı: Öğrencilerin, bilimle ilgili konularla meşgul olma ve bilimsel olgular üzerinde düşünme becerisidir.

Ar-Ge: Toplum, kültür ve insan bilgisini içeren bilgi birikimini arttırmak ve bunu yeni uygulamalarda kullanmak için yapılan düzenli, yaratıcı çalışmalardır.

Mali şirketler: Özellikle mali aracılık veya yardımcı mali faaliyetlerle uğraşan kurumsal birimlerdir.

Mali olmayan şirketler: Özellikle piyasa malları ve mali olmayan hizmet üretimi ile uğraşan kurumsal birimlerdir.

Genel devlet: İdari yükümlülüklerini ve ekonomik düzenleme rolünü yerine getirmeye ilave olarak, öncelikle bireysel veya kolektif tüketim için piyasa dışı hizmetler (belki mallar) üreten geliri ve serveti yeniden dağıtan kurumsal birimlerdir.

Araştırmacı: Yeni bilgi, ürün, süreç, yöntem ve sistemlerin tasarım veya oluşturulması ve ilgili projelerin yönetilmesiyle uğraşan uzmanlardır.

Teknisyen ve dengi personel: Ana görevleri mühendislik, fen, yaşam bilimi veya sosyal ve beşeri bilim alanlarının bir veya daha fazlasında, teknik bilgi ve deneyim gerektiren kişilerdir.

Diğer destek personeli: Ar-Ge projelerine katılan veya bu gibi projelerle doğrudan ilişkili olan vasıflı ve vasıfsız zanaatkârlarla, sekreter ve memurları içerir.

4.3. Veri Kaynakları

PISA, OECD tarafından geliştirilen ve uluslararası ölçekte uygulanan bir izleme çalışmasıdır. Her üç yılda bir uygulanan PISA'nın temel amacı 15 yaş grubu öğrencilerin okulda edindikleri bilgi ve becerileri günlük yaşamda kullanma becerilerini değerlendirmektir. Türkiye, PISA uygulamalarına 2003 yılından bu yana katılmaktadır. Çalışma, İBBS 1. Düzeyde yer alan 12 bölgeyi temsil eden okul ve öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirilmektedir. Örneklemdeki öğrencilerin seçimi Uluslararası Merkez tarafından Türkiye'deki 15 yaş grubu öğrencilerini temsil edecek şekilde seçkisiz (olasılığa dayalı) olarak belirlenmektedir.

Milli Eğitim İstatistikleri, eğitim seviyesi, yaş grupları ve Türkiye geneli, İBBS 1 (12 Bölge), İBBS 2 (26 Bölge) ve İBBS 3 (81 il) düzeyinde okul, öğrenci, öğretmen, mezun ve yeni kayıt öğrenci sayılarını ve uluslararası karşılaştırmalar yapılabilmesi amacıyla bazı eğitim göstergeleri ile eğitim bütçesi ve eğitim yatırımlarını kapsamaktadır. Türkiye'de ikamet eden T.C. vatandaşları kapsamaktadır. Türkiye'de ikamet eden yabancı uyruklu nüfus ve yabancı uyruklu öğrenci sayıları kapsam dışında tutularak tamamlanmış olan en son takvim yılı sonu öğrenci rakamları ve tamamlanmış olan en son nüfus rakamları (31 Aralık) kullanılarak hesaplanmaktadır. Milli Eğitim İstatistikleri yıllık olarak üretilmektedir.

TÜİK tarafından yıllık olarak yürütülen **Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) Faaliyetleri Araştırması** kullanılan bir diğer veri kaynağıdır.

4.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-STEM-1: Cinsiyete göre Matematik okuryazarlığı ortalama puanı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge; ilgili yılda, Türkiye'deki 15 yaş grubunda yer alan ve örgün eğitime devam eden kadın ve erkek öğrencileri temsil eden öğrencilerin matematik alanındaki performanslarının ortalama puanıdır.

Nasıl yorumlanır?

Türkiye'de 15 yaş grubundaki kadın ve erkek öğrencilerin, matematiği günlük bağlamlarda kullanabilme, formülleştirebilme ve yorumlayabilme kapasiteleri olarak tanımlanan matematik okuryazarlığında elde ettikleri ortalama puan olarak yorumlanmalıdır. Göstergeye ait verinin diğer OECD ülkeleri verileri ile karşılaştırılması göstergenin yorumlanmasına katkı sağlayacaktır.

Göstergenin veri kaynağı: PISA

CEİD-STEM-2: Cinsiyete göre fen bilimleri okuryazarlığı ortalama puanı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge; ilgili yılda, Türkiye'deki 15 yaş grubunda yer alan ve örgün eğitime devam eden kadın ve erkek öğrencileri temsil eden öğrencilerin fen bilimleri alanındaki performanslarının ortalama puanıdır.

Nasıl yorumlanır?

Türkiye'de 15 yaş grubundaki kadın ve erkek öğrencilerin, bilimle ilgili konularla meşgul olma ve bilimsel olgular üzerinde düşünme becerisi olarak tanımlanan fen okuryazarlığında elde ettikleri ortalama puan olarak yorumlanmalıdır. Göstergeye ait verinin diğer OECD ülkeleri verileri ile karşılaştırılması göstergenin yorumlanmasına katkı sağlayacaktır.

Göstergenin veri kaynağı: PISA

CEİD-STEM-3: Cinsiyete göre okuma becerileri ortalama puanı

Nasıl üretilir?

Okuma becerisinin önemi, teknolojinin büyüyen etkisi ve hızlı değişimiyle son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Bireysel gelişim, akademik başarı, ekonomik katılım ve vatandaşlık gibi alanlarda 20 yıl önce ihtiyaç duyulan okuma becerisi ile günümüzde ihtiyaç duyulan okuma becerisi nitelik ve içerik açısından farklıdır. Günümüzde sadece yazılı kaynaklardan değil aynı zamanda elektronik kaynaklardan da okuma yapılmaktadır (PISA 2018 Ön Raporu).

Bu gösterge; ilgili yılda, Türkiye'deki 15 yaş grubunda yer alan ve örgün eğitime devam eden kadın ve erkek öğrencileri temsil eden öğrencilerin, sadece yazılı kaynaklardan değil aynı zamanda elektronik kaynaklardan da okuma becerilerindeki performanslarının ortalama puanıdır.

Nasıl yorumlanır?

Türkiye'de 15 yaş grubundaki kadın ve erkek öğrencilerin, farklı kaynakların kullanılması, belirsizlik içinde yön bulabilme, gerçek ve algı arasındaki farkı belirleyebilme becerisi olarak tanımlanan okuma becerilerinde elde ettikleri ortalama puan olarak yorumlanmalıdır. Göstergeye ait verinin diğer OECD ülkeleri verileri ile karşılaştırılması göstergenin yorumlanmasına katkı sağlayacaktır.

Göstergenin veri kaynağı: PISA

CEİD-STEM-4: Cinsiyete ve okul türüne göre Fen Liselerinde öğrenci dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete ve okul türüne göre fen liselerinde öğrenci dağılımı, ilgili eğitim ve öğretim yılında resmi ve özel fen liselerindeki kadın ve erkek öğrenci sayısının resmi ve özel fen liselerindeki toplam öğrenci sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Fen liselerindeki (resmi) kadın öğrenci oranı} \\ = \frac{\text{Fen liselerindeki (resmi) kadın öğrenci sayısı}}{\text{Fen liselerindeki (resmi) toplam öğrenci sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında fen liselerinde resmi ve özel okul ayrımında kayıtlı öğrenciler içerisindeki kadın ve erkek öğrenci dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Fen liselerinde resmi ve özel okullarda okuyan toplam, kadın ve erkek öğrenci sayıları belirlenerek öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmaktadır. Buna bağlı olarak fen liselerinde belli bir okul türünde kayıtlı kadın ve erkek öğrencilerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri

CEİD-STEM-5: Cinsiyete göre mesleki ve teknik ortaöğretimden mezun olan öğrenci dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete göre mesleki ve teknik ortaöğretimden mezun olan öğrenci dağılımı, ilgili eğitim ve öğretim yılında mesleki ve teknik ortaöğretimden mezun alan kadın ve erkek öğrenci sayısının ortaöğretim mezunu kadın ve erkek öğrenci sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Mesleki ve teknik ortaöğretim mezunu kadın öğrencilerin oranı} \\ = \frac{\text{Mesleki ve teknik ortaöğretimden mezun kadın öğrenci sayısı}}{\text{Ortaöğretimden mezun kadın öğrenci sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında mesleki ve teknik ortaöğretimden mezun kadın ve erkek öğrenci sayısının ortaöğretimden mezun kadın ve erkek öğrenci sayısı içerisindeki dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Mesleki ve teknik ortaöğretimden ve ortaöğretimden mezun kadın ve erkek öğrenci sayıları belirlenerek öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmaktadır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar, biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı 100'e eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: Milli Eğitim İstatistikleri

CEİD-STEM-6: Cinsiyete göre Ar-Ge insan kaynağı (meslek grubu ve sektör bazında) (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete, meslek grubuna ve sektöre göre Ar-Ge insan kaynağı, ilgili yılda mali ve mali olmayan girişimlerde, genel devlette ve yükseköğretimde yürütülen Ar-Ge faaliyetlerine katkıda bulunan kadın ve erkek araştırmacı, teknisyen ve dengi personel ve diğer destek personel sayısının toplam araştırmacı, teknisyen ve dengi personel ve diğer destek personel sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

Kadın araştırmacı Ar – Ge insan kaynağı oranı

$$= \frac{\text{Ar – Ge faaliyeti yürüten kadın araştırmacı sayısı}}{\text{Ar – Ge faaliyeti yürüten toplam araştırmacı sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

İlgili yılda, belli bir sektörde, Ar-Ge faaliyeti yürüten kadın ve erkek araştırmacı, teknisyen ve dengi personel ve diğer destek personel sayısının dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Mali ve mali olmayan girişimlerde, genel devlette ve yükseköğretimde Ar-Ge faaliyetlerine katkı sağlayan kadın ve erkek araştırmacı, teknisyen ve dengi personel ve diğer destek personel sayısının belirlenerek toplam araştırmacı, teknisyen ve dengi personel ve diğer destek personel sayısı içindeki dağılımı hesaplanmaktadır. Buna bağlı olarak sektöre göre Ar-Ge faaliyeti yürüten kadın ve erkek araştırmacı, teknisyen ve dengi personel ve diğer destek personel oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK AR-GE Faaliyetleri Araştırması

4.5. Önerilen Göstergeler

CEİD-STEM Öneri-5: Cinsiyete göre STEM alanlarında yükseköğretimde öğrenim gören öğrenci oranı (lisans, yüksek lisans, doktora ayrımında) (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyet ve lisans, yüksek lisans ve doktora ayrımında STEM alanlarında yükseköğretimde öğrenim gören öğrenci oranının, ilgili eğitim ve öğretim yılında lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde STEM alanlarında öğrenim gören kadın ve erkek öğrenci sayısının belirlenerek lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde öğrenim gören toplam öğrenci sayısına oranlanması ile elde edilmesi önerilir.

Örneğin;

$$\text{STEM alanında kadın öğrenci oranı (Lisans)} \\ = \frac{\text{Lisansta STEM alanında öğrenim gören kadın öğrenci sayısı}}{\text{Toplam lisans kadın öğrenci sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanabilir.

Nasıl yorumlanır?

İlgili eğitim ve öğretim yılında lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere her bir eğitim seviyesinde STEM alanında öğrenim gören kadın ve erkek öğrenci sayısının her bir eğitim seviyesindeki toplam kadın ve erkek öğrenci sayısına oranlanması olarak yorumlanmalıdır. Lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde STEM alanında öğrenim gören toplam, kadın ve erkek öğrenci sayıları belirlenerek öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmalıdır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar, biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı 100'e eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: YÖK Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nden yıllık olarak elde edilebilir.

CEİD- STEM Öneri -11: Cinsiyete göre STEM istihdam oranı (%)

Nasıl üretilir?

İstihdam oranı, istihdamın kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır. Cinsiyete göre STEM istihdam oranının, STEM alanındaki kadın ve erkek istihdamının belirlenerek toplam istihdam içerisindeki oranının belirlenmesi ile elde edilmesi önerilir.

Örneğin;

$$\text{STEM alanında kadın istihdam oranı} \\ = \frac{\text{STEM alanında istihdam edilen kadın sayısı}}{\text{İstihdam edilen toplam kadın sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanabilir.

Nasıl yorumlanır?

STEM alanlarında istihdam edilen kadın ve erkek sayısının istihdam edilen toplam kadın ve erkek sayısına oranlanması olarak yorumlanmalıdır. STEM alanlarında istihdam edilen kadın ve erkek sayıları belirlenerek istihdamın cinsiyete göre dağılımı hesaplanmalıdır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar, biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı 100'e eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-HİA

5. KENTSEL HAKLAR VE HİZMETLER

5. Kentsel Haklar ve Hizmetler

5.1. Kentsel Haklar ve Hizmetlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi⁹

Kentsel haklar ve hizmetler alanında toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin uluslararası belgelerde yer verilen temel normlar arasında ayrımcılık yasağı, eşitlik ve kent hakkı gelmektedir. Kent hakkı herkesin eşit biçimde insani koşullarda yaşayabileceği bir kent düzeni için gerekli koşullar ve standartların tespit edilerek çeşitli politika ve stratejilerle hayata geçirilmesini öngörür. Kent hakkı kapsamında yer alan **barınma, güvenlik, hareketlilik, kentsel kamu hizmetlerine erişim ve kentsel demokrasi** eşitsizliklerle mücadele edilmesi gereken alt alanlardır.

Devletlerin kent hakkına ilişkin temel yükümlülükleri şöyle sıralanabilir: 1. tüm vatandaşlarının makul, güvenli, sağlıklı koşullarda barınma olanaklarına sahip olması, 2. kentteki park, bahçe, site, mahalle, sokak, şehir merkezi gibi kamusal ve yarı kamusal alanların tüm vatandaşları için günün her saati güvenli kılınması, 3. kentte yaşayanların günün her saatinde şehir içi ve şehirler arası hareketlilik serbestliğine sahip olmasında, bunun için herkesin erişimine açık, karşılanabilir-düşük maliyetli ulaşım hizmetlerine erişim olanaklarının sağlanması, 4. kentlerdeki fiziksel ve sosyal altyapıya eşitlikçi erişim sağlanması, yerel kamusal hizmetlerin herkesin ihtiyaçlarına cevap verecek ve kolay erişimi sağlayacak şekilde sunulması, 5. kentlerin planlanması ve yönetiminde kentte yaşayanların görüşlerinin alınması, onların talep, öncelik ve ihtiyaçlarını iletebilecekleri katılımcı mekanizmaların varlığı. Bu yükümlülükler kent hakkına ilişkin uluslararası standartları da belirler. Söz konusu standartların sağlanmasına ne kadar uzak olduğunun tespiti ise ancak alana dair temel göstergeler ışığında hak temelli izleme uygulamasıyla mümkündür.

Uluslararası insan hakları belgeleri kapsamında başta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olmak üzere, CEDAW, BM Habitat II ve Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı olmak üzere, izleyen Birleşmiş Milletler Kuruluşlarının Tavsiye Kararları ve Avrupa Konseyi kararlarında uluslararası kalkınma hedefleri sürdürülebilir kentler ve kentsel yaşamın önemi vurgulanmaktadır. Kentlere dair kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında eşit katılım, barınma hakkı temelinde mülkiyet edinmede eşitliğin altı çizilmektedir. Ek olarak HABITAT-III’te bu hedeflere de atıfla, BM üyesi ülkelerce 2016’da kabul edilen “Yeni Kentsel Gündem” belgesi kabul edildi. Yeni Kentsel Gündem kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik olarak her adımda toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin hakların önemini vurgular.

Kent hakkı, eşitlik ve ayrımcılık yasağı normlarına kentsel haklar ve hizmetler alanındaki bağlayıcı ulusal mevzuat ve belgeler kapsamında da yer verilmiştir. Öncelikle Anayasa olmak üzere, 5393 İl Belediye Kanunu, İmar Kanunu, Engelliler Hakkında Kanun, İl Özel İdaresi Kanunu ve Kadın Konukları Yönetmeliği eşitlik, ayrımcılık yasağı, barınma,

⁹ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Akduran, Ö., Yakar Önal, A. & Günlük Şenesen, G. (2018). Kentsel Haklar ve Hizmetlere Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEID Yayınları: 7. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/174>)

Tematik alan güncelleme raporu için bkz. Yakut-Çakar, B. (2020). Kentsel Haklar ve Hizmetlere Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2017-2020 Güncellemesi. CEID Yayınları. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1329>)

güvenlik, hareketlilik, kentsel kamu hizmetlerine eşit erişim, sürdürülebilirlik, insan onuruna yarışır kentsel yaşam ve kentsel demokrasi hususunda maddeler içermektedir.

5.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Barınma: Herkesin makul, güvenli, sağlıklı koşullarda barınma olanaklarına sahip olmasını ifade eder. Uluslararası belgelerde barınmaya ilişkin belirtilen standartlar arasında: en dezavantajlı grubun ihtiyaçlarının belirlenmesi, farklı ihtiyaçların dikkate alınması, düşük maliyetli barınma imkanının sağlanması, tek ebeveyn annelere öncelik sağlanması, yeterli sayı ve kapasiteye sahip sığınma evlerinin bulunması, temiz su ve kanalizasyonu her yerde temin edilmesi yer almaktadır.

Güvenlik: Kentteki park, bahçe, site, mahalle, sokak, şehir merkezi gibi kamusal ve yarı kamusal, alanların tüm vatandaşlar için günün her saati güvenli kılınmasını ifade eder. Sokak aydınlatmaları, toplu taşımada aktarım merkezlerinin güvenliği ve aydınlatması, kentte güvensizlik ve emniyetsizlik algısının tespit edilmesi, kadına yönelik şiddetle ilgili kampanyalar uygulanması bu başlık altında yer alan uluslararası normlar ve standartlar arasındadır.

Hareketlilik: Herkesin yaşadığı kentte veya bölgede günün her saatinde şehir içi ve şehirler arası hareketlilik serbestliğine sahip olmasını ifade eder. Erişilebilir, düşük maliyetli, engelsiz toplu ulaşım olanaklarının varlığı ve bisiklet yolu, yaya yolları, kaldırımlar gibi altyapının da herkesin hareketlilik ihtiyaçlarını gözeterek biçimde sağlanması, hareketliliğin cinsiyete göre ayrıştırılmış verisinin üretilmesi, kentsel ulaşımında fiziksel güvenliğin tesis edilmesi bu alandaki uluslararası normlar arasında yer alır.

Kentsel kamu hizmetlerine erişim: Kentlerdeki fiziksel ve sosyal altyapıya eşitlikçi erişim, başka bir deyişle yerel kamusal hizmetlerin herkesin ihtiyaçlarına cevap verecek ve kolay erişimi sağlayacak şekilde sunulmasını ifade eder. Kamu hizmetlerine erişim düzeylerinin cinsiyete göre ayrıştırılmış verisinin toplanması, çocuk, yaşlı ve engellileri hesaba katan altyapı, hizmet ve olanaklarının sağlanması, belediyelerin eşitlikçi hizmet sunumu ve kamuoyunda taahhüt etmesi, mevcut politika, usul, uygulamalarına yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından izleme ve değerlendirme yapılması bu alandaki uluslararası standartlar ve normlar arasındadır.

Kentsel demokrasi: Kentlerin planlanması ve yönetiminde kentte yaşayanların görüşlerinin alınması, onların talep, öncelik ve ihtiyaçlarını iletebilecekleri katılımcı mekanizmaların varlığını ifade eder. Katılımı kolaylaştırıcı mekanizmalar, kota, olumlu eylem ve yasal düzenleme, herkesin farklı ihtiyaçlarına cevap veren danışmanlık ve katılım yapısı, toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı bütçeleme uygulaması, danışma komiteleri, mahalle konseyleri/meclisleri, kaynakların eşitlikçi ve adil dağıtımını izleme sistemlerinin kurulması, hizmetlere erişimle ilgili toplanan verilere herkesin erişimine açık olması bu alandaki standartlar ve normlar arasında yer alır.

5.3. Veri Kaynakları

Yerel yönetimlerde eşitlik birimlerinin varlığına ilişkin bilgi belediyelerden **CEİD** tarafından derlenmiştir. Avrupa Yerel Yaşamda Kadın-Erkek Eşitliği Şartını imzalayan belediyelerin bilgisi ile personelinin cinsiyete göre dağılımı ise **Türkiye Belediyeler Birliği** (TBB) tarafından sunulmaktadır.

Kentsel haklar ve hizmetler alanında kullanılan veri kaynaklarından bir diğeri TÜİK tarafından yıllık olarak uygulanan **Yaşam Memnuniyeti Araştırması** (YMA). Söz konusu araştırma ile Türkiye'deki bireylerin öznel mutluluk algısı, sağlık, sosyal güvenlik, örgün eğitim, çalışma hayatı, gelir, kişisel güvenlik, adalet, ulaştırma hizmetleri, kişisel gelişim gibi temel yaşam alanlarındaki memnuniyetleri ölçülmekte ve bunların zaman içindeki değişimi takip edilmektedir.

5.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-Kentsel Haklar-1 Türkiye Belediyeler Birliği personelinde kadın oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili yılda Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) faaliyet raporlarında yer verilen istatistikler arasında yer alır:

$$TBB \text{ personelinde kadın oranı} = \frac{TBB' \text{ de kadın personel sayısı}}{TBB \text{ personel sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete göre personelin dağılımını gösterir. Kadın ve erkek için hesaplanan oranların toplamı yüze eşittir.

Göstergenin veri kaynağı: TBB Yıllık Faaliyet Raporları.

CEİD-Kentsel Haklar-2 İl ve ilçe belediyelerinde var olan eşitlik birimi sayısı

Nasıl üretilir? CEİD-İzler proje ekibi tarafından ilgili il ve ilçe belediyelerle iletişim kurularak (web sayfası taraması ve direkt iletişim kurulması) derlenmiştir.

Nasıl yorumlanmalı? Gösterge yerel yaşamda eşitlik normlarından biri. Belediyenin yaklaşımını gösterir. Eşitlik birimi olan illerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sahiplenilmesi hususunda belediyelerin yaklaşımını gösteren ve potansiyeli ortaya koyan bir göstergedir.

Göstergenin veri kaynağı: CEİD Belediye Eşitlik Birimleri Mevcut Durum Analizi¹⁰.

¹⁰ Şener, Ü. ve İnanç, B. (2021). Belediye Eşitlik Birimleri Mevcut Durum Analizi. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1737>)

CEİD-Kentsel Haklar-3 CEMR Avrupa Yerel Yaşamda Kadın - Erkek Eşitliği Şartına İmzacı Belediyelerin Sayısı

Nasıl üretilir? İlgili yılda TBB web sayfasından güncel sayılara erişilebilir.

Nasıl yorumlanmalı? CEMR Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartını imzalayan belediyeler katılımcı süreçler izleyerek Eşitlik Eylem Planı hazırlamayı taahhüt eder. Eşitlik Eylem Planlarının kabul edilmesi, uygulanması ve izleme raporlarının hazırlanması ve kamuoyuyla paylaşılması gerekir.

Göstergenin veri kaynağı: TBB-CEMR ¹¹

CEİD-Kentsel Haklar-4 Cinsiyete göre bireylerin yaşadıkları çevrede gece kendini güvende hissedenlerin oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili yılda TÜİK YMA özet tablolarında yer verilen istatistikler arasında yer alır. Cinsiyete göre bireylerin yaşadıkları çevrede kendini evinde yalnızken güvende hissediyor musunuz sorusuna yanıtları arasında çok güvenli ve güvenli seçeneklerini belirtenlerin toplam oranı olarak hesaplanır:

$$\text{Yaşadıkları çevrede gece kendini güvende hissedenlerin oranı, kadın} = \frac{\text{Çok güvenli ve güvenli hisseden kadın nüfusu}}{\text{Toplam kadın nüfusu}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla yaşadıkları çevrede gece kendini güvende hissedenlerin oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değerdir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK YMA.

CEİD-Kentsel Haklar-5 Cinsiyete göre bireylerin kendini evinde yalnızken güvende hissedenlerin oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili yılda TÜİK YMA özet tablolarında yer verilen istatistikler arasında yer alır. Kendini evinde yalnızken güvende hissediyor musunuz sorusuna yanıtları arasında çok güvenli ve güvenli seçeneklerini belirtenlerin toplam oranı olarak hesaplanır:

$$\text{Kendini evinde yalnızken güvende hissedenlerin oranı, kadın} = \frac{\text{Evinde yalnızken çok güvenli ve güvenli hisseden kadın nüfusu}}{\text{Toplam kadın nüfusu}} \times 100$$

¹¹ <https://www.tbb.gov.tr/Tr/icerik/cemr-avrupa-yerel-yasamda-kadin-erkek-esitligi-sarti> 353

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla kendini evinde yalnızken güvende hissedenlerin oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-YMA.

CEİD-Kentsel Haklar-6 Cinsiyete göre belediyenin engellilere yönelik hizmetinden memnuniyet oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili yılda TÜİK YMA özet tablolarında yer verilen istatistikler arasında yer alır. Belediyenin engellilere yönelik hizmetinden memnun musunuz sorusuna yanıtları arasında çok memnun ve memnun seçeneklerini belirtenlerin toplam oranı olarak hesaplanır:

$$\begin{aligned} & \text{Belediyenin engellilere yönelik hizmetinden memnuniyet oranı, kadın} \\ & = \frac{\text{Çok memnun ve memnun olan kadın nüfusu}}{\text{Toplam kadın nüfusu}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla belediyenin engellilere yönelik hizmetinden memnun olanların oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-YMA.

CEİD-Kentsel Haklar-7 Cinsiyete göre belediyenin hasta ve yoksullara yardım hizmetinden memnuniyet oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili yılda TÜİK YMA özet tablolarında yer verilen istatistikler arasında yer alır. Belediyenin hasta ve yoksullara yardım hizmetinden memnun musunuz sorusuna yanıtları arasında çok memnun ve memnun seçeneklerini belirtenlerin toplam oranı olarak hesaplanır:

$$\begin{aligned} & \text{Belediyenin hasta ve yoksullara yardım hizmetinden memnuniyet oranı, kadın} \\ & = \frac{\text{Çok memnun ve memnun olan kadın nüfusu}}{\text{Toplam kadın nüfusu}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla belediyenin hasta ve yoksullara yardım hizmetinden memnun olanların oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-YMA.

CEİD-Kentsel Haklar-8 Cinsiyete göre belediyenin meslek edindirmeye yönelik hizmetinden memnuniyet oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili yılda TÜİK YMA özet tablolarında yer verilen istatistikler arasında yer alır. Belediyenin meslek edindirmeye yönelik hizmetinden memnun musunuz sorusuna yanıtları arasında çok memnun ve memnun seçeneklerini belirtenlerin toplam oranı olarak hesaplanır:

$$\text{Belediyenin meslek edindirmeye yönelik hizmetinden memnuniyet oranı, kadın} \\ = \frac{\text{Çok memnun ve memnun olan kadın nüfusu}}{\text{Toplam Kadın Nüfusu}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla belediyenin meslek edindirmeye yönelik hizmetinden memnun olanların oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-YMA.

CEİD-Kentsel Haklar-9 Cinsiyete göre belediyenin ışıklandırma hizmetlerinden memnuniyet oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili yılda TÜİK YMA özet tablolarında yer verilen istatistikler arasında yer alır. Belediyenin ışıklandırma hizmetinden memnun musunuz sorusuna yanıtları arasında çok memnun ve memnun seçeneklerini belirtenlerin toplam oranı olarak hesaplanır:

$$\text{Belediyenin ışıklandırma hizmetinden memnuniyet oranı, kadın} \\ = \frac{\text{Çok memnun ve memnun olan kadınlar}}{\text{Toplam Kadın Nüfusu}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla belediyenin ışıklandırma hizmetinden memnun olanların oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-YMA.

CEİD-Kentsel Haklar-10 Cinsiyete göre güvenlik güçlerinin (polis veya jandarmanın) vatandaşa davranışından duyulan memnuniyet oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili yılda TÜİK YMA özet tablolarında yer verilen istatistikler arasında yer alır. Belediyenin güvenlik güçlerinin vatandaşa davranışından memnun musunuz sorusuna yanıtları arasında evet seçeneğini belirtenlerin toplam oranı olarak hesaplanır:

$$\text{Güvenlik güçlerinin vatandaşa davranışından memnuniyet oranı, kadın} \\ = \frac{\text{Çok memnun ve memnun olan kadınlar}}{\text{Toplam Kadın Nüfusu}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla güvenlik güçlerinin vatandaşa davranışından memnun olanların oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-YMA.

CEİD-Kentsel Haklar-11 Cinsiyete göre kamunun asayiş hizmetlerinden memnuniyet oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili yılda TÜİK YMA özet tablolarında yer verilen istatistikler arasında yer alır. Kamunun asayiş hizmetlerinden memnun musunuz sorusuna yanıtları arasında çok memnun ve memnun seçeneğini belirtenlerin toplam oranı olarak hesaplanır:

$$\text{Kamunun asayiş hizmetlerinden memnuniyet oranı, kadın} \\ = \frac{\text{Çok memnun ve memnun olan kadınlar}}{\text{Toplam Kadın Nüfusu}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla kamunun asayiş hizmetlerinden memnun olanların oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-YMA.

CEİD-Kentsel Haklar-12 Cinsiyete göre belediyelere ait yeşil alanların miktarından memnuniyet oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili yılda TÜİK YMA özet tablolarında yer verilen istatistikler arasında yer alır. Belediyelere ait yeşil alanların miktarından memnun musunuz sorusuna yanıtları arasında çok memnun ve memnun seçeneğini belirtenlerin toplam oranı olarak hesaplanır:

$$\text{Belediyelere ait yeşil alanların miktarından memnuniyet oranı, kadın} \\ = \frac{\text{Çok memnun ve memnun olan kadınlar}}{\text{Toplam Kadın Nüfusu}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla belediyelere ait yeşil alanların miktarından memnun olanların oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-YMA.

CEİD-Kentsel Haklar-13 Cinsiyete göre belediyenin yol/kaldırım yapımı hizmetlerinden memnuniyet oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili yılda TÜİK YMA özet tablolarında yer verilen istatistikler arasında yer alır. Belediyenin yol/kaldırım yapımı hizmetlerinden memnun musunuz sorusuna yanıtları arasında çok memnun ve memnun seçeneğini belirtenlerin toplam oranı olarak hesaplanır:

$$\text{Belediyenin yol/kaldırım yapımı hizmetinden memnuniyet oranı, kadın} \\ = \frac{\text{Çok memnun ve memnun olan kadınlar}}{\text{Toplam Kadın Nüfusu}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Cinsiyete göre hesaplandığında kadınların erkeklere kıyasla belediyenin yol/kaldırım yapımı hizmetinden memnun olanların oranının ne kadar yüksek/düşük olduğunun göstergesi olarak yorumlanır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK-YMA.

5.5. Önerilen Göstergeler

CEİD-Kentsel Haklar-Önerilen 1 Belediyeler itibariyle panik butonu bulunan park, otobüs durağı ve metro-tren istasyonlarının oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili yılda belediye düzeyinde belediyelerin ilgili birimlerinden veri talebinde bulunarak panik butonu bulunan park, otobüs durağı ve metro-tren istasyonlarının sayısı belirlenir ve toplam sayıya oranı hesaplanır:

$$\begin{aligned} & \text{Belediye sınırları içinde panik butonu bulunan otobüs durağı oranı (\%)} \\ & = \frac{\text{Panik butonu bulunan otobüs durağı sayısı}}{\text{Toplam otobüs durağı sayısı}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanmalı? Parklar için yukarıda sunulan formül otobüs durağı ve metro-tren istasyonları için de ayrı ayrı hesaplanabilir. İlgili belediyenin kent hakkı kapsamında güvenlik ve hareketlilik standartlarını sağlaması ve belediyenin eşit kent hakkı bakımından yaklaşımını belirten önemli bir göstergedir.

Göstergenin veri kaynağı: STK'lar, belediyeler ve belediyelerin parklar ve bahçeler biriminden ve toplu taşımadan sorumlu birimden veri talebi.

CEİD-Kentsel Haklar-Önerilen 2 Stratejik plan hazırlığından sorumlu ekibin içinde kadın oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili plan döneminde belediye stratejik plan hazırlıklarından sorumlu birimden bilgi talebinde bulunarak cinsiyete göre sorumlu sayısı belirlenir ve toplam sayıya oranı olarak hesaplanır:

$$\begin{aligned} & \text{Stratejik plan hazırlığından sorumlu ekibin içinde kadın oranı (\%)} \\ & = \frac{\text{Hazırlıktan sorumlu kadın çalışan sayısı}}{\text{Hazırlıktan sorumlu çalışan sayısı}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanmalı? İlgili belediyenin kent hakkı kapsamında kentsel demokrasi standartlarını sağlama potansiyelini ve yaklaşımını belirten önemli bir göstergedir.

Göstergenin veri kaynağı: Belediye Stratejik Plan hazırlıklarından sorumlu birimden bilgi talebi.

CEİD-Kentsel Haklar-Önerilen 3 Belediye meclis kararları içinde Eşitlik Komisyonunun önerdiği kararların oranı (%)

Nasıl üretilir? İlgili belediyenin Özel Kaleminden bilgi talebinde bulunarak meclis karar sayısı içinde Eşitlik Komisyonu tarafından önerilen karar sayısı oranı hesaplanır:

$$\begin{aligned} & \text{Belediye meclis kararları içinde Eşitlik Komisyonunun önerdiği kararların oranı (\%)} \\ & = \frac{\text{Eşitlik Komisyonunun önerdiği karar sayısı}}{\text{Belediye meclis karar sayısı}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanmalı? İlgili belediyenin kent hakkı kapsamında kentsel demokrasi ve kent hakkı bakımından toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik standartları sağlama potansiyelini ve yaklaşımını belirtir.

Göstergenin veri kaynağı: Belediye Özel Kaleminden bilgi talebi.

6. KADIN MÜLTECİLER

6. Kadın Mülteciler

6.1. Kadın Mülteciler Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi¹²

BM İEHB’nin 14. Maddesi ‘herkesin zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkına haiz olduğunu’ söylemektedir. BM 1951 Mülteci Sözleşmesi’nin uygulanmasından sorumlu İcra Komitesi (ExCom) 1985 yılında 39 No’lu Kadın Mülteciler ve Uluslararası Koruma başlıklı kararı almıştır. Bu karara göre; kadın ve kız çocuğu mülteciler dünya mülteci nüfusunun çoğunluğunu oluşturur ve uluslararası koruma anlamında özel sorunları vardır. Bu sorunlar onların fiziksel şiddet, cinsel istismar ve ayrımcılığa daha sık maruz kalmalarından, hassas konumlarından kaynaklanır. Bu nedenle insan hakları sözleşmeleri ve özellikle kadın hakları için hazırlananlar; toplumsal cinsiyet eşitliğine ve ayrımcılık yasağına dair genel hükümler içeren tüm uluslararası metinler, sığınmacı ve mülteci kadınlara da uygulanmalıdır.

CEDAW Komitesinin 2013 ve 2014 tarihlerindeki 30. ve 32. Tavsiye kararları mülteci kadınların çatışmadan kaçış, yerleşme ve yeniden geri dönme süreçlerinde cinsiyete dayalı şiddete maruz kalma risklerinin çok arttığına dikkat çekerek toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar geliştirmenin önemini vurgulamaktadır. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin zulüm olmasından ötürü iltica nedeni sayılması için taraf devletleri gerekli yasal tedbirleri almakla yükümlü kılmaktadır.

BM Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunda Stratejik hedef E. 5. Mülteci kadınlara, uluslararası korumaya ihtiyaç duyan diğer yerinden edilmiş kadınlara ve ülke içinde yerinden edilmiş kadınlara koruma, yardım ve eğitim sağlamak olarak belirlenmiştir. Özellikle (f) bendi “... özel ihtiyaçlarını, kaynaklarını ve potansiyellerini göz önüne alan acil yardım ve diğer uzun vadeli yardımlar için mali ve diğer türden kaynak sağlamasını güvence altına almak; koruma ve yardım sağlarken, kadın ve kız çocuklarının uygun ve yeterli yiyeceğe, suya ve barınmaya, eğitime, sosyal hizmetlere ve üreme sağlığı, anne-çocuk bakımı ve tropikal hastalıklarla mücadele hizmetlerinin dahil olduğu sağlık hizmetlerine eşit ulaşabilirliğini güvence altına almak için onlara yönelik ayrımcılığı ortadan kaldıracak bütün gerekli önlemleri almak” hususundadır.

Göstergeler mülteci kadınların ve kız çocukların maruz kaldıkları eşitsizlik ve ayrımcılıkları görünür kılarak bunları ortadan kaldıracak hizmetlerin planlanması açısından önem taşır.

¹² Tematik alan haritalama raporu için bkz. Soykan, C., Biehl, K. & Hazan, C. (2021). Kadın Mülteciler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1801>)

6.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Mülteci: Türk hukukunda mülteci, ırk, din, tabiiyet, belirli bir toplumsal gruba mensup olması ya da siyasi düşünceleri sebebiyle kendi ülkelerinde yaşayamayan, yaşamaktan korkan ve bu nedenlerle ülkesini terk eden yahut terke zorlanan yabancılarıdır. Ancak 6458 sayılı Kanununun 61.maddesine göre bu şekilde ülkesini terk eden bir kişiye mülteci statüsü verilebilmesi için bu kişinin Avrupa ülkelerinden gelmesi zorunludur.

Bu kapsamda günlük hayatta her ne kadar Türkiye’ye yabancı bir ülkeden göç eden herkese mülteci dense de hukuken yukarıdaki şartların yanında ayrıca bu kişinin bir Avrupa ülkesinden gelmiş olması zorunludur.

Şartlı Mülteci: Yukarıda ifade edilen şartları taşıyan ve bu sebeplerle ülkesini terk eden yahut terke zorlanan ancak Avrupa dışından gelen yabancıları Kanun gereği (YUKK m.62) şartlı mülteci statüsü verilir.

İkincil Koruma: Mülteci ya da şartlı mülteci statüsüne girmeyen ancak vatandaşı olduğu ya da geldiği ülkeye geri gönderilemeyen kişiler bakımından başka bir koruma statüsü öngörülmüştür. Bu statü ikincil koruma statüsüdür. İkincil koruma statüsünün uygulanabilmesi için geri gönderilecek kişinin,

- Ölüm cezasına mahkûm olma ihtimalinin olması ya da ölüm cezasının infaz edilecek olması,
- İşkenceye ya da insanlık dışı onur kırıcı ceza ya da muameleye maruz kalacak olması,
- Uluslararası ya da ülke çapında silahlı çatışma durumları sebebiyle hayati tehlike altında olması, durumlarından birinin varlığı halinde bu kişilere ikincil koruma statüsü verilir.

Türkiye’de geçici koruma kapsamı dışındaki şartlı mülteciler ve ikincil koruma altındaki kişiler uluslararası koruma kapsamında değerlendirilmektedir.

Geçici Koruma: Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak bir başka ülkenin sınırlarına gelen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancıları sağlanan korumadır. Türkiye’de bulunan Suriyeliler geçici koruma kapsamındadır.¹³

6.3. Veri Kaynakları

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) İstatistikler/Güncel Veriler başlığı altında idari kayıtlara bağlı olarak yıl bazında Türkiye’de geçici koruma, uluslararası koruma, düzensiz göç verilerini sunmaktadır.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE) **2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması**’nın (TNSA) özel bir modülü olan “Suriyeli Göçmen Örnekleme” ile geçici koruma

¹³ <https://www.ozguhukuk.com/haber/uluslararasi-koruma-statusu-nedir-nasil-kazanilir>

kapsamındaki 15-49 yaş arasındaki kadınlar hakkında veri sunulmaktadır. Dört yılda bir tekrarlanan TNSA’nın bundan sonraki yıllarda da bu konuda veri sunmaya devam etmesi beklenmektedir.

Aile, Çalışma, Sosyal Hizmetler Bakanlığı (şimdiki adıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) idari kayıtlara dayalı olarak **Çalışma Hayatı İstatistiklerini** her yıl yayınlamaktadır.

MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü geçici koruma kapsamındaki çocuk ve gençlerin okullaşma düzeylerine ilişkin idari kayıtlara dayanarak her yıl bilgi sunmaktadır.

BMMYK Türkiye ofisi 2017’den bu yana her yıl **UNHCR Türkiye: Kilit Veriler ve Sayılar** başlıklı idari kayıtlara dayalı istatistikleri yayınlamaktadır.

6.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-Kadın Mülteciler-1. Geçici koruma kapsamındaki (GKK) nüfusun cinsiyete göre dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge ilgili yılda Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki toplam nüfus içinde kadın ve erkek nüfusun dağılımıdır.

$$GKK \text{ nüfusun cinsiyete göre dağılımı} = \frac{GKK \text{ kadın nüfus}}{GKK \text{ toplam nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Geçici koruma kapsamındaki toplam nüfusun içinde kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100’e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: GİGM

Öneri: Yaş gruplarının cinsiyete göre dağılımının verilmesinde yarar vardır.

CEİD- Kadın Mülteciler- 2. Geçici koruma kapsamındaki kadınların eğitim düzeylerine göre dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Okur-yazar olmayan, hiç okula gitmemiş veya ilk/orta kula devam etmiş olanlar ile ortaokul üzeri eğitim görmüş olanlara ilişkin bilgi sunan bu gösterge geçici koruma kapsamındaki kadınların eğitim düzeylerine göre toplam geçici koruma kapsamındaki kadın nüfus içindeki dağılımıdır. Aşağıda örnek olarak okuryazar olmayan kadınların oranı verilmiştir.

$$\text{GKK okuryazar olmayan kadın nüfus dağılımı} \\ = \frac{\text{GKK okuryazar olmayan kadın nüfus}}{\text{GKK toplam kadın nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır? Geçici koruma kapsamındaki toplam Suriyeli kadın nüfusun içinde okuryazar olmayan kadınların oranı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak farklı eğitim düzeylerinden kadınların oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: HÜNEE 2018 TNSA

CEİD. Kadın Mülteciler -3. Geçici koruma altındaki kadınların aile planlaması hizmetlerine erişim oranı (%)

Nasıl üretilir: 15-49 yaş arasındaki evli kadınların aile planlaması hizmetlerinden yararlanma düzeyine dair bu gösterge aile planlaması hizmetlerine erişen geçici koruma kapsamındaki evli kadın nüfusun geçici koruma kapsamındaki toplam evli kadın nüfusa oranıdır.

$$\text{GKK aile planlaması hizmetlerine erişen kadın nüfus dağılımı} \\ = \frac{\text{GKK aile planlaması hizmetlerine erişen evli kadın nüfus}}{\text{GKK toplam evli kadın nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı: Geçici koruma kapsamındaki evli kadın nüfus içinde aile planlaması hizmetlerine erişen kadınların oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak hizmetlere erişen ve erişemeyen kadınların oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: HÜNEE 2018 TNSA

CEİD- Kadın Mülteciler - 4. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerden çalışma izni olanların cinsiyete göre dağılımı (%)

Nasıl üretilir: Bu gösterge çalışma izni sahibi olan Suriyelilerin cinsiyete göre dağılımına ilişkin bilgi verir. Çalışma izni sahibi Suriyeli kadın nüfusun çalışma izni sahibi olan toplam Suriyeli nüfusa oranı olarak hesaplanır.

$$\text{Çalışma izni olan Suriyelilerin cinsiyete göre dağılımı} \\ = \frac{\text{Çalışma izni sahibi Suriyeli kadın nüfus}}{\text{Çalışma izni sahibi toplam Suriyeli nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı: Çalışma izni sahibi Suriyeli nüfus içinde izinli çalışan kadınların oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak izinli çalışan kadın ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Hayatı İstatistikleri

CEİD- Kadın Mülteciler - 5. Geçici koruma kapsamındaki nüfus içinde cinsiyete dayalı okullaşma oranı (%)

Nasıl üretilir: Geçici koruma kapsamındaki çocukların ve gençlerin ilkökul, ortaokul, lise ayırımında okullaşma oranlarına dair bu bilgi okula kayıtlı kız çocuk sayısının ilgili okuldaki geçici koruma kapsamındaki toplam çocuk sayısına oranıdır. Örnek olarak cinsiyete göre ilkökulda öğrencilerin dağılımı verilmiştir.

$$GKK \text{ cinsiyete göre ilkökulda öğrencilerin dağılımı} \\ = \frac{GKK \text{ ilkökulda kız öğrenci nüfusu}}{GKK \text{ ilkökulda toplam öğrenci nüfusu}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı: Bu gösterge geçici koruma kapsamındaki okula giden çocuk ve genç nüfusun içinde kız çocukların oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kız ve erkek çocukların oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü

Öneri: Okullaşma oranlarının kız ve erkek çocuklar için hesaplanabilmesi için ilgili okul düzeyindeki çağ nüfusunun cinsiyet temelinde ayrılmış ilgisinin verilmesinde yarar vardır.

CEİD- Kadın Mülteciler- 6. Uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişi sayısı

Nasıl üretilir?

Türkiye'de uluslararası koruma için başvuran kişilerin sayısı olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanmalı?

Sayı, uluslararası koruma kapsamında her yıl ne kadar kişi olduğunu göstermektedir. O yıl yeni başvuranlar önceki yıllarda başvuranların sayılarına eklenmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: BMMYK/ UNHCR Türkiye: Kilit Veriler ve Sayılar

CEİD- Kadın Mülteciler-7. Uluslararası koruma (UK) başvurusunda bulunanların cinsiyete ve yetişkinlik durumuna göre oransal dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunan çocukların, kadınların ve erkeklerin uluslararası korumaya başvuran toplam nüfusa göre oransal dağılımıdır.

$$\text{UK başvuran kişilerin cinsiyete göre dağılımı} \\ = \frac{\text{UK başvuran kadın nüfus}}{\text{UK başvuran toplam nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı?

Bu gösterge uluslararası korumaya başvuran kadın, erkek ve çocukların oransal dağılımıdır. Buna bağlı olarak çocuk, kadın ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir. Oran, uluslararası korumaya başvurmuş her yüz kişi içinde ne kadarının kadın olduğunu göstermektedir.

Göstergenin veri kaynağı: BMMYK/ UNHCR Türkiye: Kilit Veriler ve Sayılar

Öneri: Burada 10 Eylül 2018'e kadar uluslararası koruma kapsamında kendilerine kayıtlı olan kişilerin çocuk, kadın ve erkek olarak oranlarını vermektedir. Çocuk, kadın ve erkek sayılarına ilişkin bilgi yoktur. Bu bilginin de verilmesinde yarar vardır.

6.5. Önerilen Göstergeler

CEİD- Kadın Mülteciler Önerilen-1 Cinsiyete ve uyruğa göre Türkiye sınırlarına düzensiz yollardan gelen sığınmacıların iltica başvurusu dağılımı

Nasıl üretilir?

Türkiye'ye düzensiz yollardan gelerek sığınma başvurusunda bulunan kadınların ve erkeklerin uyruklarına göre sığınma başvurusunda bulunan toplam nüfusa göre oransal dağılımıdır. Burada iki gösterge söz konusudur. İlki toplam sığınma başvurusunda bulunanların uyruklarına göre dağılımıdır. İkincisi o uyruktan kişilerin kendi içinde cinsiyete göre dağılımıdır.

$$\text{Sığınma başvurusunda bulunanların uyruklarına göre dağılımı} \\ = \frac{\text{Bir ülkeden sığınma başvurusunda bulunan nüfus}}{\text{Sığınma başvurusunda bulunan toplam nüfus}} \times 100$$

$$\text{Bir ülkeden sığınma başvurusunda bulunanların cinsiyetlerine göre dağılımı} \\ = \frac{\text{Bir ülkeden sığınma başvurusunda bulunan kadın nüfus}}{\text{Bir ülkeden sığınma başvurusunda bulunan toplam nüfus}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

İlk gösterge sığınma başvurusunda bulunanların içinde farklı uyrukların oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak farklı uyrukların oranları toplamının 100'e eşit

olması gerekmektedir. İkinci gösterge her uyruğun içinde kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak her uyruk içinde kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynakları:

Tüm sığınma başvuruları GİGM tarafından kayda geçmektedir. İdari kayıtlarda mevcut olan bilginin uyruk ve cinsiyet temelinde ayrıştırılmış olarak yıllık düzeyde yayınlanması gerekir.

7. İNSAN / KADIN TİCARETİ

7. İnsan/Kadın Ticareti

7.1. İnsan/Kadın Ticaretinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi¹⁴

BM İnsan Ticaretinin ve Başkalarının Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmesi 1949 yılında kabul edilmiş ve Sözleşme ile her türlü cinsel sömürü amaçlı kadın ticareti önlenmeye çalışılmıştır. Günümüzde insan ticaretinin pek çok biçimiyle karşılaşılmakta olup, bunlar arasında, zorla çalıştırma, yetişkinlerin ve çocukların dilenmeye mecbur bırakılması, sahte evlilik yapmaya zorlanması, sahte kazanç elde etmek, pornografi üretimi ve organ ticareti de bulunmaktadır. En yaygın insan ticareti biçimi olan cinsel sömürü amaçlı insan ticaretinin kurbanları büyük çoğunlukla kadınlar ve çocuklardır. Kadın ticareti, kadınların insan haklarını ihlâl eden kadına yönelik şiddetin özel bir biçimi olarak kabul edilmekte olup, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle yakından ilgilidir. BM tarafından 2000 yılında kabul edilen ve toplam 158 ülke tarafından imzalanan Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol, kısaca Palermo Protokolü, insan ticaretinin her biçimi ile mücadelede devletlerin çabalarını ortaklaştıran uluslararası bir sözleşme konumundadır. İnsan ticaretinin önlenmesi için devletleri politikalar, programlar yapmakla ve tedbirler almakla yükümlü kılmaktadır. AK’nin 2008 tarihli İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi insan ticareti ile mücadelede uluslararası iş birliği konusunda önemli bir adım olup taraf devletlerin uyması gereken kapsamlı standartlar sunmaktadır.

CEDAW’ın (1979) 6. maddesi, “kadın ticaretinin her biçiminin ve kadınların fuhşunun sömürülmesinin” durdurulması için yasal tedbirler dâhil tüm tedbirleri almayı devletlerin yükümlülüğü olarak tanımlamaktadır. AK İstanbul Sözleşmesi’nin 60. maddesi, insan ticareti biçimlerine maruz kalan kadınları da içerecek şekilde uygun koruma önlemlerinin alınmasını ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete uğrayan kadınlara, uluslararası korumaya başvuru hakkı tanınmasını gerektirmektedir. Türkiye BM’nin 1949 tarihli Sözleşmesi hariç sayılan sözleşmelerin hepsini ve Palermo Protokolünü imzalamıştır.

BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının sekizincisi sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik kalkınmayı, tam ve üretici istihdamı ve insan onuruna yakışır işleri herkes için sağlamaya ilişkindir. Bu hedef altında 7. maddede zorunlu emeğin yok edilmesi, modern köleliğin ve insan ticaretinin sona erdirilmesi ve 2025 itibarıyla çocuk emeğinin çocuk askerler de dâhil olmak üzere en kötü biçimlerinin yasaklanması ve ortadan kaldırılması öngörülmektedir.

İnsan/kadın ticareti alanındaki göstergeler insan ticareti mağdurlarının çoğunluğunu oluşturan kadınların ve kız çocukların maruz kaldıkları eşitsizlik ve ayrımcılıkları görünür

¹⁴ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Coşkun, E. (2018). İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları: 4. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/181>)

Tematik alan güncelleme raporu için bkz. Coşkun, E. (2020). İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2018-2020 Güncellemesi. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1175>)

kılarak bunlarla mücadele edilmesi ve ortadan kaldırılmasına yönelik önlemlerin alınması açısından önem taşır.

7.2. Göstergelerde kullanılan kavramlar

İnsan ticareti: Palermo Protokolü tarafından tanımlanan ve Türk Ceza Kanunu’nun 80. maddesinde tanımlanan suç.

“Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tabi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak amacıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran, tedarik eden, kaçıran, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir”.

İnsan ticareti mağduru: İnsan ticareti suçuna maruz kalan veya kaldığı yönünde kuvvetli şüphe duyulan gerçek kişi.¹⁵

7.3. Veri Kaynakları

TÜİK BM Sürdürülebilir Kalkınma Göstergelerini her yıl itibariyle yayınlamaktadır. Göstergeler arasında insan ticareti mağdurlarının cinsiyete göre dağılımı bilgisi de yer almaktadır.

7.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-İnsan/Kadın Ticareti-1. Cinsiyete göre insan ticareti mağdurlarının sayısı

Nasıl üretilir?

İlgili yılda Türkiye’de kayda geçen insan ticareti mağdurlarının toplamı içinde kadınların ve erkeklerin sayısıdır.

Nasıl yorumlanır?

İnsan ticareti mağduru olan kadınların ve erkeklerin sayısı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadınların ve erkeklerin sayıları toplamının toplam mağdur sayısına eşit olması gerekmektedir.

¹⁵ GiGM - Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017) Ulusal Mevzuat. İnsan Ticareti ile Mücadele. [Online]. Erişim tarihi: 15 Ağustos 2017 aktaran Coşkun E (2018), s.123

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK BM Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri

7.5. Önerilen Göstergeler

CEİD- İnsan/Kadın Ticareti-2. Cinsiyete göre insan ticareti mağdurlarının maruz kaldıkları insan ticareti biçimleri (cinsel ya da emek sömürsü amaçlı, zorla evlendirilme, dilendirilme ya da evlatlık verme vs.)

Nasıl üretilir?

İlgili yılda Türkiye'de kayda geçen insan ticareti mağdurlarının toplamı içinde kadınların ve erkeklerin sayıları maruz kalınan insan ticareti biçimlerine (cinsel ya da emek sömürsü amaçlı, zorla evlendirilme, dilendirilme ya da evlatlık verme vs.) göre verilir.

Nasıl yorumlanır?

İnsan ticaretinin belirli bir biçiminin mağduru olan kadınların toplam insan ticareti mağduru kadınlar içindeki sayısı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak farklı insan ticareti biçimlerinin mağduru olan kadınların sayıları toplamının toplam mağdur kadın sayısına eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: GİGM insan ticaretiyle mücadele eden sorumlu kurum olarak mağdurların kayıtlarını tutmaktadır. Bunların cinsiyete ve suç türlerine göre ayrıştırılarak yıllık olarak yayınlanması gerekir.

8. SAĞLIK

8. Sağlık

8.1. Sağlıkın Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi¹⁶

Dünya Sağlık Örgütü Anayasası’nda, sağlık, “sadece hastalık ve sakatlığın olmaması değil, bireyin bedensel, zihinsel ve sosyal yönden tam iyilik halinde olması” olarak tanımlanmış ve sağlığın temel bir insan hakkı olduğu ortaya konmuştur. Birleşmiş Milletler sözleşmeleri, konferans ve bildirgeleri sağlık hakkının tanınmasında, yaşama geçirilmesinde ve toplumsal cinsiyet eşitliği normunun sağlanmasında temeldir. Sağlık hakkının hayata geçirilmesi, Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve belgeler kapsamında garanti altına alınmıştır. 1979’da kabul edilen ve 1985 yılında Türkiye tarafından imzalanan BM CEDAW’ın 12. maddesi, aile planlaması dahil sağlık hizmetlerinden kadınların ve erkeklerin eşit şekilde yararlanmalarının sağlanması ve bu hizmetlerin kullanılmasında ayrımcılığın ortadan kaldırılması konularında taraf devletlere sorumluluk getirmiştir. 1994 yılında gerçekleştirilen Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı’nda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinin, kadınlara yönelik her tür şiddetin ortadan kaldırılmasının, kadınların kendi doğurganlıklarını kontrol edebilmelerinin, nüfus ve kalkınmaya ilişkin programların temeli olduğu prensibi kabul edilmiştir. 1995 yılında düzenlenen Dördüncü Kadın Konferansı, kurulan Pekin Eylem Platformu ve yapılan Eylem Planı, kadınların sağlık haklarına ilişkin yaklaşımları sebebiyle oldukça önemlidir. Bu konferansta, kadınların erkekler gibi çoğunlukla aynı sağlık koşullarından etkilendikleri ancak eşitsiz toplumsal konumları nedeniyle, bu koşulların yarattığı sağlık sonuçlarının kadınlar ve erkekler arasında farklılaştığına vurgu yapılmıştır. SKA kapsamında belirlenen 17 hedeften üçü: açlığı bitirmek, gıda güvenliğini sağlamak, beslenme imkanlarını geliştirmek ve sürdürülebilir tarımı desteklemek (Hedef 2), insanların sağlıklı bir yaşam sürmelerini ve herkesin her yaşta refahını sağlamak (Hedef 3), cinsiyet eşitliğini sağlamak (Hedef 5) olmak üzere, sağlıkla doğrudan ilişkili hedeflerdir. Diğer hedeflerin birçoğu ise sağlığın belirleyicileri arasında yer aldığından, aslında tüm hedefler sağlıkla dolaylı olarak ilişkilidir.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan 11. Kalkınma Planı (2019-2023)’nda sağlık konusunda; bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi, ekonomik ve sosyal hayata aktif ve sağlıklı bir şekilde katılımlarının temin edilebilmesi için kanıta dayalı politikalarla desteklenen, kaliteli, güvenilir, etkin, mali açıdan sürdürülebilir bir sağlık hizmet sunumu ile bölgeler arası dağılımın iyileştirilmesi, fiziki altyapının ve insan kaynağının niteliğinin artırılması temel amaçlar olarak belirtilmiştir. ASHB tarafından hazırlanan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)’nda; sağlık bölümünde, temel amaç, kadınlara sunulan sağlık hizmetlerini iyileştirip kadınların sağlık bilincini artırarak sağlıklı yaşam sürmelerini sağlamak olarak vurgulanmıştır. Sağlık Bakanlığı Stratejik Planı

¹⁶ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Akın, A. & Türkçelik, E. (2018). Sağlık Hizmetlerine Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları: 9. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/173>)

Tematik alan güncelleme raporu için bkz. Akın, A. & Türkçelik, E. (2020). Sağlık Hizmetlerine Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2017-2020 Güncellemesi. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1080>)

(2019-2023)'nda, temel değer olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği normuna yer verilmemekle birlikte, "eşitlik" yerine "hakkaniyet" kavramı tercih edilmiştir.

Toplumsal cinsiyet ile sağlık arasındaki ilişkisellik dikkate alınarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sağlıkta hangi noktalarda ortaya çıktığını incelemek önem taşımaktadır. Sağlık tematik alanında erişilebilir, güncel, güvenilir ve cinsiyete göre ayrıştırılmış göstergeler, sağlığa erişimde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve ulusal ve uluslararası hedeflerin izlenmesi için önemli göstergelerdir.

8.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Doğuşta beklenen yaşam süresi: Yeni doğmuş bir bireyin yaşamı boyunca belirli bir dönemdeki yaşa özel ölümlülük hızlarına maruz kalması durumunda yaşaması beklenen ortalama yıl sayısıdır.

Vücut kitle endeksi: Vücut kitle indeksi, vücut ağırlığının (kg), boy uzunluğunun metre cinsinden karesine bölünmesiyle hesaplanır.

Anne ölüm oranı: 100 000 canlı doğumda anne ölümlerinin sayısıdır.

8.3. Göstergelerin Veri Kaynakları

ADNKS ve **MERNİS**'ten elde edilen verilerle oluşturulan Hayat Tabloları, dönem hayat tablosu metodolojisi ile oluşturulmaktadır. Dönem hayat tablolarının oluşturulması için başlangıç noktasını yaşa özel ölüm hızları (nMx) oluşturmaktadır. Ölüm hızları, **TÜİK** tarafından yayımlanan **Ölüm İstatistikleri'nden** elde edilmektedir.

TÜİK tarafından yıllık olarak yürütülen **Yaşam Memnuniyeti Araştırması** (YMA) ile iki yılda bir uygulanan **Türkiye Sağlık Araştırması** (TSA), Sağlık Bakanlığı/ **Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü** (HSGM) tarafından yıllık olarak üretilen istatistikler ve **HÜNEE-TNSA** kullanılan diğer veri kaynaklarıdır.

8.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-Sağlık-1: Cinsiyete göre doğumda beklenen yaşam süresi (yıl)

Nasıl üretilir?

Yaşa özel ölüm hızlarının hesaplanması için nüfus verisi, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nden, ölüm sayıları TÜİK ölüm istatistiklerinden elde edilir.

Hayat tablolarının oluşturulmasında kullanılan değişkenlerin tanımları şu şekildedir:

x: Kesin yaş,

n: İki kesin yaş arasındaki süre,

m(x,n): x ile x+n yaşları arasındaki yaşam tablosu ölüm hızı,

q(x,n) : x yaşının başında hayatta olanların x+n yaşına kadar ölüm olasılığı,

l(x): x yaşının başında hayatta kalanların sayısı,

e(0): Doğuşta beklenen yaşam süresi

Nasıl yorumlanır?

Yeni doğmuş bir bireyin mevcut ölümlülük risklerine maruz kalması durumunda yaşaması beklenen ortalama yıl sayısı olarak yorumlanmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK Hayat Tabloları

CEİD-Sağlık-2: Cinsiyete göre genel sağlık durumundan memnuniyet oranı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge; ilgili yılda, "Sağlığınızdan memnun musunuz?" sorusuna "Çok memnunum" ve "Memnunum" yanıtını veren 18 yaş ve üzeri bireylerin sayısının toplam nüfusa oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$= \frac{\text{Genel sağlık durumundan memnun olan kadınların oranı}}{\text{Genel sağlık durumundan çok memnun ve memnun olan kadın sayısı}} \times 100$$

Toplam kadın nüfusu

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Sağlığından çok memnun ve memnun olan 18 yaş ve üzeri nüfusun 18 yaş ve üzeri toplam nüfus içerisindeki dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar, biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı 100'e eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK YMA

CEİD-Sağlık-3: Cinsiyete göre fiziksel aktivitede bulunanların oranı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge; ilgili yılda fiziksel aktivite düzeyi düşük olan 15 yaş ve üzeri bireylerin sayısının toplam nüfusa oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Fiziksel aktivite düzeyi düşük olan kadınların oranı} \\ = \frac{\text{Fiziksel aktivite düzeyi düşük olan kadınların sayısı}}{\text{Toplam kadın nüfusu}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Fiziksel aktivite düzeyi düşük olan 15 yaş ve üzeri nüfusun 15 yaş ve üzeri toplam nüfus içerisindeki dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar, biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı 100'e eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: HSGM İstatistikleri

CEİD-Sağlık-4: Cinsiyete ve yaş gruplarına göre 15 yaş ve üzerinde tütün ve tütün mamulü kullanma durumunun oranı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge; ilgili yılda, "Tütün mamulü (sigara, sarma sigara, puro, pipo, ısıtmalı tütün ürünleri, nargile vb) kullanıyor musunuz?" sorusuna "her gün kullanıyorum" yanıtını veren 15 yaş ve üzeri bireylerin sayısının toplam nüfusa oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Tütün ve tütün mamulü kullanan kadınların oranı} \\ = \frac{\text{Tütün ve tütün mamulü kullanan kadın sayısı}}{\text{Toplam kadın nüfusu}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Her gün tütün ve tütün mamulü kullanan 15 yaş ve üzeri nüfusun, 15 yaş ve üzeri toplam nüfus içerisindeki dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar, biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı 100'e eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK TSA

CEİD-Sağlık-5: Cinsiyete göre 15 yaş ve üzeri nüfusun beden kitle endeksi oranı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge, ilgili yılda, 15 yaş ve üzeri bireylerin vücut ağırlığının (kg), boy uzunluğunun metre cinsinden karesine bölünüp vücut kitle endeksinin hesaplanması ile elde edilir.

$$\text{Obez Öncesi} : 25,00 \leq VKİ < 30,00 \quad \text{Obez} : VKİ \geq 30,00$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Vücut kitle indeksi, 25,00'dan büyük 30,00'dan küçük olan 15 yaş ve üzeri bireyler için fazla kilolu (obez öncesi), vücut kitle indeksi 30,00'dan büyük olan 15 yaş ve üzeri bireyler için obez olarak yorumlanmalıdır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar, biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK TSA

CEİD-Sağlık-6: Cinsiyete göre toplam kanser insidansı

Nasıl üretilir?

Cinsiyete göre toplam kanser insidansı, her 100 000 kişide kanser hastalığına sahip kişi sayısıdır.

Örneğin;

$$\text{Kadınlarda kanser insidansı} = \frac{\text{Kanser teşhisi konulan kadın sayısı}}{\text{Toplam kadın nüfusu}} \times 100000$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Kanserlerin cinsiyete göre dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Gösterge, her 100 000 kadından kanser teşhisi koyulanların sayısı olarak yorumlanmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: HSGM İstatistikleri

CEİD-Sağlık-7: 15 yaş ve üzeri kadınlardan hiç kendi kendine meme muayenesi yapmayanların oranı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge; ilgili yılda "Kendi kendinize meme muayenesini ne sıklıkla yaparsınız?" sorusuna "hiç yapmadım" yanıtını veren 15 yaş ve üzeri bireylerin sayısının toplam nüfusa oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$= \frac{\text{Hiç kendi kendine meme muayenesi yapmayan kadınların oranı}}{\text{Hiç kendi kendine meme muayenesi yapmayan kadın sayısı}} \times 100$$

Toplam kadın nüfusu

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Hiç kendi kendine meme muayenesi yapmayan 15 yaş ve üzeri kadınların, 15 yaş ve üzeri toplam kadın nüfus içerisindeki dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Kadın ve erkek için hesaplanan oranlar, biri kadın nüfusuna diğeri erkek nüfusuna orantılı olarak hesaplandığından toplamı yüze eşit değildir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK TSA

CEİD-Sağlık-8: 15 yaş ve üzeri kadınlar arasında hiç servikal smear aldirmayanların oranı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge; ilgili yılda "En son ne zaman rahim ağzı sürüntü testi (servikal smear, pap testi) yaptırdınız?" sorusuna "hiçbir zaman" yanıtını veren 15 yaş ve üzeri bireylerin sayısının toplam nüfusa oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$= \frac{\text{Hiç servikal smear aldirmayan kadınların oranı}}{\text{Hiç servikal smear aldirmayan kadın sayısı}} \times 100$$

Toplam kadın nüfusu

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Hiç servikal smear aldirmayan 15 yaş ve üzeri kadınların 15 yaş ve üzeri toplam kadın nüfus içerisindeki dağılımı olarak yorumlanmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK TSA

CEİD-Sağlık-9: Sezaryen doğumların tüm hastane doğumları içindeki oranı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge, sezaryen doğumların hastane doğumları içerisindeki payıdır.

Örneğin;

$$\begin{aligned} & \text{Sezaryen doğumların tüm hastane doğumları içindeki oranı} \\ &= \frac{\text{Sezaryen doğum sayısı}}{\text{Toplam doğum sayısı}} \times 100 \end{aligned}$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Sezaryen doğumların hastanede gerçekleşen tüm doğumlar içerisindeki dağılımı olarak yorumlanmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: HSGM İstatistikleri

CEİD-Sağlık-10: Anne ölüm oranı (100 bin canlı doğumda)

Nasıl üretilir?

Bir toplumda bir yılda gebelik döneminde, doğum sırasında ve doğumdan sonra ilk 6 hafta içinde ölen kadın sayısının aynı toplumda aynı yıl içerisinde canlı doğan bebek sayısına oranının 100 000 ile çarpımı sonucu elde edilir.

Örneğin;

$$\begin{aligned} & \text{Anne ölüm oranı} \\ &= \frac{\text{Bir toplumda bir yılda gebelik nedeniyle ölen anne sayısı}}{\text{Aynı toplumda aynı süredeki canlı doğum sayısı}} \times 100\ 000 \end{aligned}$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Anne ölüm oranı, 100 000 canlı doğumda anne ölümlerinin sayısı olarak yorumlanmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: HSGM İstatistikleri

CEİD-Sağlık-11: Gebeliğe bağlı ölümlerin nedenlerinin oranı (%)

Nasıl üretilir?

Gebeliğe bağlı ölüm, ölüm sebebine bakılmaksızın gebelik sırasında veya gebeliğin sonlanmasından sonraki 42 gün içinde meydana gelen ölümlerdir.

Örneğin;

$$\text{Gebeliğe bağlı ölüm oranı} = \frac{\text{Gebeliğe bağlı ölümlerin sayısı}}{\text{Canlı doğum sayısı}} \times 100\ 000$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Gebeliğe bağlı oranı, 100.000 canlı doğumda gebeliğe bağlı ölümlerin sayısı olarak yorumlanmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: Hacettepe-2005 Ulusal AÖA / SB, 2015 yılı anne ölümü verileri/ Keskinliç, B. ve arkadaşları 2017 makalesi

CEİD-Sağlık-12: Adölesan (15-19) annelik oranı (%)

Nasıl üretilir?

Adölesan dönemi geniş anlamıyla bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerle çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olup 15-19 yaş arasındaki bireylerin gebeliği adölesan gebelik, bu yaş grubundaki anneler ise adölesan anne olarak tanımlanmaktadır. Adölesan annelik oranı, belirli bir yılda 15-19 yaş grubunda olup canlı doğum yapan annelerin, o yıldaki canlı doğum yapan anneler içerisindeki oranıdır.

Örneğin;

$$\text{Adölesan annelik oranı} = \frac{\text{İlgili yıldaki adölesan anne sayısı}}{\text{İlgili yıldaki toplam anne sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Adölesan annelik oranı, belirli bir yılda 15-19 yaş grubunda olup canlı doğum yapan annelerin, aynı yılda canlı doğum yapan 15-49 yaş grubundaki toplam anneler içerisindeki dağılımı olarak yorumlanmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: HÜNEE-TNSA

CEİD-Sağlık-13: Doğum öncesi ve sonrası bakım alma oranı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge, canlı doğum yapan 15-49 yaş yaş grubundaki kadınların son canlı doğumda; doğum öncesi ve doğum sonrası bakım alma oranıdır.

Örneğin;

$$\text{Doğum öncesi bakım alma oranı} = \frac{\text{Son canlı doğumda doğum öncesi bakım alan anne sayısı}}{\text{Toplam anne sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Doğum öncesi bakım, gebeliklerin izlenmesinde olası problemlerin erken belirlenmesi ve daha ciddi komplikasyonlara yol açmadan önce müdahale edilmesi amacı ile yapılan bakımdır. Doğum sonrası bakım ise annenin ve bebeğin sağlıklarının izlenmesi açısından önem taşımaktadır. Doğum öncesi ve sonrası bakım alma oranı, doğum yapan kadınlar içerisinde doğum öncesi ve doğum sonrası bakım alan kadınların dağılımıdır.

Göstergenin veri kaynağı: HÜNEE-TNSA

CEİD-Sağlık-14: Karşılanmamış doğum kontrolü gereksinimi oranı (15-49 yaş grubu evli ya da ilişkisi olan kadınlar) (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge,

(1) Gebe olmayan, doğum sonrası geçici kısırlık döneminde olmayan, doğum yapabilme yetisine sahip olan ve bir sonraki doğumu 2 ve daha fazla yıl sonraya ertelemek veya doğurganlığı sonlandırmak isteyen fakat herhangi bir gebeliği önleyici bir yöntem kullanmayan,

(2) Yanlış zamanda veya istenmeyen mevcut gebeliği olan,

(3) Doğum sonrası geçici kısırlık döneminde olan ve son 2 yıl içindeki son doğumlarını istememiş veya daha sonra istemiş olan 15-49 yaş grubunda olup evli olan kadınların, 15-49 yaş grubundaki evli tüm kadınlara oranlanması ile elde edilir.

Nasıl yorumlanır?

15-49 yaş grubunda olup evli olan kadınların karşılanmamış aile planlaması ihtiyacı olarak yorumlanmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: HÜNEE-TNSA

8.5. Önerilen Göstergeler

CEİD- Sağlık Öneri-2: Sağlık kuruluşlarında karar verici ve yönetici pozisyonunda çalışanların cinsiyete göre yüzde dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete göre sağlık kuruluşlarında karar verici ve yönetici pozisyonunda çalışanların oranının, ilgili yılda Sağlık Bakanlığı'nın merkez ve taşra teşkilatlarında karar verici ve yönetici pozisyonlarında çalışan kadın ve erkeklerin toplam yönetici sayısına oranlanması ile elde edilmesi önerilir.

Örneğin;

$$\text{Sağlık kuruluşlarında kadın yönetici oranı} = \frac{\text{Sağlık kuruluşlarında kadın yönetici sayısı}}{\text{Sağlık kuruluşlarında toplam yönetici sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanabilir.

Nasıl yorumlanır?

İlgili yılda, Sağlık Bakanlığı'nın merkez ve taşra teşkilatlarında karar verici ve yönetici olarak çalışan kadın ve erkek sayısının yönetici olarak çalışan toplam kişi sayısına oranlanması olarak yorumlanmalıdır. Merkez ve taşra teşkilatlarında karar verici ve yönetici olarak çalışan toplam, kadın ve erkek yönetici sayıları belirlenerek yöneticilerin cinsiyete göre dağılımı hesaplanmalıdır. Buna bağlı olarak yönetici kadın ve erkek oranları toplamının 100'e eşit olması beklenmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Sağlık Bakanlığı İstatistikleri

CEİD-Sağlık Öneri-7: 40+ yaş kadınların mamografi çektirme durumunun dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge; ilgili yılda "En son ne zaman mamografi/meme filmi çektirdiniz?" sorusuna yanıt veren 40 yaş ve üzeri kadınların sayısının toplam nüfusa oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Hiç mamografi çektirmeyen 40 yaş ve üzeri kadınların oranı} = \frac{\text{Hiç mamografi çektirmeyen 40 yaş ve üzeri kadın sayısı}}{\text{Toplam kadın nüfusu}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Hiç mamografi çektirmeyen 40 yaş ve üzeri kadınların, 40 yaş ve üzeri toplam kadın nüfus içerisindeki dağılımı olarak yorumlanmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK TSA

9. SPOR

9. Spor

9.1. Sporun Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi¹⁷

Temel hedefi, toplumsal yaşamın her alanında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerine dayalı önyargıların yanı sıra geleneksel ve benzer tüm ayrımcılık içeren uygulamaların da ortadan kaldırılmasını sağlamak olan, 1979 yılında kabul edilen BM CEDAW kapsamında; kadınların spor ve beden eğitimine aktif katılımlarının sağlanması için devletin uygun önlemleri alması ifade edilmektedir. CEDAW Madde 10.g ile taraf devletler, eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek üzere gerekli her türlü tedbiri ve kadınlarla özellikle erkeklerin eşitliğine dayanan tedbirleri almayı taahhüt etmektedir. Bu kapsamda; spora ve beden eğitimine faal olarak katılmalarını sağlamak için kadın ve erkeklere aynı imkanlar tanınır. CEDAW Madde 13.a ile taraf devletler, kadınlara karşı ekonomik ve sosyal hayatın diğer alanlarında erkeklerle kadınların eşit olarak haklardan yararlanabilmelerini sağlayarak kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi için eğlence, spor ve kültürel hayatın bütün yönlerine katılma haklarını teminat altına almaktadır. 1995 yılında kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu ile hükümetlerin; (83.m) ulaşılabilir eğlenme, dinlenme ve spor tesisleri kurması, antrenörlük, eğitimlik ve yöneticilik dahil atletizm ve fiziksel aktivitelerin her alanında ve ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde katılımcılar olarak kadınların ilerlemesini desteklemesi, (107.f) eğitim sisteminde, iş yerinde ve toplumda, her yaşta kadın ve kız çocuklarının, spor, fiziksel aktivite ve dinlenme, eğlenme imkanlarına erkeklerle eşit ölçüde ulaşmalarını sağlayacak programlar oluşturması ve desteklemesi ve (280.d) kız çocukların spor, tiyatro ve kültürel faaliyetler gibi ders programı dışında kalan faaliyetlere tam ve eşit katılımını yaygınlaştırması hedeflenmektedir.

Türkiye’de kamu politikalarına temel teşkil edecek ulusal belgeler spor ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında incelendiğinde; spor alanında eylem hedefleri ve stratejileri belirlenmekle birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin özel önlem ve hedeflere değinilmediği görülmektedir. GSB, ASHB, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı gibi kamu kurum ve kuruluşlarıyla birlikte Spor Federasyonlarının belgelerine bakıldığında; toplumsal cinsiyet eşitliği ifade edilmemekle birlikte büyük oranda aynılık eşitliğinin benimsendiği görülmektedir.

Sporda toplumsal cinsiyet eşitliği, bireylerin cinsiyetleri, cinsel kimlik ve yönelimleri nedeniyle herhangi bir ayrımcılığa uğramadan fırsat ve olanaklara eşit düzeyde erişim hakkına sahip olmalarıdır. Spor alanında toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler; sporun her düzeyinde (amatör/profesyonel/rekreatif) ve her konumunda (sporcu/antrenör/hakem/yönetici) hakların kullanımında, kaynaklara ulaşmada, uygun programlara erişebilmede, kariyer yapabilmeye vs. kadının aleyhine yaşanan eşitsizlikler olarak kendini göstermektedir. Spor alanındaki uluslararası sözleşmelerde ifade edildiği

¹⁷ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Koca, C. (2018). Sporda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları: 11. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/177>)

Tematik alan güncelleme raporu için bkz. Koca, C. (2020). Sporda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2018-2020 Güncellemesi. CEİD Yayınları. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1124>)

gibi bütün kadınlar ve kız çocukları, toplumsal, ekonomik ve kültürel geçmişleri ve koşulları fark etmeksizin, spor ile ilgili her türlü alana erkeklerle eşit düzeyde katılma ve eşit muamele görme hakkına sahiptir. Spor tematik alanında erişilebilir, güncel, güvenilir ve cinsiyete göre ayrıştırılmış göstergeler, kadınların spor alanındaki fırsatlara erkeklerle aynı düzeyde erişebilmesinin önündeki engellerin kaldırılması, kadınların güçlenmesi, statülerinin iyileştirilmesi ve spor alanında etkin duruma gelmelerindeki ulusal ve uluslararası hedeflerin izlenmesi için önemli göstergelerdir.

9.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Lisanslı sporcu: Spor dalı faaliyetlerine ve resmi yarışmalara katılabilmesine imkan veren izin belgesine (lisansına) sahip sporcudur.

Faal sporcu: Bir veya birden fazla spor dalında, lisanslı olarak Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nce düzenlenen resmi yarışmalara katılan sporcudur.

9.3. Göstergelerin Veri Kaynakları

Gençlik ve Spor Bakanlığı/ Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü (GSB/SHGM) tarafından Türkiye geneli, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) 1 (12 Bölge), İBBS 2 (26 Bölge) ve İBBS 3 (81 il) düzeyinde veri yayımlanmaktadır.

EIGE tarafından Türkiye Basketbol, Güreş, Yüzme, Kayak, Voleybol, Tekvando, Golf ve Bisiklet Federasyonlarından derlenen verilerin yer aldığı **EIGE Cinsiyet İstatistikleri Veritabanı** bir diğer veri kaynağıdır. EIGE tarafından oluşturulan Cinsiyet İstatistikleri Veritabanı kapsamında; Avrupa Birliği üye ve aday ülkeleri için ulusal düzeyde karşılaştırılabilir toplumsal cinsiyet istatistikleri yer almaktadır. Spor tematik alanında Türkiye için yer alan göstergeler, GSB ve Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) tarafından sağlanan verilerden yıllık olarak elde edilmektedir.

9.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-Spor-1: Cinsiyete göre lisanslı sporcuların dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete göre lisanslı sporcuların dağılımı, spor dalı faaliyetlerine ve resmi yarışmalara katılabilmeye imkan veren lisansa sahip kadın ve erkek sporcu sayısının toplam lisanslı sporcu sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Lisanslı kadın sporcu oranı} = \frac{\text{Lisanslı kadın sporcu sayısı}}{\text{Lisanslı toplam sporcu sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Lisanslı toplam sporcu sayısı içerisinde lisanslı kadın ve erkek sporcuların oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak lisanslı kadın ve erkek sporcuların oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin Veri kaynağı: GSB-SHGM

CEİD-Spor-2: Cinsiyete göre faal sporcuların dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Cinsiyete göre faal sporcuların dağılımı, bir veya birden fazla spor dalında, lisanslı olarak Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne düzenlenen resmi yarışmalara katılan kadın ve erkek sporcu sayısının toplam sporcu sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

$$\text{Faal kadın sporcu oranı} = \frac{\text{Faal kadın sporcu sayısı}}{\text{Faal toplam sporcu sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Faal toplam sporcu sayısı içerisinde faal kadın ve erkek sporcuların oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak faal kadın ve erkek sporcuların oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: GSB-SHGM

CEİD-Spor-3: Federasyonların karar alma mekanizmalarında kadın ve erkek dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Türkiye'de o yıl içerisinde en fazla kamu finansmanı sağlanan ilk 8 federasyon belirlenerek bu federasyonların en yüksek karar alma mekanizmalarında yer alan kadın ve erkek üye sayıları belirlenir. En yüksek karar alma mekanizmalarında yer alan başkan da sayıya dahildir. Bu gösterge, yalnızca tam oy hakkına sahip üyeleri içerir. Federasyonların karar alma mekanizmalarında kadın ve erkek dağılımı, kamu tarafından en fazla fon sağlanan ilk 8 federasyonun karar alma mekanizmalarındaki kadın ve erkek üye sayısının toplam üye sayısına oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

2020 yılında Türkiye'de kamu tarafından en fazla finanse edilen ilk 8 spor türü; Türkiye Basketbol Federasyonu, Türkiye Güreş Federasyonu, Türkiye Yüzme Federasyonu, Türkiye Kayak Federasyonu, Türkiye Voleybol Federasyonu, Türkiye Tekvando Federasyonu, Türkiye Golf Federasyonu ve Türkiye Bisiklet Federasyonu olarak belirlenmiştir.

Bu federasyonların en yüksek karar alma mekanizmalarındaki kadın ve erkek üye sayısı belirlendikten sonra kadın üye oranı;

$$\text{Federasyonların karar alma mekanizmalarında kadın üye oranı} = \frac{\text{Federasyonların karar alma mekanizmalarında kadın üye sayısı}}{\text{Federasyonların karar alma mekanizmalarında toplam üye sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Türkiye'de en fazla kamu finansmanı sağlanan ilk 8 federasyonun karar alma mekanizmalarındaki toplam üye sayısı içerisinde kadın ve erkek üyelerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadın ve erkek üyelerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir. Bu göstergenin ülkedeki spor federasyonların tümünü temsil etmediği, ulusal düzeyde en fazla kamu finansmanı verilen spor federasyonlarındaki durumu ortaya koyduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: EIGE Cinsiyet İstatistikleri Veritabanı

CEİD-Spor-4: Federasyonların yönetim kurullarında kadın ve erkek dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Türkiye'de o yıl içerisinde en fazla kamu finansmanı sağlanan ilk 8 federasyon belirlenerek bu federasyonların en yüksek yürütme organının başkanı, genel sekreteri veya genel müdürü gibi görevlerinde yer alan kadın ve erkek sayıları belirlenir. Federasyonların yönetim kurullarında kadın ve erkek dağılımı, kamu tarafından en fazla fon sağlanan ilk 8 federasyonun yönetim kurullarındaki kadın ve erkek sayısının toplam sayıya oranlanması ile elde edilir.

Örneğin;

2020 yılında Türkiye'de kamu tarafından en fazla finanse edilen ilk 8 spor türü; Türkiye Basketbol Federasyonu, Türkiye Güreş Federasyonu, Türkiye Yüzme Federasyonu, Türkiye Kayak Federasyonu, Türkiye Voleybol Federasyonu, Türkiye Tekvando Federasyonu, Türkiye Golf Federasyonu ve Türkiye Bisiklet Federasyonu olarak belirlenmiştir.

Bu federasyonların en yüksek yönetim kurullarındaki kadın ve erkek sayısı belirlendikten sonra kadın oranı;

$$\text{Federasyonların yönetim kurullarında kadın oranı} = \frac{\text{Federasyonların yönetim kurullarında kadın sayısı}}{\text{Federasyonların yönetim kurullarında toplam sayı}} \times 100$$

olarak hesaplanır.

Nasıl yorumlanır?

Türkiye'de en fazla kamu finansmanı sağlanan ilk 8 federasyonun yönetim kurullarındaki toplam sayı içerisinde kadın ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadın ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir. Bu göstergenin ülkedeki spor federasyonların tümünü temsil etmediği, ulusal düzeyde en fazla kamu finansmanı verilen spor federasyonlarındaki durumu ortaya koyduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: EIGE Cinsiyet İstatistikleri Veritabanı

9.5. Önerilen Göstergeler

CEİD-Spor Öneri-3: Cinsiyete ve spor dallarına göre antrenör oranı (%)

Nasıl üretilir?

Federasyonlara bağlı antrenör sayılarının cinsiyet dağılımı, spor kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik izleme ve değerlendirme faaliyetinin önemli göstergeleridir. Cinsiyete ve spor dallarına göre antrenör oranının, antrenörlük belgesine sahip kadın ve erkek antrenör sayısının toplam antrenör sayısına oranlanması ile elde edilmesi önerilir.

Örneğin;

$$\text{Kadın antrenör oranı} = \frac{\text{Kadın antrenör sayısı}}{\text{Toplam antrenör sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanabilir.

Nasıl yorumlanır?

Spor dallarına göre toplam antrenör sayısı içerisinde kadın ve erkek antrenörlerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadın ve erkek antrenörlerin oranları toplamının 100'e eşit olması beklenmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: GSB-SHGM

CEİD-Spor Öneri-4: Cinsiyete göre spor ile ilgili alanlarda (beden eğitimi öğretmenliği, spor yönetimi, rekreasyon, antrenörlük) eğitim veren fakültelere kayıtlı öğrenci oranı (%)

Nasıl üretilir?

Spor eğitiminde kadın ve erkek öğrenci oranları incelendiğinde; kadınların, erkeklere göre daha az sayıda olduğu görülmekle beraber bu konuda erişilebilir güncel veri bulunmamaktadır. Cinsiyete göre spor ile ilgili alanlarda (beden eğitimi öğretmenliği, spor yönetimi, rekreasyon, antrenörlük) eğitim veren fakültelere kayıtlı öğrenci oranının, spor ile ilgili eğitim alanlarında kayıtlı kadın ve erkek öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranlanması ile elde edilmesi önerilir.

Örneğin;

$$\text{Antrenörlükte okuyan kadın öğrenci oranı} = \frac{\text{Antrenörlükte okuyan kadın öğrenci sayısı}}{\text{Antrenörlükte okuyan toplam öğrenci sayısı}} \times 100$$

olarak hesaplanabilir.

Nasıl yorumlanır?

Spor ile ilgili alanlar eğitim veren fakültelerde okuyan kayıtlı toplam öğrenci sayısı içerisinde kadın ve erkek öğrencilerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadın ve erkek öğrencilerin oranları toplamının 100'e eşit olması beklenmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: YÖK Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nden elde edilebilir.

10. KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET

10. Kadınlara Yönelik Şiddet

10.1. Kadınlara Yönelik Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi¹⁸

Kadınların tarihsel olarak erkekler tarafından maruz bırakıldıkları şiddetle mücadelesi yirminci yüzyıldan itibaren uluslararası alana taşınmasıyla birlikte ivme kazanmıştır. 1970'li yıllardan itibaren daha çok nitel araştırma verisinden elde edilen bilgi, bugün nicel araştırmalar aracılığıyla da bilgi üretilmesine imkan veren bir konuma ulaşmıştır. İHEB'nin erkekleri referans almasına yönelik itirazlar, kadınların insan hakları kavramının yerleşmesine katkıda bulunarak bugün kadınlar için yasal eşitliğin yeterli olmadığını kabul edilmesine katkıda bulunmuştur. Küresel kadın hareketinin etkisiyle, uluslararası birçok sözleşmede kadınlara yönelik şiddet bir insan hakları sorunu olarak ele alınmaya başlanmıştır. İlk kez 1993 yılında BM Kadına Yönelik Şiddet Deklarasyonu'nda dile getirilen kadınlara yönelik şiddet konusu, CEDAW Genel Tavsiye Kararları, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı gibi uluslararası konferanslar ve sözleşmelerde dile getirilerek önemli bir sorun alanı olarak tanımlanmıştır. Bu alandaki en güncel sözleşme olan Avrupa Konseyi Kadınlara Yönelik Şiddet ve Eviçi Şiddet ve Bunlarla Mücadele Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) ile konunun ayrımcılık olduğu ve kadınların, kadın olmaları nedeniyle maruz kaldıkları orantısız şiddet olarak tanımlanmıştır. İstanbul Sözleşmesi, kadınların maruz bırakıldıkları şiddet ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Minimum Göstergeleri ile 2030 yılına kadar küresel düzeyde ulaşılması hedeflenen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında da kadınlara yönelik şiddete ilişkin göstergeler yer almaktadır. Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddete ilişkin Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Eşit Ölçümler Toplumsal Cinsiyet Endeksi gibi endeksler de göstergelerin daha fazla kullanılmasında etkili olmuştur.

Kadınlara yönelik şiddete ilişkin nicel veri toplanması ve bu konuda göstergeler oluşturulması, kamuoyunun ve özellikle politikacıların sorunu kabul etmeleri açısından stratejik bir öneme sahiptir. Göstergeler, kadınlara yönelik şiddet ile mücadeleye ilişkin politikaların oluşturulması için ikna edici bir güce sahiptir. Kadınların erkekler tarafından maruz bırakıldıkları şiddete ilişkin veri sadece kaç kadının şiddete uğradığını göstermenin ötesinde, kadınların özellikleri, ihtiyaçları, şiddetle mücadelenin önündeki engellerin ortaya konması gibi konularda da önemli bilgi üretmesi açısından da önemlidir. Böylece, kadınların erkekler tarafından maruz bırakıldıkları şiddetin toplum içinde kadınların rolleriyle olan ilişkisinin ve kadınların toplumdaki ikincil statülerinin görünmesi de sağlanmış olur. Bu nedenle, CEDAW ve Pekin başta olmak üzere birçok uluslararası sözleşmede, kadınların

¹⁸ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2018). Kadınlara Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları: 6. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/179>)

Tematik alan güncelleme raporu için bkz. Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2020). Kadınlara Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2017-2020 Güncellemesi. CEİD Yayınları. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1112>)

konumlarına ilişkin istatistikler üretilmesi, araştırmalar yapılması ve araştırma sonuçlarının yaygınlaştırılması konusu vurgulanmaktadır.

Türkiye, CEDAW’ı imzalamış, Pekin Eylem Planı’nda belirtilen önlemlerin yaşama geçirilmesi için bu alanda ulusal mekanizma işlevini üstlenen Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından Kadınlara Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği konularında Eylem Planları hazırlamış bir ülke konumundadır. Kadınlara yönelik şiddet ile mücadelenin toplumsal cinsiyet eşitliği ile birlikte yürütülmesi gereken bir sorun olması nedeniyle, Türk Ceza Kanunu, Türk Medeni Kanunu gibi kanunlarda önemli değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile doğrudan şiddete maruz kalan kadınlara yönelik önleyici ve koruyucu tedbir kararları ile şiddetle mücadele alanı genişletilmiştir. Öte yandan, son dönemde Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli bir geriye gidiş süreci yaşanmaya başlamıştır. Bunun en önemli ve son örneği, kadınlara yönelik şiddet ile mücadele alanında en kapsamlı sözleşme olan İstanbul Sözleşmesi’nden Türkiye’nin imzasının 1 Temmuz 2021 tarihi itibarıyla çekilmesidir. Şiddetin göstergeler ve endeksler aracılığıyla izlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilişkisinin kurulması, sorunun görünür kılınması ve politikacılara tüm olumsuz gelişmelerin sonuçlarını da gösterebilmesi açısından önemli bir işlev üstlenmektedir.

10.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Farklı şiddet biçimlerinin ölçülmesi, şiddet içeren eylemlere maruz kalınıp kalınmadığının kontrol edilmesine ilişkin sorulara verilen yanıtlara göre oluşturulan değişkenler ile yapılmaktadır. Şiddetin çok boyutlu bir olgu olması ve birçok eylemin şiddet kapsamına girmesi nedeniyle, standart eylemlerin belirlenmesi konusunda yürütülen çalışmalar, bazı eylemlerin daha yaygın olarak kullanılmasını getirmiştir. Şiddet düzeylerinin uluslararası karşılaştırmalarda kullanılabilmesi amacıyla farklı şiddet biçimlerine ilişkin belirli eylemlerde uzlaşmıştır. Bu raporda, DSÖ ve Nüfus ve Sağlık Araştırmaları¹⁹’nın kullandıkları ve Türkiye’de de kullanılan tanımlar temel alınmıştır. Her iki araştırmanın hedef kitlesi, üreme çağındaki (15-49 yaş grubu) kadınlardır.

Yakın ilişki şiddeti: Kadınların yakın ilişkide buldukları eş, nişanlı, sözlü, sevgili gibi romantik ilişki içinde oldukları erkeklerden maruz bırakıldıkları şiddete karşılık gelmektedir. Yakın ilişki şiddeti, aksi belirtilmedikçe fiziksel ve/veya cinsel şiddeti kapsamaktadır.

Fiziksel şiddet: Fiziksel şiddet altı eylem ile tanımlanmıştır: tokat atma, canını yakacak bir şey fırlatma; itme, tartaklama, saç çekme; yumrukla vurma, canını yakacak bir şey ile vurma; tekmeleme, sürüklenme, dövme; boğazını sıkma, bir yerini yakma; bıçak, silah gibi aletlerle tehdit etme ya da bunları kullanma biçimindedir. Bu eylemlerden son ikisi sonuçları itibarıyla daha ağır şiddet biçimleri olarak tanımlanmaktadır.

Cinsel şiddet: Cinsel şiddet üç eylem ile ölçülmektedir. Bu eylemler, istemediğiniz halde fiziksel güç kullanarak cinsel ilişkiye girme; yapacaklarından korku nedeniyle istemeyen

¹⁹ Demographic and Health Survey (DHS) 90’ın üzerinde ülkede 400’den fazla araştırmanın yapıldığı bir araştırma serisidir. DHS kapsamında kadınlara yönelik şiddet konusunda özel bir modül yer almaktadır.

cinsel ilişkiye girme; cinsel olarak aşağılayıcı ya da küçük düşürücü bir şeyi yapmaya zorlamadır.

Duygusal şiddet/istismar: Duygusal şiddet/istismar dört eyleme maruz bırakılma ile ölçülmüştür. Bu eylemler, hakaret ya da küfür ederek üzme; başkalarının yanında aşağılama ya da küçük düşürme; korkutma ya da sindirecek şekilde tehditkar davranma; kendisine ya da yakınlarına zarar vermek ile tehdit etmedir.

Ekonomik şiddet/istismar: Ekonomik şiddet/istismar eylemleri şunlardır: çalışmak istediği halde, çalışmaya engel olma ya da işten ayrılmaya neden olma; başka harcamalar için parası olduğu halde evin ihtiyaçları için para vermeyi reddetme; (kadınların geliri olduğu durumlarda) istemediği halde geliri elinden alma.

Yaşam boyu şiddet: Yaşamın herhangi bir döneminde maruz kalınan şiddet olarak tanımlanmaktadır.

Son 12 aydaki şiddet: Araştırmanın yapıldığı tarihten önceki son 12 aylık dönem içinde şiddete maruz bırakılmaya referans vermektedir. Daha yakın dönemdeki şiddet düzeyine ilişkin bilgi vermektedir.

Israrlı takip: İstanbul Sözleşmesi’nde taciz amaçlı takip olarak tanımlanan, “ısrarlı takip” ya da “musallat olma”, “başka bir şahsa yönelik olarak gerçekleştirilen ve bu şahsı, şahsın kendisini güvende hissetmesini önleyecek şekilde korkutacak, kasıtlı bir biçimde tekrarlanan tehditkar davranışlar” biçiminde tanımlanmıştır. 2014 Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nda ise tanımlanan eylemlerden en az birine herhangi birinin yaşanmış olması ısrarlı takibe maruz kalmadır. Bu eylemler, sürekli telefon ile aranma; kısa mesaj, mektup ve/veya e-posta gönderilmesi; sosyal medyada takip; çalışılan ya da yaşanan mekanlara gelerek rahatsız etme; çiçek, mum gibi hediyeler gönderme; iletişim bilgilerini üçüncü şahıslar ile paylaşma; görüşmez ise intihar ile tehdit etme; görüşmezse kadının çocuklarına ya da ailesini zarar verme ile tehdit etmedir.

Kadın sığınma evi/ kadın konukevi: Kadın sığınmaevi, şiddete maruz kalan kadınların (varsa çocukları ile birlikte) şiddetten korunmak, psikolojik, sosyal, ekonomik ve hukuk, destek almak amacıyla başvurdukları kuruluşlardır. Kadın örgütleri, yerel yönetimler ve kamu kurumları tarafından yürütülen bu hizmetlere farklı isimler verilmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı olan kuruluşlar kadın konukevi olarak tanımlanmaktadır.

ŞÖNİM: Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı’nda²⁰ ŞÖNİM” şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin bir biçimde uygulanmasına yönelik güçlendirici ve destekleyici danışmanlık, rehberlik, yönlendirme ve izleme hizmetlerinin verildiği; yeterli ve gerekli personelin görev yaptığı; tercihen kadın personelin istihdam edildiği ve çalışmaların yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürütüldüğü merkezler” olarak tanımlanmıştır.

²⁰ Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, A. (2016). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2016-2020. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/113>)

CTS: Cinsel taciz ile mücadele etmek amacıyla üniversiteler arasındaki dayanışmanın ürünü olan ve üniversitelerde oluşturulan bir ağ ile üniversite öğrencilerine hizmet veren merkezler.

Telefon yardım hattı: Şiddete maruz kalan kişilerin her türlü şiddet olayıyla ilgili olarak telefonla ulaşabilecekleri, arayanların kimliklerinin açıklanmamasına gereken özeni göstererek, ülke çapında 7 gün 24 saat esasına göre faaliyet gösteren ücretsiz telefon hatlarına karşılık gelmektedir. İstanbul Sözleşmesinin 24. Maddesinde Taraf devletlerin yerine getirmesi gereken yükümlülüklerden biri olarak tanımlanmıştır.

10.3. Veri Kaynakları

Kadınlara yönelik şiddet çok boyutlu bir olgu olması nedeniyle konuyla ilgili veri farklı kaynaklardan elde edilebilir. Bu alana ilişkin veri kaynaklarını temel olarak araştırmalar ve idari kayıt sisteminden gelen veriler biçiminde gruplanmaktadır. Bu alanda çalışan kurumların kendi hizmetlerini değerlendirmek ve iyileştirmek için kurumsal düzeydeki başvurulardan oluşan, idari kayıt sisteminden gelen veri de bu alana ilişkin önemli veri kaynağıdır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, yerel yönetimler başta olmak üzere birçok kuruluş bu alanda önemli veri kaynağı konumundadır. Kurum ve kuruluşların ürettikleri veriye her zaman ulaşılabilmesi mümkündür. Genellikle bu veri yıl bazından kamuoyunda paylaşılmaktadır. Öte yandan, araştırmalar kurumsal başvuruda bulunmayan kadınların şiddete ilişkin bilgisini ve şiddet yaygınlığını da ortaya koyar. Araştırmaların amacına göre şiddet konusuyla ilgili oldukça kapsamlı veri üretilebilmektedir. Türkiye’de 2008 ve 2014 yıllarında Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün desteğiyle yürüttüğü **Türkiye’de Kadınlara Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmaları** ise, ülke geneline dair genelleme yapabilme imkanı sunan araştırmalardır. Resmi İstatistik Programında yer alan her iki araştırmanın mikro verisine TÜİK’e başvuru yapılarak erişilebilir.

Kadınların maruz kaldıkları şiddete ilişkin veri, şiddetin en yaygın biçimlerinden biri olan kadınların yakın ilişkide oldukları erkekler tarafından maruz bırakıldıkları şiddete odaklanmaktadır. Eviçi şiddetin yanı sıra kadınların işyerinde, okulda ve toplumsal yaşamın farklı ortamlarında maruz kaldıkları şiddete ilişkin araştırmaların yapılmasına yönelik çabalar ise son dönemde artmaktadır.

10.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-KYŞ-1: Kadınların yakın ilişkide oldukları erkekler tarafından maruz bırakıldıkları (yaşam boyu/son 12 ayda) fiziksel (cinsel, duygusal ve ekonomik) şiddet yaygınlığı

Nasıl üretilir? Araştırma verisinden üretilen bu gösterge, farklı şiddet biçimleri ilişkin hesaplanabilir. Araştırmaya katılan kadınların yakın ilişkide oldukları erkekler tarafından maruz bırakıldıkları her şiddet biçimini tanımlayan eylemlerden en az birine yaşamının herhangi bir döneminde maruz bırakıldığını belirten kadınların sayısının, araştırmaya katılan kadınların sayısına oranı alınarak hesaplanır.²¹ Gösterge yaşamboyu ve/son 12 ay için üretildiği gibi, kadınların yaş gruplarına göre de hesaplanabilir. Tüm şiddet biçimleri için hesaplama yöntemi aynıdır.

$$= \frac{\text{Fiziksel şiddet oranı (yaşam boyu)} \\ \text{En az bir fiziksel şiddet eylemine (yaşam boyu) maruz kalmış kadın sayısı}}{\text{Araştırmaya katılan kadın sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Fiziksel şiddet oranını, araştırmanın hedef kitlesi olan 15-59 yaş grubundaki kadınlar için hesaplandığımızda, 15-59 yaş grubundaki kadınlar arasındaki fiziksel şiddet yaygınlığı olarak yorumlanır. Fiziksel şiddet oranınının 36 değerini alan bir göstergenin yorumu, 15-59 yaş grubundaki 100 kadından 36’sı yakın ilişkide oldukları erkekler tarafından yaşam boyu en az bir kez fiziksel şiddete maruz bırakılmıştır biçiminde yorumlanır.

Göstergenin veri kaynağı: Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması

CEİD-KYŞ-2: İsrarlı takip yaygınlığı

Nasıl üretilir? Belirlenen ısrarlı takip eylemlerinden en az birine maruz bırakılmış kadınların, araştırmaya katılan kadınların sayısına oranı ile hesaplanır.

$$= \frac{\text{İsrarlı takip oranı (yaygınlığı)} \\ \text{En az bir ısrarlı takip eylemine maruz bırakılmış kadın sayısı}}{\text{Araştırmaya katılan kadın sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? İsrarlı takibin kadınlar arasındaki yaygınlığını ortaya koyan bir göstergedir. 15-59 yaş grubundaki kadınlar arasındaki ısrarlı takip yaygınlığınının %27 olması, bu yaş grubundaki her 100 kadından 27’sinin en az bir kez belirtilen eylemlerden birine maruz kaldığını göstermektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması

²¹ Örneklem araştırması olması nedeniyle, hesaplamalarda ağırlıklandırma işlemi yapılması gerekir.

CEİD-KYŞ-3: Şiddet nedeniyle kurumsal başvuruda bulunan kadınların oranı (%)

Nasıl üretilir? Fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz bırakılan kadınlar arasında, şiddet nedeniyle ŞÖNİM, polis, savcılık, hastane gibi kurumlara destek almak amacıyla başvuran kadınların oranı olarak hesaplanır. Genellikle, fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalma ile üzerinden hesaplanmaktadır.

$$= \frac{\text{Kurumsal başvuruda bulunan kadınların oranı}}{\text{Şiddet nedeniyle kurumsal başvuruda bulunan kadın sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Şiddete maruz kalan kadınların ne kadarının şiddetle mücadele için kurumlara başvurduğuna işaret eden bu gösterge, şiddetle mücadelenin önemli kriterlerinden biridir. Şiddete maruz bırakılan kadınların büyük oranda kurumsal destek almak için başvurması, kadınların kurumlara olan güveninin bir göstergesi olmasının yanı sıra kadınlar açısından önemli bir destek arayışında olduklarını göstermektedir. Öte yandan, kurumsal başvurunun düşük düzeyde olması, kadınların şiddetle mücadelede yalnız oldukları, kendi çözümlerini yarattıklarını ve kurumların kendilerini tanımadıklarını ve yeterli güveni sunamadıklarına işaret etmektedir. 2014 Türkiye’de Kadınlara Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması sonuçları, şiddete maruz bırakılan kadınların sadece %11’inin kurumsal destek arayışında olduğunu göstermektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması

CEİD-KYŞ-4: Sığınmaevi sayısı (kurum ayrımında)

Nasıl üretilir? Kadın örgütleri, yerel yönetimler ve kamu kurumları tarafından açılan sığınmaevi sayısı kurumlara yapılan başvurular ile kurumların web sayfalarından elde edilebilir.

Nasıl yorumlanmalı? Ülkenin kadınlara yönelik şiddet ile mücadele ile ilgili hizmetleri değerlendirmek, eksiklikleri ortaya koymak ve kanunların uygulanmasını göstermek açısından kullanılan bir göstergedir. Göstergenin kurum ayrımında verilmesi, farklı açılardan izleme imkanı sunmaktadır. Örneğin, Türkiye’de 2021 Temmuz ayı itibarıyla 145 kadın sığınmaevi bulunmaktadır. Bu kurumların 102’si kamuya, 32’si belediyeye ve 1’i STK’ya bağlıdır. Bu göstergenin yorumları arasında:

- *5393 sayılı Belediye Kanunu’nda belirtilen “Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000’in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır” maddesinin yerine getirilmemesi anlamına gelmektedir.*
- *Avrupa Komisyonu’nun standartları referans alındığında, Türkiye nüfusu için olması gereken sığınmaevi sayısının sadece 145 olduğunu ve yetersizliğine işaret etmektedir.*

Göstergenin veri kaynağı: T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ŞÖNİM, yerel yönetimler, STK.

CEİD-KYŞ-5: Kadın konukevlerinden yararlananların sayısı

Nasıl üretilir? Özellikle kamu kurumlarının kadın konukevlerinde verilen hizmete ilişkin bilgi veren bu gösterge, AÇSHB, ŞÖNİM gibi kurumların web siteleri ve yayınlarından elde edilmektedir.

Nasıl yorumlanmalı? Kurumlardan yararlananların sayısı (kadınlar ve çocukları ayrımında) kurumun kapasitesi ve hizmetleri açısından bilgi vermenin ötesinde, zaman içinde hizmete erişenlerin artması bu konuda kadınların daha fazla kurumsal mekanizmaları kullanmaları anlamına gelmektedir. Öte yandan, başvurunun artması, şiddetin artması biçiminde de yorumlanabilir. Bu gösterge, şiddet ile mücadele konusunda daha detaylı bilgi ihtiyacına da dikkat çekmesi açısından önemlidir.

Göstergenin veri kaynağı: ASHB idari kayıt sistemi.

CEİD-KYŞ-6: ŞÖNİM sayısı

Nasıl üretilir? ASHB'nin web sayfası ve yayınlarından elde edilebilen bu bilgi, ülke genelindeki Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi sayısını temel almaktadır.

Nasıl yorumlanmalı? 2021 yılı itibariyle ülke genelinde 81 ilde birer tane olarak hizmet veren ŞÖNİM'lerin sayısının artması şiddetle mücadeleye verilen önemi göstermektedir. Her ilde bir ŞÖNİM olması, büyük iller açısından yeterli olmadığından şiddetle mücadelenin etkinliğine ilişkin bir referans noktasıdır.

Göstergenin veri kaynağı: ASHB idari kayıt sistemi.

CEİD-KYŞ-7: ŞÖNİM'lerden yararlananların sayısı

Nasıl üretilir? ŞÖNİM'lerin sayısına benzer biçimde ŞÖNİM'lerden yararlanan kişilerin sayısı da ASHB web sayfası ve yayınlarından elde edilebilir.

Nasıl yorumlanmalı? ŞÖNİM'lerden yararlananların sayısı, yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim, sosyo-ekonomik durum gibi birçok değişken ayrımında ŞÖNİM'in hizmetlerinin değerlendirilmesi ve zaman içindeki şiddete maruz kalması nedeniyle başvuranların izlenmesi açısından önemlidir. Başvuru sayılarındaki artış/azalış, ŞÖNİM'in kapasitesini değerlendirmenin yanı sıra şiddetin artması açısından da sunulan hizmetlerden yararlanma düzeyine ilişkin bir göstergedir.

Göstergenin veri kaynağı: ASHB idari kayıt sistemi.

CEİD-KYŞ-8: Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında teknik yöntemlerle takip sistemlerinin kullanıldığı toplam il sayısı (Adalet Erişim Raporu)

Nasıl üretilir? Şiddete maruz bırakılan kadınlara yönelik koruyucu ve önleyici tedbirler kapsamında şiddet uygulayanlara yönelik elektronik kelepçe uygulaması gibi teknik yöntemler kullanılan il sayısına ilişkin bilgi İçişleri Bakanlığı ve ASHB idari kayıt sisteminden elde edilebilir.

Nasıl yorumlanmalı? Şiddetle mücadele kapsamında teknik yöntemler ile takip sisteminin geliştirilmesine ilişkin bir gösterge olarak, şiddetle mücadelenin düzeyini gösteren bir göstergedir. ASHB'nin 2019 yılı raporunda bu sistemin uygulandığı il sayısının 15 olması, sınırlı bir takip mekanizması olduğunu göstermektedir.

Göstergenin veri kaynağı: T.C. İçişleri Bakanlığı, ASHB idari kayıt sistemi.

CEİD-KYŞ-9: Adalet Bakanlığı Cumhuriyet Başsavcılığı Aile İçi Şiddet Suçları Soruşturma Bürosu sayısı

Nasıl üretilir? Adalet Bakanlığı Cumhuriyet Başsavcılığı bünyesinde kurulmuş olan Aile İçi Şiddet Suçları Soruşturma Bürosu sayısı, Adalet Bakanlığının idari kayıt sisteminden elde edilebilir.

Nasıl yorumlanmalı? Adalet Bakanlığı'nın şiddetle mücadele kapsamında oluşturduğu bu büroların sayısının artması, şiddete maruz bırakılanların uzmanlar tarafından hizmet verilmesi açısından önemli bir göstergedir. Adalet Bakanlığı bünyesindeki hizmetlerin kalitesini göstermektedir.

Göstergenin veri kaynağı: T.C. Adalet Bakanlığı

CEİD-KYŞ-10: Kadınlara yönelik şiddetle mücadele eylem planı hazırlayan il sayısı

Nasıl üretilir? ASHB idari kayıt sistemi ve web sayfasından erişilebilir.

Nasıl yorumlanmalı? Kadınlara yönelik şiddetle mücadele konusunda il düzeyindeki duyarlılığın artmasına ilişkin önemli bir göstergedir. Şiddetle mücadele eylem planı hazırlayan il sayısının artması olumlu bir adım olarak yorumlanmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: ASHB

CEİD-KYŞ-11: Üniversitelerdeki Cinsel Taciz ve Saldırı Merkezi (CTS) sayısı

Nasıl üretilir? Cinsel taciz ve saldırı ile mücadele amacıyla kamu ve özel üniversitelerdeki bu birimlerin sayısına ilişkin bilgiye, CTS Ağı, kamu ve özel üniversitelerin sayfalarından erişilebilir.

Nasıl yorumlanmalı? Üniversite öğrencilerinin maruz bırakıldıkları cinsel şiddet ve saldırı konusunda önemli bir destek sunan bu merkezlerin sayısındaki artış, üniversite öğrencilerinin desteklenmesi, korunması ve bu konuda farkındalık yaratılması konusunda önemli bir hizmet sunmaktadır. CTS sayısındaki artış, üniversitelerdeki şiddetle mücadelesinin izlenmesi açısından önemli bir göstergedir. 2021 tarihi itibarıyla Türkiye'de 16 üniversitede CTS bulunmaktadır.

Göstergenin veri kaynağı: CTS, kamu ve özel üniversitelerin web sayfası.

CEİD-KYŞ-12: Kadın cinayetlerinin sayısı

Nasıl üretilir? Kadınların toplumsal cinsiyetleri nedeniyle kadın olmalarından dolayı öldürüldükleri cinayetler kadın cinayeti olarak tanımlanmaktadır. T.C. Adalet Bakanlığı'nın istatistiklerinden elde edilebilir. Ayrıca, Kadın Cinayetlerini Durduracağız ve Bianet Erkek Şiddeti Çetelesi'de medyaya yansıyan cinayet haberleri ve kendilerine yapılan başvurular üzerinden bu bilgiyi derlemektedir.

Nasıl yorumlanmalı? Kadın cinayetlerinin sayısındaki zaman içindeki değişim, kadınların yaşam haklarının ellerinden alınması konusundaki durumu ortaya koyması açısından önemlidir. Kurumlar arasındaki tutarsızlığın olduğu kadın cinayeti sayıları ise özellikle kamu kurumları tarafından tutulan istatistiklerin eksikliğine dikkat çekmesi açısından bu konuya daha fazla hassasiyet gösterilmesine olan gerekliliğe işaret etmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: T.C. Adalet Bakanlığı, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, Bianet Erkek Şiddeti Çetelesi.

CEİD-KYŞ-13: Şiddete özel 7 gün 24 saat hizmet sunan ulusal telefon yardım hattının varlığı (evet/hayır)

Nasıl üretilir? Bu gösterge savunuculuk göstergelerinden biri olarak, özel olarak şiddete maruz kalanların erişebilecekleri, 7 gün 24 saat hizmet sunarken, arayan kişilerin kimlik bilgilerinin gizliliğine özen gösteren bir telefon yardım hattının olup olmadığını gündeme getirmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından bu hizmetin sunulup sunulmadığına ilişkin bilgi, Bakanlığın web sayfası ve yayınlarından takip edilebilir.

Nasıl yorumlanmalı? Telefon yardım hattının olmaması, kadınlara yönelik şiddet ile mücadele konusunda yürütülen politikaları değerlendirmek açısından önemlidir. Telefon yardım hattının olmaması, şiddetle mücadeleye gösterilen özeni göstermektedir.

Göstergenin veri kaynağı: ASHB

CEİD-KYŞ-14: İstanbul Sözleşmesinin yürürlükte olması (evet/hayır)

Nasıl üretilir? Türkiye’nin 2011 yılında ilk imzacısı olduğu İstanbul Sözleşmesi, 2014 yılında yürürlüğe girmiş, ancak 2021 yılının Mart ayında sözleşmeden imza çekmiştir. İstanbul Sözleşmesi, kadınlara yönelik şiddetle mücadele alanındaki en kapsamlı uluslararası sözleşme konumundadır. İstanbul Sözleşmesi’nin yürürlükte olup olmaması, gündemde olması gereken ve kadınlara yönelik şiddetle mücadele için savunuculuk göstergelerinden biri olarak kullanılmalıdır. Bu bilgi, T.C. Resmi Gazete’den alınmaktadır.

Nasıl yorumlanmalı? İstanbul Sözleşmesi’nin yürürlükte olması, kadınlara yönelik şiddetle mücadele konusuna verilen önemi ortaya koyan önemli bir gösterge niteliğindedir.

Göstergenin veri kaynağı: T.C. Resmi Gazete

10.5. Önerilen Göstergeler

Kadınlara yönelik şiddet ile mücadele konusunda hizmet sunan kurumların sayıları (kadın danışma merkezi, EGM’lerdeki Aile İç Şiddet Bürosu, Barolara bağlı Kadın Danışma ve Şiddet Önleme Merkezi, Jandarma Genel Komutanlığına bağlı Çocuk ve Kadın Kısmi Amirliği, Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet vakalarına yönelik protokol ve yol haritası olan sağlık kuruluşu) gösterge olarak kullanılabilir. İlgili kurumlardan elde edilecek bu göstergeler, şiddetle mücadele konusundaki kapasiteye ilişkin bilgi sunar.

Kamu kurumlarındaki mevcut bilginin ayrıştırılmasıyla üretilmesi mümkün olan seçilmiş göstergeler de aşağıdaki önerilmiştir.

CEİD-KYŞ-Öneri:6: Kadın cinayeti sonucunda yaşamını yitirmiş kadın sayısı (yaş grupları, medeni durum, fail ile ilişki, **cinayet mekanı** ayırımında)

Nasıl üretilir? Kadın cinayeti sonucunda yaşamını yitirmiş kadınların sayısına ilişkin ayrıntılı bilgi Adalet Bakanlığı istatistiklerindeki veri kullanılarak üretilebilir. Bu göstergede, yaş

grupları, medeni durum, öldürülen kadınlar ile fail arasındaki ilişki başta olmak üzere sunulmalıdır.

Nasıl yorumlanmalı? Kadın cinayetlerinde, öldürülen kadınlar ile failer arasındaki ilişkiyi ortaya koyacak düzeydeki bilgi, hangi kadınların daha fazla ölüm riski altında olduklarına ilişkin bilgi sunmaktadır. Zaman içindeki değişimi görebilmek adına, bu bilginin yıllık olarak yayınlanması beklenir.

Göstergenin veri kaynağı: Adalet Bakanlığı, ASHB-KSGM

CEİD-KYŞ-Öneri:8: Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konusunda eğitimlere katılan şiddet faillerinin oranı

Nasıl üretilir? Kadınlara yönelik şiddet faillerine yönelik olarak hazırlanan eğitimlere (toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlara yönelik şiddet, öfke kontrolü vb.) katılanların, katılımı önerilere oranı ile hesaplanır.

$$\text{Eğitime katılan failerin oranı} = \frac{\text{Eğitime katılan fail sayısı}}{\text{Eğitime katılması gereken fail sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Şiddet faileri arasında eğitimlere katılımı önerilenler arasındaki katılım düzeyi, şiddetle mücadelede erkeklere verilen eğitimlerin ne kadar benimsendiğini göstermektedir.

Göstergenin veri kaynağı: ASHB-KSGM

11. ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİK (ÇEZE)

11. Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilik

11.1. Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi²²

Çocuk yaşta evliliğin önlenmesi uzun zamandır gündeme gelen bir sorun olmakla birlikte, çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik kavramıyla birlikte 2010’lu yılların ortalarından itibaren uluslararası alanda bu konuya daha fazla değinilmektedir. Özellikle kadınlar ve kız çocukları için bir insan hakkı ihlali, şiddet biçimlerinden biri, ayrımcılık biçimi ve çocukların sosyal, psikolojik, duygusal gelişimlerini engelleyen bir sorun olarak ele alınmış ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamına dahil edilerek kalkınma ile ilişkisi de kurulmuştur. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, CEDAW, Nüfus ve Kalkınma Konferansı, Pekin Eylem Planı, Lanzarote Sözleşmesi ve İstanbul Sözleşmesi, çocukların evlendirilmesine ilişkin mücadeleyi vurgulayan başlıca sözleşmelerdir. Nüfus ve Kalkınma Konferansı’nın 25. Yılında gerçekleştirilen Nairobi Zirvesi’nin 3 sıfır taahhütlerinden biri de çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin önlenmesidir. On sekiz ve 15 yaşından önce gerçekleşen evlilik oranları ile ölçülen çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler, sorunun büyüklüğünün ortaya konması açısından önemlidir. Uluslararası karşılaştırmalarda 20-24 yaş grubundaki kadınların ve erkeklerin 18 ve 15 yaşından önce gerçekleşen evlilik oranları göstergesi kullanılmaktadır. Ayrıca, ÇEZE’nin olumsuz sonuçlarını ortaya koyan diğer göstergeler ile yaygınlık göstergesi, sorunun çocukların haklarını ihlal eden zarar verici uygulamalar kapsamında ele alınmasında etkili olmuştur.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, CEDAW, Pekin Eylem Planı ve Lanzarote Sözleşmesi gibi bu alanda mücadeleye ilişkin yol haritası çizen uluslararası sözleşmeleri imzalamıştır. Türk Ceza Kanunu’nda çocukluk yaşı 18 olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan, reşit olmayanlar ile cinsel ilişkiye ilişkin maddede (104/1), “Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikayet üzerine, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” ifadesindeki şikayet aranmaması iptal edilmiş ve 2014 yılında şikayet aranmaksızın biçiminde yeniden düzenlenmiştir. Ancak, yaş sınırı açısından verilen cezaların 15 yaş ile sınırlı olması 15 ile 18 yaş aralığındaki çocukların evliliklerin önlenmesi açısından sorunludur. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı ile Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları’nın daha önceki yıllarında çocuk yaşta ve erken evlilikler ile mücadele konusuna yer verilmiştir. Ancak, en güncel eylem planı olan 2018-2023 Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nda bu konuya yer verilmemiş, özel olarak Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Eylem Planı hazırlığı yapıldığı belirtilmiştir. Bu plan, halen yayınlanmamıştır.

²² Tematik alan haritalama raporu için bkz. Yüksel-Kaptanoğlu, İ. & Arslan, H. (2021). Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1686>)

11.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Çocuk yaşta evlilik: Eşlerden en az birinin 18 yaşından küçük olduğu resmi nikah ya da dini nikah ile gerçekleşen evliliklerdir.

Erken evlilik: Her iki eşin 18 yaşında olduğu evlilikler ya da 18 yaşından büyük olsalar da, eşlerin fiziksel, duygusal, cinsel ve psikolojik gelişim düzeyleri ve yaşam seçenekleri hakkında bilgi eksikliği gibi nedenler ile rıza göstermeye hazır olmadığı evliliklerdir.

Zorla evlilik: İki kişiden birinin ya da her ikisinin tam ve özgür rızası ile gerçekleşmeyen evliliklerdir.

Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik: On sekiz yaşından önce gerçekleşen evlilikleri, erken evlilik ve zorla evlilik biçimlerinden biri olarak tanımlayan ve üç kavramı bir arada ele alan bir kavramdır.

11.3. Veri Kaynakları

Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler konusundaki veri, evlenme istatistikleri ile araştırmalardan elde edilmektedir. TÜİK tarafından yayınlanan resmi istatistikler sadece resmi nikah ile yapılan evliliklere ilişkin bilgi sunmaktadır. Bu konuda veri üreten iki araştırma arasında ülke genelini temsil eden **Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması** (TNSA) ve **Türkiye Aile Yapısı Araştırması**'dır (TAYA). TNSA, HÜNEE tarafından beş yıllık aralıklar ile yürütülmektedir; son araştırma 2018 yılında yapılmıştır. TAYA ise ASHB tarafından yürütülen bir araştırmadır. Araştırmalarda, evlilik hem resmi hem de dini nikah ile gerçekleşen evlilikleri kapsamaktadır. TNSA'dan elde edilen bilgi, beşer yıllık aralıklar ile hesaplanmakta ve uluslararası karşılaştırmalarda da Türkiye verisi olarak kullanılmaktadır. Her iki araştırmanın verisi Resmi İstatistik Programı kapsamındadır. Mikro veriye ilişkin başvurular TNSA'lar için HÜNEE'ye, TAYA için ise TÜİK'e yapılmaktadır.

11.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-ÇEZE-1: 20-24 yaş grubunda olup 18 ve 15 yaşından önce evlenen kadınların oranı

Nasıl üretilir? Uluslararası göstergelerde de kabul edilen yaş grubu, güncel evliliklere ilişkin bilgi vermesi nedeniyle 20-24 yaş grubundaki kadınları dikkate almaktadır. 20-24 yaş grubundaki kadınlar arasında 18 yaşından önce evlenenlerin sayısının, 20-24 yaş grubundaki kadın sayısına bölünmesi ile elde edilir.

$$\text{ÇEZE yaygınlığı} = \frac{\text{20 – 24 yaş grubundaki kadınlar arasında 18 yaşından önce evlenmiş olanların sayısı}}{\text{20 – 24 yaş grubundaki kadın sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Ülke genelindeki güncel ÇEZE düzeyine ilişkin bilgi veren bu gösterge, 20-24 yaş grubundaki kadınlar arasında 18 ve 15 yaşından önce gerçekleşen evliliklerin yaygınlığı biçiminde yorumlanır.

Göstergenin veri kaynağı: 2018 TNSA

CEİD-ÇEZE-2: Lanzarote Sözleşmesinin yürürlükte olması (evet/hayır)

Nasıl üretilir? Türkiye’nin 2007 yılında imzaladığı Lanzarote Sözleşmesi, Avrupa Konseyi sözleşmesinin yürürlükte olup olmaması, gündemde olması gereken ve çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler ile mücadele için savunuculuk göstergelerinden biri olarak kullanılmalıdır. Bu bilgi, T.C. Resmi Gazete’den alınmaktadır.

Nasıl yorumlanmalı? Lanzarote Sözleşmesi’nin yürürlükte olması, özellikle çocuk istismarı ile mücadele konusuna verilen önemi ortaya koyan önemli bir gösterge niteliğindedir.

Göstergenin veri kaynağı: T.C. Resmi Gazete

CEİD-ÇEZE-3: ÇEZE ve kadınlar/kız çocuklarına yönelik zararlı geleneksel uygulamaların önlenmesine yönelik ulusal strateji ve eylem planlarının varlığı (evet/hayır)

Nasıl üretilir? ÇEZE ile mücadele için ulusal eylem planının hazırlanması ve uygulanmasından sorumlu kurumların web sayfası ve yayınlarının incelenmesi ile elde edilebilir.

Nasıl yorumlanmalı? Ülke genelindeki politikaların ÇEZE sorununa verdiği önemi göstermektedir. Eylem planında yer alan göstergelerdeki değişimde, politikaların başarılarının izlenmesi amacıyla kullanılabilir.

Göstergenin veri kaynağı: ASHB-KSGM

CEİD-ÇEZE-4: Cinsiyete göre 14-17 yaş grubunda açık öğretim lisesinde kayıtlı olan öğrencilerin oranı (%)

Nasıl üretilir? 14-17 yaş grubunda açıköğretim lisesine kayıtlı olan kadın ve erkek öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına bölünmesi ile elde edilir. Kadın öğrenciler ile erkek öğrencilerin oranlarının toplamı yüze eşittir.

$$= \frac{\text{Açık öğretim lisesine kayıtlı öğrenci oranı}}{\text{Açıköğretim lisesinde kayıtlı erkek öğrenci sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Açıköğretim lisesine devam eden öğrencilerin oranı, 14-17 yaş grubundaki eğitimde olması gerekirken, evlilik ya da çalışma nedeniyle eğitimi dışarıdan devam ettirmeyi getirmektedir. Bu gösterge, 14-17 yaş grubunun formal eğitimin dışında kalmasına ilişkin bilgi vermektedir.

Göstergenin veri kaynağı: MEB

CEİD-ÇEZE-5: Gebe kalınacak döneme dair doğru bilgiye sahip olanların oranı (%) (15-19 ve 20-24 yaş grubu)

Nasıl üretilir? Gebe kalınacak döneme dair doğru bilgiye sahip olan yaş grubundaki kadın sayısının, aynı yaş grubundaki tüm kadınlara oranı ile elde edilir.

$$= \frac{\text{Gebe kalınacak döneme dair doğru bilgi sahibi olanların oranı}}{\text{Doğru bilgiye sahip olan 20 – 24 yaş grubundaki kadın sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Gebe kalınacak döneme dair doğru bilgi, genç kadınların üreme sağlığına ilişkin bilgi düzeylerini ortaya koyan bir göstergedir. Gebe kalma riskinin iki adet döneminin ortasında olduğunu doğru bilen kadınların oranını gösterir.

Göstergenin veri kaynağı: 2018 TNSA

CEİD-ÇEZE-6: 20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınların evliliklerinde evlilik kararının aile tarafından alınma oranı (%)

Nasıl üretilir? 20-24 yaş grubunda olup 18 yaşından önce evlenmiş ve evlilik kararını ailelerin verdiği kadın sayısının, aynı yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınlara oranı ile hesaplanır.

$$= \frac{\text{Aile kararı ile evlilik oranı}}{\text{20 – 24 yaş grubunda, 18 yaşından önce evlenmiş ve evlenme kararını ailelerin verdiği kadın sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? ÇEZE'nin aile kararı ile gerçekleşme oranı olarak yorumlanır. Bu evliliklerde ailenin rolüne dair önemli bilgi sunar.

Göstergenin veri kaynağı: 2018 TNSA

CEİD-ÇEZE-7: 20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınların evliliklerinde akraba evliliği oranı (%)

Nasıl üretilir? 20-24 yaş grubunda olup 18 yaşından önce akrabasıyla (birinci derece ve uzaktan akraba) evlenmiş kadın sayısının, aynı yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınlara oranı ile hesaplanır.

$$\begin{aligned} & \text{Akraba evliliği oranı} \\ = & \frac{\text{24 yaş grubunda, 18 yaşından önce akrabasıyla evlenmiş kadın sayısı}}{\text{20 – 24 yaş grubunda, 18 yaşından önce evlenmiş kadın sayısı}} \\ & \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanmalı? Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerde akraba evliliklerinin oranı biçiminde yorumlanır.

Göstergenin veri kaynağı: 2018 TNSA

CEİD-ÇEZE-8: 20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınların evliliklerinde başlık parası verilme oranı

Nasıl üretilir? 20-24 yaş grubunda olup 18 yaşından önce evlenmiş kadınların evliliklerinde başlık parası uygulaması yapılan kadın sayısının, aynı yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınlara oranı ile hesaplanır.

$$\begin{aligned} & \text{Başlık parası oranı} \\ = & \frac{\text{20 – 24 yaş grubunda, 18 yaşından önce başlık parası ile evlenmiş kadın sayısı}}{\text{20 – 24 yaş grubunda, 18 yaşından önce evlenmiş kadın sayısı}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanmalı? Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerde başlık parası geleneğinin oranı biçiminde yorumlanır.

Göstergenin veri kaynağı: 2018 TNSA

CEİD-ÇEZE-9: 20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen kadınların evliliklerinde nikâh biçimi ve sırasının oranı

Nasıl üretilir? Nikah biçimi ve nikah sırasına ilişkin bilgi veren iki değişkenin kullanıldığı ve yeni bir değişken ile üretilir. Nikah biçimi, resmi ve nikah birlikte, sadece resmi nikah, sadece dini nikah ve hiçbirini içerir. Nikah sırası ise resmi nikah ya da dini nikahın önceliğine ilişkin bilgi verir. Nikah biçimi ve sırası ise sadece dini nikah, sadece resmi nikah, iki nikah da yok, her iki nikah var, dini nikah önce; her iki nikah resmi nikah önce kategorilerinden oluşmaktadır. Değişkenin tüm kategorilerinin toplamı yüze eşittir.

Nikah biçimi, sırası (dağılımı) =
$$\frac{20-24 \text{ yaş grubunda, 18 yaşından önce evlenmiş, her iki nikahı da olan ve dini nikahı önce yapılan kadın sayısı}}{20-24 \text{ yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenmiş kadın sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerde, dini nikahın rolünü ortaya koymak için kullanılan bir göstergedir. Resmi evlenme yaşını tamamlamamış kız çocuklarının ne kadarının dini nikah ile evlendikleri biçiminde yorumlanır. Örneğin, 2018-TNSA sonuçlarına göre, 20-24 yaş grubunda olup, 18 yaşından önce evlenmiş kadınların %64'ünün her iki nikahı da vardır ve dini nikah önce yapılmıştır. Her iki nikahı olup önce resmi nikah yaptıranların oranı ise %25, sadece dini nikahı olanlar %7, sadece resmi nikahı olanlar ise %4'tür.

Göstergenin veri kaynağı: 2018 TNSA

CEİD-ÇEZE-10: 20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenen çiftler arasındaki yaş farkının oranı

Nasıl üretilir? 20-24 yaş grubunda olup, 18 yaşından önce evlenen kadınların eşleriyle aralarındaki yaş farkının dağılımına ilişkin farklı kategoriler üretilebilir. Genellikle kullanılan kategoriler; aynı yaşta, kadın daha büyük, erkek 1-4 yaş büyük, erkek 5-9 yaş büyük ve erkek 10+ yaş büyük biçimindedir.

Yaş farkı dağılımı
$$\frac{20-24 \text{ yaş grubunda, 18 yaşından önce kendisinden 1-4 yaş büyük bir erkekle evlenen kadın sayısı}}{20-24 \text{ yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenmiş kadın sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanmalı? Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerde, kız çocuklarının kendilerinden yaşta büyük erkekler ile evlendirilmeleri yaygın olduğundan, bu gösterge kız çocuklarıyla eşleri arasındaki yaş farkına ilişkin dağılımı göstermektedir. Örneğin, 2018-TNSA sonuçlarına göre, 20-24 yaş grunda, 18 yaşından önce evlenmiş olan kadınların %50'sinin eşi kendisinden 5-9 yaş; %30'unun 1-4 yaş, %16'sının 10 yaş daha büyüktür. Sadece %1'inde kadınlar daha büyüktür ve %3'ünde eşler aynı yaştadır.

Göstergenin veri kaynağı: 2018 TNSA

CEİD-ÇEZE-11: 20-24 yaş grubundaki 18 yaşından önce evlenmiş kadınların evlenmek istedikleri ortalama yaş

Nasıl üretilir? 20-24 yaş grubunda olup, 18 yaşından önce evlenmiş olan kadınlara "evliliklerinin başına dönebilseler kaç yaşında evlenmek istedikleri" sorusu iletilerek elde edilen bu bilgi, kadınların belirttikleri yaşların ortalaması alınarak hesaplanır. Ortalama için evlenmek istenen yaşların toplamı, 20-24 yaş grubundaki kadın sayısına bölünür.

$$\text{İstenen ortalama evlenme yaşı} = \frac{\text{İstenen evlilik yaşlarının toplamı}}{20 - 24 \text{ yaş grubundaki evlenmiş kadın sayısı}}$$

Nasıl yorumlanmalı? 20-24 yaş grubunda olup, 18 yaşından önce evlenmiş olan kadınların evlenmek istedikleri yaşların ortalaması, çocuk yaşta evlenmiş kadınların evlendikleri yaştan memnun olup olmadıklarına ilişkin bilgi veren bir gösterge olarak yorumlanır.

Göstergenin veri kaynağı: 2018 TNSA

11.5. Seçilmiş Önerilen Göstergeler

CEİD-ÇEZE-1: On altı yaşını doldurmuş kişiler arasında resmi evlilik izni almak üzere Aile Mahkemesine yapılan başvuru sayısı

Nasıl üretilir? Belirli bir yıl aralığında, on altı yaşını bitirmiş çocukların aileleri tarafından resmi evlilik izni almak üzere Aile Mahkemesine yapılan başvuru sayısı, Aile Mahkemesi dosyalarının incelenmesi ile elde edilir.

Nasıl yorumlanmalı? Resmi evlenme yaşını doldurmamayan ve 16 yaşında evlenme talebiyle Aile Mahkemesi'ne başvuranların sayısı, 16 yaşındaki evlilik yaygınlığını ortaya koyan bir göstergedir. Başvuru sayısı bir gösterge olarak kullanılabilir gibi, bu başvurulara göre gerçekleşen evlilik sayısı da önemli bir göstergedir. ÇEZE'nin önlenmesi için kullanılacak savunuculuk göstergelerinden biridir.

Göstergenin veri kaynağı: T.C. Adalet Bakanlığı, Adli Sicil İstatistikleri

CEİD-ÇEZE-2: On altı yaşını doldurmuş kişiler arasında Aile Mahkemesi kararına göre yapılan evlilik sayısı

Nasıl üretilir? Belirli bir yıl aralığında, on altı yaşını bitirmiş çocukların aileleri tarafından resmi evlilik izni almak üzere Aile Mahkemesi kararı ile gerçekleşen evlilik sayısı, Aile Mahkemesi dosyalarının incelenmesi ile elde edilir.

Nasıl yorumlanmalı? Resmi evlenme yaşını doldurmamayan ve 16 yaşında evlenmesi Aile Mahkemesi'nden alınan izin ile gerçekleşen evlilik sayısı, 16 yaşındaki evlilik yaygınlığını ortaya koyan bir göstergedir. ÇEZE'nin önlenmesi için kullanılacak savunuculuk göstergelerinden biridir.

Göstergenin veri kaynağı: T.C. Adalet Bakanlığı, Adli Sicil İstatistikleri

11.6. Araştırma ve Gösterge Önerileri

Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler konusunda özel olarak tasarlanmış araştırmalar, sadece kadınlardan bilgi toplamakla sınırlı kalmayıp, erkeklerden de bilgi toplamalıdır. İdari kayıtlardan edilen bilgiler ise, geçici koruma kapsamındaki nüfus, uluslararası koruma kapsamındaki nüfus ayırımında da gösterge üretmelidir. ÇEZE konulu araştırmalarda, çocukların evlenmeden önce içinde yaşadıkları hanenin bilgileri (hanenin gelir düzeyi, kardeş sayısı, kardeşlerin cinsiyeti, anne ve babanın eğitimi, mesleği vb.) de dikkate alınmalıdır.

12. MEDYA

12. Medya

12.1. Medyanın Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi²³

Medya alanında yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bir yönü medyanın örgütlenmesi ve istihdam koşullarına ilişkin iken diğer yönü medya tarafından üretilen içeriklerin içerdiği ve pekiştirdiği eşitsizliklere ilişkindir. Medyada toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri konusunun doğrudan ele alındığı uluslararası bir sözleşme yoktur. Ancak insan haklarına ilişkin çeşitli temel belgelerde ifade ve haber ama özgürlüğüne ilişkin ilkeler ve hükümlerin eşitliği örtük olarak içerdiği kabul edilebilir. Örneğin AIHS Madde 10'da yer alan ifade özgürlüğü ilkesi çerçevesinde hazırlanan ASTS kadın ya da toplumsal cinsiyet vurgusu belirgin olmasa da doğrudan yayıncılık alanına ilişkin olmasından ötürü önemlidir. Sözleşmenin 7. Maddesi "Program hizmetlerinin sunuş ve içeriğinin bütün unsurları insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olacaktır" demektir. Bu bağlamda, sözleşme, en temelde insan haklarına ve insan onuruna saygılı olma ilkesi üzerine kurulu olduğu için, TCE'ye duyarlı bir metindir. Maddenin devamında ise yayınların pornografi içermeyeceği, edebe aykırı olmayacağı, şiddet eğilimini körüklemeyeceği de ayrıca vurgulanır. Ancak bu durum yayın içerikleri aracılığıyla toplumdaki yerleşik değerleri ve normları yeniden üretme tehlikesini de içermektedir.

Tüm uluslararası metinler içinde medyayı ilk kez stratejik bir alan olarak tanımlayan 1995 BM Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunun Kadınlar ve Medya başlığı altındaki bölümünün iki temel stratejik hedefi vardır. Bunlardan ilki, medyaya kadının tam ve eşit katılımı üzerinedir; kadınların medya kuruluşlarında karar alabilecek konumlarda istihdam edilmesinin önündeki engellerin kaldırılmasını ve kadınların bu bağlamda ayrımcılığa uğramamasını, hem de kadınların iletişim araçlarına erişiminin önündeki ekonomik, kültürel ve siyasi engellerin kaldırılmasını dile getirir. İkinci temel stratejik hedef ise "medyada kadınların dengeli ve klişeleşmiş olmayan görüntülerini yaygınlaştırmak" olarak belirtilmiştir. Bu hedef, kadınların medyada temsili ile ilişkilidir ve medya metinlerinde kadınların ayrımcılığa uğramadan, cinsiyetçi bir dil kullanılmadan temsil edilmesi istenmektedir.

Avrupa Komisyonu Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2020-2025 ile Avrupa Konseyi Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2018-2023 belgeleri medya alanında özellikle dijital teknolojilere erişimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hususuna özellikle vurgu yapan stratejik hedeflere yer vermektedir.

Göstergeler medya alanında kadınların ve kız çocukların maruz kaldıkları eşitsizlik ve ayrımcılıkları görünür kılarak bunları ortadan kaldıracak önlemlerin alınması açısından önem taşır.

²³ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Büker, S. (2018). Medyada Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları: 8. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/175>)
Tematik alan güncelleme raporu için bkz. Aydoğan, A. (2021). Medyada Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2017-2020 Güncellemesi. CEİD Yayınları. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1736>)

12.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Yazılı medya, en genel tanımı ile kitlelerle iletişimi sağlayan gazete ve dergiler gibi yazılı basın yayın organlarının tümünü kapsayan ortak addir.

12.3. Veri Kaynakları

TÜİK **Yazılı Medya İstatistikleri** her yıl yapılan Yazılı Medya Araştırmasına dayanmakta olup, referans yılı içerisinde Türkiye’de faal olan gazete ve dergi kuruluşlarını kapsamaktadır. Veri kaynakları gazete ve dergi kuruluşlarıdır.

RTÜK ve İletişim Başkanlığı’nın web sitelerindeki idari kayıtlar. İletişim Başkanlığı 2018 yılı öncesinde Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü adını taşımaktadır.

TÜİK **Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması** her yıl tekrarlanmakta olup referans yılı içinde görüşülen hanelerdeki toplam nüfusu kapsamaktadır.

YÖK web sitesindeki İstatistikler başlığı altında yer alan yükseköğretim istatistiklerinde her eğitim-öğretim yılında eğitim birimlerine göre öğrencilerin sayıları verilmektedir.

12.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-Medya-1. Cinsiyete göre yazılı medyada çalışanların dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge ilgili yılda yazılı medyada yayın bölümü ile basım ve dağıtım bölümlerinde görev yapanların kadın ve erkek nüfusun dağılımıdır.

$$\begin{aligned} & \text{Yazılı medyada çalışanların cinsiyete göre dağılımı} \\ & = \frac{\text{Yazılı medyada kadın çalışanlar}}{\text{Yazılı medyada toplam çalışanlar}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanır?

Yazılı medyada çalışanların içinde kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergeyi veri kaynağı: TÜİK Yazılı Medya İstatistikleri

Öneri: İnternet ortamındaki medya çalışanlarının istatistiklere dâhil edilmesi gerekir.

CEİD Medya-2. Gazete/dergilerin çalışanlarının görevlerine göre cinsiyet dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge ilgili yılda gazete ve dergilerde çalışanların Genel Müdür/Müessese Müdürü, Genel Yayın Müdürü, Genel Yayın Yönetmeni, Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ve sayfa editörü ayrımında kadın ve erkek olarak dağılımıdır.

$$\text{Gazetelerde Genel Müdür olarak çalışanların cinsiyete göre dağılımı} \\ = \frac{\text{Gazetelerde Genel Müdür olarak kadın çalışanlar}}{\text{Gazetelerde Genel Müdür olarak toplam çalışanlar}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Gazetelerde Genel Müdür olarak çalışanların içinde kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK Yazılı Medya İstatistikleri

CEİD Medya-3. Düzenleyici kurumlardaki personelin cinsiyete göre dağılımı (RTÜK ve İletişim Başkanlığı ayrımında)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge düzenleyici kurul olarak Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ile İletişim Başkanlığı ayrımında çalışanların kadın ve erkek olarak dağılımıdır.

$$\text{RTÜK'de çalışanların cinsiyete göre dağılımı} \\ = \frac{\text{RTÜK'de kadın çalışanlar}}{\text{RTÜK'de toplam çalışanlar}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

RTÜK'de çalışanların içinde kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: RTÜK ve İletişim Başkanlığının web sitelerindeki idari kayıtlar

CEİD Medya -4. Cinsiyete göre bilgisayar kullanım oranı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge Türkiye'de bilgisayar kullanan 16-74 yaş grubundaki nüfusta yer alan kadınların ve erkeklerin ne kadarının bilgisayar kullandığını gösterir.

$$\begin{aligned} & \text{Cinsiyete göre bilgisayar kullanım oranı} \\ & = \frac{\text{Bilgisayar kullanan kadın nüfus}}{\text{Toplam kadın nüfus}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanır?

Türkiye'de 16-74 yaş grubundaki toplam kadın nüfus içinde bilgisayar kullanan kadın nüfusun oranı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak bilgisayar kullanan ve kullanmayan kadınların oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması

CEİD Medya -5. Cinsiyete göre İnternet kullanım oranı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge Türkiye'de bilgisayar kullanan 16-74 yaş grubundaki nüfusta yer alan kadınların ve erkeklerin ne kadarının internet kullandığını gösterir.

$$\begin{aligned} & \text{Cinsiyete göre internet kullanım oranı} \\ & = \frac{\text{İnternet kullanan kadın nüfus}}{\text{Toplam kadın nüfus}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanır?

Türkiye'de 16-74 yaş grubundaki toplam kadın nüfus içinde internet kullanan kadın nüfusun oranı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak internet kullanan ve kullanmayan kadınların oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması

CEİD Medya-6. Cinsiyete göre kendi kişisel sosyal medya hesabına sahip olma oranı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge Türkiye'de 16-74 yaş grubundaki nüfusta yer alan kadınların ve erkeklerin ne kadarının sosyal medya hesabına sahip olduğunu gösterir.

$$\begin{aligned} & \text{Cinsiyete göre kendi kişisel sosyal medya hesabına sahip olma oranı} \\ & = \frac{\text{Kendi sosyal medya hesabına sahip kadın nüfus}}{\text{Toplam kadın nüfus}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanır?

Türkiye'de 16-74 yaş grubundaki toplam kadın nüfus içinde kendi sosyal medya hesabına sahip kadın nüfusun oranı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kendi sosyal medya hesabına sahip kadın olan ve olmayan kadınların oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması

CEİD Medya-7. Cinsiyete göre YÖK'e bağlı İletişim Fakültelerinde okuyan öğrencilerin dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge YÖK'e bağlı üniversitelerin iletişim fakültelerinde kayıtlı öğrencilerin içinde kadın ve erkek öğrencilerin dağılımıdır.

$$\begin{aligned} & \text{İletişim Fakültelerinde kayıtlı öğrencilerin dağılımı} \\ & = \frac{\text{İletişim Fakültelerinde kayıtlı kadın öğrenci}}{\text{İletişim Fakültelerinde kayıtlı toplam öğrenci}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge iletişim fakültelerinde kayıtlı öğrenciler içinde kadın öğrencilerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadın ve erkek öğrencilerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: YÖK Yükseköğretim İstatistikleri

CEİD Medya -8. İletişim Fakültelerinde akademik personelin cinsiyete göre dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge YÖK'e bağlı üniversitelerin iletişim fakültelerinde görevli akademik personelin yani öğretim elamanlarının içinde kadın ve erkek öğretim elemanlarının dağılımıdır.

$$\begin{aligned} & \text{İletişim Fakültelerinde akademik personelin cinsiyete göre dağılımı} \\ & = \frac{\text{İletişim Fakültelerinde kadın akademik personel}}{\text{İletişim Fakültelerinde toplam akademik personel}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge iletişim fakültelerinde görevli akademik personel içinde kadınların oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadın ve erkek akademik personelin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: YÖK Yükseköğretim İstatistikleri

12.5. Önerilen Göstergeler

CEİD- Medya-9. Medyada Kadınlarla İlişkili Haber/Yazı Sayısı (Kadın cinayeti, kadın hakları, kadın-erkek eşitliği, kadın sığınma evleri, kadın dernekleri ve kadın statüsü ile ilgili haber/yazı sayısı)

Nasıl üretilir?

Yazılı medyada kadınlarla ilgili haberlerin veya yazıların konularına göre (kadın cinayeti, kadın sığınma evleri, kadın hakları, kadın-erkek eşitliği, kadın dernekleri ve kadın statüsü vb.) toplam haber sayısına oransal dağılımıdır.

Medyada yer alan kadın cinayeti haberlerinin kadınlarla ilgili toplam haberlere göre dağılımı
$$= \frac{\text{Kadın cinayeti haberleri sayısı}}{\text{Kadınlarla ilgili toplam haber sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Kadınlarla ilgili tüm haberler içinde kadın cinayeti haberlerinin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadın cinayeti haberleri ile diğer haberlerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı

Araştırma gerekte olup belirli bir dönemde seçilmiş medya organlarında yer alan kadın haberleri belirlenmeli ve konularına göre tasnif edilmelidir. Periyodik olarak tekrarlanacak araştırmanın ASHB- KSGM, medya alanındaki düzenleyici kurul olarak RTÜK, medya alanındaki meslek örgütleri ve sendikalar, konu ile ilgili akademik birimler tarafından yapılması mümkündür.

13. ADALETE ERİŞİM

13. Adalete Erişim

13.1. Adalete Erişimin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi²⁴

Günümüzde adalet, insan haklarının gereklerinin karşılanması olarak anlaşılmakta ve bu bağlamda da insan onuru, insan hakları, eşitlik, hakkaniyet gibi temel kavramlarla ilişkisi içinde ele alınmaktadır. Uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde adalete erişim hakkı, bireysel hakları korumak üzere bireylerin mahkemeye erişimlerini güvence altına almak anlamında kullanılmaktadır. Bu çerçevede de uluslararası belgelerde adil yargılanma hakkının ön planda olduğu görülmektedir. Adil yargılanma hakkı, yargılama sürecinde söz konusudur ve bu hak güvence altına alınmadığı takdirde adalete erişimin gerçekleşmesi mümkün değildir. Adil yargılanma hakkı, yargılama sürecinde adil bir karara ulaşmayı sağlayan unsurları belirtmektedir. CEPEJ adalete erişimi, yargısal hizmetlere erişim ve bu hizmetlerin etkililiğini belirleyen bütün hukuki ve kurumsal kaynakları (adli yardım, mahkeme ücreti, bilgilendirme gibi) içerecek şekilde tanımlamaktadır. Adalete erişimi, toplumun bütün kesimlerinin erişebilirliği çerçevesinde etkili adalete erişim olarak anlamak gerekmektedir.

Eşitlik ilkesi, uluslararası sözleşmelerde yer almaktadır. Dolayısıyla bu sözleşmeler çerçevesinde adalete erişimin eşitlik ilkesine uygun olması, örneğin cinsiyet eşitliğine uygun olması gerekliliği açıktır. Ancak bu sözleşmelerde nötr bir eşitlik söz konusudur. Oysa adalete erişimin önemli engellerinden biri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Adalete erişimle ilgili nötr bir eşitlik anlayışından uzaklaşılması ve kavramın toplumsal cinsiyetle ilişkili olarak ele alınmasını CEDAW ile başlatmak mümkündür. Örneğin madde 2/c'de "kadınların haklarını erkeklerle eşit bir biçimde koruyacak hukuki mekanizmalar kurmak ve yetkili ulusal yargı yerleri ile diğer kamu kurumları vasıtasıyla herhangi bir ayrımcılık karşısında kadınların etkili bir biçimde korunmasını sağlamak"tan bahsedilmektedir. BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, adalete erişim bakımından haklı gösterilebilir, elde edilebilir, erişebilir, iyi nitelikte olma, hesap verilebilirlik ve zarar görenin zararını giderme olmak üzere altı öge getirmiştir. Bu ögeler de kadınların sadece hukuk sistemi bakımından değil, hukuk sistemi dışında da adalete erişimini engelleyen unsurların göz önünde tutularak adalete erişimin gereklerinin belirtilmesini şart koşmaktadır. UNDP ise kadınların yoksulluk ve dezavantajlı diğer durumlarını da göz önünde tutularak uyumsuzlukların çözümü ve hakların korunması için adil, etkili, hesap verebilir ve ulaşılabilir bir adalete erişim tanımı vermektedir. Bu tanım çerçevesinde adalete erişim sadece adalet kurumlarına erişimle ilgili değil, aynı zamanda kadınların kurulların oluşturulma sürecinde etkili olmalarını da gerektirmektedir.

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) şiddet konusuna ilişkin olarak kadınların/kız çocuklarının ve mülteci kadınların/kız çocuklarının adalete erişimi bakımından temel bir sözleşme niteliğinde olup, şiddeti toplumsal cinsiyetle ilişkisinde ele almaktadır.

²⁴ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Uygur, G. ve Özdemir, N. (2021). Adalete Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org/xmlui/handle/1/1800>)

Bu Sözleşme gereğince devletin dört temel ödevi, yani politikalar oluşturma, önleme, şiddete uğrayanı koruma-güçlendirme ve şiddet uygulayanı kovuşturma ödevleri, kadınların adalete erişiminin başlıca temel taşlarını oluşturmaktadır. Türkiye’de Sözleşme sonrasında çıkartılan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağdurlarının adalete erişimi bakımından çok önemlidir. Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisi 2019’da “kadın hakları, ailenin korunması ve kadına karşı şiddet ve aile arabuluculuğu konusunda dikkate alınacak en önemli bağlayıcı Belge İstanbul Sözleşmesi’dir” denmektedir. 2019/2023 Adalet Bakanlığı Stratejik Planı’nda, hâkim, savcı ve personel alımında kadın-erkek eşitliği ilkesinin gözetilmesine devam edilmesi, ceza infaz yöntemlerine yönelik politikalarda şiddet içermeyen bazı suçlardan hükümlü olan yaşlı, kadın ve çocukların cezalarının elektronik izleme merkezi aracılığıyla evde infazının sağlanması öngörülmüştür. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Ulusal Eylem Planları’nda kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında koruyucu ve önleyici hizmet sunumu ve şiddet mağdurlarının güçlenmesi için çeşitli önlemler alınmasını öngörmektedir.

Adalete erişime dair göstergeler kadınların ve kız çocukların maruz kaldıkları eşitsizlik ve ayrımcılıkları görünür kılarak bunları ortadan kaldıracak hizmetlerin planlanması açısından önem taşır.

13.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Adalete Erişim: Tarihsel olarak adil yargılanma hakkıyla ortaya çıkan adalete erişim 2000’li yıllarla birlikte hukuki belgelerde kullanılmaya başlanmıştır. Genel anlamda adalete erişim sadece yargılamaya veya mahkemelere erişim olarak anlaşılmaktadır. Daha geniş anlamda ise yargılamada sesin duyurulmasını sağlamaya ilişkin koşullardan başlayıp, hakkaniyet ve adaletin diğer gereklerinin karşılanması olarak tanımlanmaktadır. Daha dar anlamda adalete erişim ise adli yardıma erişmeyle ilgilidir.

Adli Yardım: Yargısal süreçlere katılım için yeterli mali imkana sahip olmayan kişilere sağlanan yardımdır. Hak arama özgürlüğü ve adalete erişim bakımından önemli olan adli yardım dezavantajlıların adalete erişimi bakımından elzemdir.

13.3. Veri Kaynakları

Başlıca veri kaynağı Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü (ASİGM) tarafından idari kayıtlara dayalı olarak yayınlanan **Adli İstatistikler Yıllıkları**’dır. Türkiye genelinde tüm il ve ilçelerdeki ilk derece mahkemeleri, Cumhuriyet başsavcılıkları, idari mahkemeler ve icra müdürlükleri ile Anayasa Mahkemesi, Yargıtay Başkanlığı, Danıştay Başkanlığı, Bölge Adliye Mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri, Uyuşmazlık Mahkemesi, Yüksek Hakem Kurulu, Türkiye Noterler Birliği, Barolar Birliği ve Adli Tıp Kurumu’na ait istatistikî verilerden oluşmaktadır. Her yıl Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından

yayınlanmaktadır. Adalete erişim konusunda bir diğer kaynak bu alanda yapılan araştırmalardır.

13.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-Adalete Erişim-1. Ceza yargılamasında yer alan suçtan zarar görenler ve müştekilerin cinsiyete ve uyuşma göre dağılımı (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge ilgili yılda ceza yargılamalarında zarar gören ve şikayetçi olan konumundakilerin toplam olarak ve uyuşmalarına göre kadın ve erkek olarak oransal dağılımıdır. İlk gösterge, ceza davalarında zarar gören ve müşteki olanların tümünün cinsiyete göre dağılımıdır. İkincisi, ceza davalarında zarar gören ve müşteki olanların uyuşmalarına göre dağılımı olup Türk ve yabancı olarak ayrıştırılmış ve Türklerin ve yabancıların kendi içinde cinsiyete göre dağılımı verilmiştir. Aşağıdaki örnekler kadınlar üzerinden sunulmuştur.

$$\begin{aligned} & \text{Ceza davalarında zarar gören ve müştekilerin cinsiyete göre dağılımı, **kadın**} \\ & = \frac{\text{Zarar gören ve müşteki olan **kadınlar**}}{\text{Zarar gören ve müşteki olanların toplamı}} \times 100 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & \text{Ceza davalarında zarar gören ve müşteki olan Türklerin cinsiyete göre dağılımı, **kadın**} \\ & = \frac{\text{Zarar gören ve müşteki olan **Türk kadınlar**}}{\text{Zarar gören ve müşteki olan Türklerin toplamı}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanır?

İlk gösterge ceza davalarında zarar gören ve müşteki olan Türklerin ve yabancıların toplamının cinsiyete göre oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir. İkinci gösterge her uyuşğun içinde ceza davalarında zarar gören ve müşteki olan kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak Türklerin ve yabancıların kendi içinde kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: : Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü Adli İstatistikleri

CEİD- Adalete Erişim-2. Ceza yargılamasında yargılananların cinsiyete ve yaş grubuna göre dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge ilgili yılda ceza yargılamasında yargılananların toplamının ve 12-14, 15-17 ve 18+ yaş gruplarındakilerin kadın ve erkek olarak dağılımlarını gösterir. Burada iki gösterge söz konusudur. İlki, ceza yargılamasında yargılananların kadın ve erkek olarak dağılımıdır. İkincisi, belirtilen yaş gruplarında ceza yargılamasında yargılananların kadın ve erkek olarak dağılımıdır.

$$\text{Ceza yargılamasında yargılananların cinsiyete göre dağılımı, kadın} = \frac{\text{Ceza yargılamasında yargılanan kadınlar}}{\text{Ceza yargılamasında yargılananlar}}$$

Ceza yargılamasında yargılanan 18

$$+ \text{ yaş grubundakilerin cinsiyete göre dağılımı, kadın} = \frac{\text{Ceza yargılamasında yargılanan 18 + yaşındaki kadınlar}}{\text{Ceza yargılamasında yargılanan 18 + yaşındakiler}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

İlk gösterge ceza yargılamasında yargılanan kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir. İkinci gösterge ceza yargılamasında yargılanan ve belirtilen yaş grupları içinde yer alan kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak her bir yaş grubundaki kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü Adli İstatistikleri

CEİD- Adalete Erişim- 3. 6284 sayılı Kanuna göre verilen kararların sayısı

Nasıl üretilir?

İlgili yıla kadar hukuk mahkemeleri tarafından verilen kararların toplamına ve kararın türüne göre sayıdır.

-6284 sayılı Kanuna göre koruma kararı talebi toplam sayısı

-6284 sayılı Kanuna göre koruma kararıyla taleplerin reddi sayısı

-6284 sayılı Kanuna göre koruma kararıyla taleplerin tam kabul sayısı

-6284 sayılı Kanuna göre koruma kararıyla ilgili verilen kararların toplam sayısı

6284 sayılı Kanunla ilgili zorlama hapsi kararına itiraz edenlerin toplam sayısı

6284 sayılı Kanunla ilgili zorlama hapsi kararına itirazların reddine ilişkin toplam sayı

6284 sayılı Kanunla ilgili zorlama hapsi kararına itirazların kabulüne ilişkin toplam sayı

Göstergenin veri kaynağı:

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü Adli İstatistikleri

CEİD-Adalete Erişim-4. Cinsiyete göre yargıda görev yapanların sayısı ve dağılımı (Hâkim, Cumhuriyet Savcısı ve Cumhuriyet Başsavcısı ayrımında)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge ilgili yılda yargıda görev yapanların toplamının kadın ve erkek olarak dağılımlarını gösterir. Ancak burada çoklu gösterge söz konusudur. İlki, yargıda görev yapanların kadın ve erkek olarak dağılımıdır. İkincisi, farklı yargı kurumlarında farklı konumlarda görev yapanların kadın ve erkek olarak dağılımıdır. Farklı kurumlar adli yargı, idari yargı, Bölge Adliye Mahkemeleri, Bölge İdare Mahkemeleri, Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yargıtay olarak sayılabilir. Farklı konumlar ise Hâkim, Cumhuriyet Savcısı ve Cumhuriyet Başsavcısı olarak görev yapılmasıdır.

$$\begin{aligned} & \text{Yargıda görev yapanların cinsiyete göre dağılımı, kadın} \\ & = \frac{\text{Yargıda görev yapan kadınlar}}{\text{Yargıda görev yapanlar}} \times 100 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & \text{Adli yargıda görev yapan hakimlerin cinsiyete göre dağılımı, kadın} \\ & = \frac{\text{Adli yargıda görev yapan kadın hakimler}}{\text{Adli yargıda görev yapan hakimler}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanır?

İlk gösterge yargıda görev yapan kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadınların ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir. İkinci gösterge adli yargıda hâkim olarak görev yapan kadınların ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadın ve erkek hâkimlerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Adli Sicil Yıllık İstatistikleri

13.5. Önerilen Göstergeler

CEİD- Adalete Erişim-Öneri 1. Cinsiyete, engelliliğe ve dava konuları dağılımına göre hukuk davası açanların sayısı

Nasıl üretilir?

Hukuk davası açanların kadın ve erkek olarak, yaş gruplarına ve engellilik durumlarına göre oransal dağılımıdır. Burada çoklu gösterge söz konusudur. İlki, kadınların ve erkeklerin açtıkları davaların konularına göre oransal dağılımıdır. İkincisi engelli kadınların ve erkeklerin açtıkları davaların konularına göre oransal dağılımıdır.

$$= \frac{\text{Kadınların açtığı davaların konularına göre dağılımı}}{\text{Kadınların belirli bir konuda (kadına yönelik şiddet) açtığı davaların sayısı}} \times 100$$

$$= \frac{\text{Engelli kadınların açtığı davaların konularına göre dağılımı}}{\text{Engelli kadınların belirli bir konuda (ayrımcılık) açtığı davaların sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

İlk gösterge çeşitli konularda dava açan kadınların açtıkları davaların konusuna göre oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadınlar tarafından örneğin kadına yönelik şiddet konusunda açılan davaların oranı ile kadınların açtığı diğer konulardaki davaların oranı toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir. İkinci gösterge çeşitli konularda dava açan engelli kadınların açtıkları davaların konusuna göre oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak engelli kadınlar tarafından örneğin ayrımcılık konusunda açılan davaların oranı ile engelli kadınların açtığı diğer konulardaki davaların oranı toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü Adli İstatistikleri

CEİD- Adalete Erişim Öneri- 2. Hâkim ve savcılara yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımı içeren düzenli eğitim sayısı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge ilgili yılda hâkim ve savcılara verilen eğitimlerde toplumsal cinsiyete duyarlı olan eğitimlerin oransal dağılımını gösterir.

$$= \frac{\text{Hakim ve savcılara verilen eğitimlerin toplumsal cinsiyet duyarlılığına göre dağılımı}}{\text{Hakim ve savcılara verilen toplumsal cinsiyete duyarlı eğitim sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge hâkim ve savcılara verilen eğitimlerin içinde toplumsal cinsiyete duyarlı olanların ve diğerlerinin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak toplumsal cinsiyete duyarlı olan eğitimlerin ve diğer eğitimlerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı: Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü Adli İstatistikleri

14. DİN HİZMETLERİNE ERİŞİM

14. Din Hizmetlerine Erişim

14.1. Din Hizmetlerine Erişimin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi²⁵

Temel insan haklarından olan din ve inanç özgürlüğü ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının devletlerin yükümlülüğünde ve bir kamu hizmeti olarak din hizmetlerinin yürütülmesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaştırması devletin vatandaşlarına karşılık ana sorumluluklarından biridir. Söz konusu bu iki temel insan hakkının hak ve özgürlükler kapsamında birlikte ele alınması uluslararası insan hakları ve insani gelişim alanı için de oldukça yeni sayılabilecek bir alandır. Devletin farklı dini anlayış ve inanç sahiplerine karşı eşit mesafede konumlanması ve aynı zamanda mevcut dini inanış ve pratiklerinin cinsiyete dayalı ayrımcılığa neden olduğu durumlarda koruyucu görevi iki hakkın aynı anda hayata geçirilmesi hususunda oldukça hassas bir terazi gerektirmektedir. Diğer bir deyişle, farklı cinsel kimliklerden bireylerin dini öğretiler ve pratikler nedeni ile maruz kaldıkları hak ihlallerinde devletlerin din ve inanç özgürlüğü hakkı karşısında toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkları ortadan kaldırma sorumluluğu ön plana çıkmaktadır. Hem CEDAW ve hem de BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma 2015-2030 Ajandasında yer alan 17 Temel Amacın beşincisi: “Toplumsal cinsiyet eşitliği ve tüm kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesi” kapsamında farklı cinsel kimlik, yaş, ırk, etnik köken, din ya da inanç sahipleri bireyler arasında eşitliğin sağlanması hedeflenmiştir. Yine aynı doğrultuda Avrupa Birliği’nin toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaştırılması için hazırladığı ‘Eşitlik İçin Birlik: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2020-2025’ belgesi dini inanç da dahil olmak üzere cinsiyete dayalı ayrımcılıklarla mücadelede kesşimsel eşitsizliklerin dikkate alınması ve ‘kimseyi geride bırakmama’ ilkesi gereği dini pratikler ve kamusal alanda yürütülen din hizmetlerinden kaynaklı özellikle kadınlara ve kız çocuklarına karşı eşit davranılmasına dikkat çekmiştir. Bu çerçevede üzerinde uzlaşılan uluslararası normlar (1) cinsiyetçi basmakalıp düşüncelerin ve kültürel pratiklerin dini gerekler gibi sunulmasının önlenmesi; (2) dini kurumların ve süreçlerin yönetiminde kadınların eşit yer alabilmesinin sağlanması, (3) aile değerleri ve kültürünün korunması adına kadınların insan hakları ihlallerinin önlenmesi, (4) çocukların din eğitimi hakkını uygularken, ebeveynlerin çocuklarına kendi inanç ve dinlerine uygun eğitim verme haklarının, yani çocuğun inanç özgürlüğü hakkının “çocuğun gelişen kapasitesi” ve “en üstün yararı” sınırları içinde yorumlanması ve kız çocuklarının eşitlik haklarının korunmasının sağlanması, (5) devletlerin din ve inanç özgürlüğünü düzenleme ve sınırlama yetkisinin ancak yasayla öngörülmüş durumlarda söz konusu olmasıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeterek bireylerin din ve vicdan özgürlüğü hakkının hayata geçirilmesi hususunda Türkiye’nin yasal mevzuatı ve politika belgeleri incelendiğinde öncelikle Anayasa’nın 10. Maddesi olan kanun önünde eşitlik referans alınmaktadır. Bu madde gereğince kişiler cinsiyetine, dini inanışına, etnik kökenine, ırkına, yaşına ve diğer

²⁵ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Yıldırım, M., Çınar, H., Yılmaz, Z. & Arslan, H. (2018). Din Hizmetlerine Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları:12. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/178>)

Tematik alan güncelleme raporu için bkz. Sancar, S. (2020). Din Hizmetlerine Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2018-2020 Güncellemesi. CEİD Yayınları. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1298>)

bireysel özelliklerine bakılmaksızın yasa önünde eşittirler ve eşitliğin sağlanması devletin vatandaşlarına yükümlülüğü olarak kamu görevi niteliğindedir. Ancak ne bu madde kapsamında ne de anayasanın diğer maddelerinde devletin kamu görevi olarak din hizmetlerini yürütürken dini inanışlar ve ibadetler kaynaklı cinsiyet temelli hak ihlallerinin nasıl engelleneceği belirtilmemiştir. Benzer şekilde Türk Ceza Kanunu’nda bu konuya ilişkin devletin neler yapması gerektiğini çerçeveleyen yasal düzenlemeler mevcut değildir. Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaştırılması amacıyla KSGM tarafından hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013; Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020); Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023 belgelerinde anayasaya göre devletin din hizmetlerini yürütmekle sorumlu kıldığı DİB için kız çocukları ve kadınların eğitim düzeylerinin yükseltilmesi; kadına yönelik şiddetle mücadele; çocuk, erken yaşta ve zorla evliliklerin ortadan kaldırılması, ve özellikle cinsel sağlık ve üreme sağlığı alanlarında kadın sağlığı ve bunlarla ilgili bilgilendirme ve farkındalık oluşturma ve ailenin korunması ile ilgili dini rehberlik yapmak üzere görevler tanımlanmıştır.

Din Hizmetlerine Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi raporlarında devletin Sünni vatandaşlarının dini inanç ve özgürlükleri ve ibadetlerine yönelik organize ettiği kamu hizmetleri toplumsal cinsiyet eşitliği normuna göre incelenmiştir. Öte yandan diğer dini inanışlara ve mezheplere sahip bireylere yönelik değerlendirmelere raporlarda yer verilmemiştir.

14.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Diyanet İşleri Başkanlığı: Anayasa’ya göre devlet tarafından yürütülen din hizmetlerinden sorumlu kurumların başında DİB gelmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’da 2010 yılında gerçekleştirilen kapsamlı değişiklikler ve düzenlemeler sonucu “aile, kadın, gençlik ve toplumun diğer kesimlerine yönelik dinî konularda aydınlatma ve rehberlik yapma” görevi DİB’e verilmiştir.

Müftü: Vatandaşları İslam dini hakkında aydınlatan, din hizmetlerini düzenleyen ve denetleyen kişidir. İl ve ilçe müftüleri, bölgelerinde Diyanet İşleri Başkanlığını temsil eder, din hizmetlerini, dini müesseseleri yönetir ve din görevlilerinin hizmetlerini düzenleyip denetler. DİB’in taşra teşkilatının ana gövdesini oluşturan Müftülükler 81 ilde bulunmakta ve bunlara bağlı ilçelerde bir müftünün görevlendirildiği müftülükler bulunmaktadır. Ayrıca 7039 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 22. maddesinde 2017 tarihinde yapılan değişiklik ile müftülüklere evlendirme memuru olarak resmi nikah kıyma yetkisi verilmiştir.

Aile Dini Rehberlik Büroları: DİB’in kuruluş ve görevleri kanun maddesinde yapılan düzenlemeler sonucu “aile, kadın, gençlik ve toplumun diğer kesimlerine yönelik dinî konularda aydınlatma ve rehberlik yapma” görevini yerine getirmek amacıyla 81 il ve bağlı ilçelerdeki Müftülüklerde ADRB kurmuştur. Örneğin bu birimler, medeni haklar, cinsel sağlık ve üreme sağlığı, aile değerleri, aile ve evlilik içi ilişkiler gibi çok çeşitli konular hakkında yorum yapma ve uygulama yetkisine sahiptir.

Hac/Umre: Hac ve umre ibadeti İslâm dininin kutsal mekânı olan Mekke ve Kabe’yi ziyaret etme ile ilgili dini bir pratiktir. Umre müslümanların Kâbe’yi hac mevsimi dışında ziyaret etmelerini ifade etmektedir. Hac ziyareti yılın belli bir tarihinde yapıldığı için söz konusu olabilecek aşırı talebi engellemek amacıyla Suudi Arabistan her yıl, her ülkeden ancak belli sayıda hac ziyaretçisi almaktadır. Türkiye’den her yıl hac ziyaretine Suudi Arabistan’a gidecek vatandaşların belirlenmesini (Suudi Arabistan’ın verdiği kotaya göre) DİB yapmakta ve her yıl gitmek isteyen vatandaşlar arasından kura ile seçtiği kişilerin hac için gidiş, kalış ve dönüşlerini düzenlemektedir. DİB tarafından kura ile belirlenen kişilere hac ve umre ziyaretlerinde rehberlik, yardım ve danışmanlık edecek görevliler (sağlık dâhil) devlet tarafından temin edilmektedir.

Vaiz/vaize: Diyanet İşleri Başkanlığı Görev ve Çalışma Yönetmeliği’ne göre Din Görevlileri ile ilgili 32. Madde de vaiz ve vaizelerin ortak sorumlulukları örneğin a) Her türlü vasıttan yararlanarak toplumu dini konularda bilgilendirmek, irşat ve rehberlik hizmeti sunmak, (b) Ramazan ayı ve dini günler dışında, haftada beş defa, erkek vaizler için biri cuma vaktinde olmak üzere, müftülükçe belirlenen yerlerde vaaz etmek, bunlardan en az birini takrir yöntemiyle veya sohbet şeklinde yapmak; (c) Aile ve dini rehberlik bürosunda, fetva hattında ve irşat programlarıyla ilgili çalışmalarda görev almak; ç) Ceza infaz kurumu ve tutukevleri, çocuk eğitim evleri, huzurevleri, sevgi evleri, sağlık kuruluşları, öğrenci yurdu, fabrika ve benzeri yerlerde vaaz ve irşat hizmetinde bulunmak; d) Görevli bulunduğu bölgenin dini, milli, sosyal ve kültürel yapısı ile bu yapının özelliklerinden doğan fert ve toplum davranışları üzerinde incelemeler yapmak, inceleme sonuçlarını ve görülen aksaklıkların giderilebilmesi için görüş ve tekliflerini gerektiğinde yazılı olarak müftülüğe bildirmek gibi görev tanımı olan din görevlileridir.

14.3 Veri Kaynakları

Din hizmetlerine erişimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenmesi göstergelerine ait veri kaynakları iki ana gruba ayrılmaktadır. İlk olarak DİB tarafından Anayasa ile belirlenmiş çerçeve dâhilinde bir kamu hizmeti olarak kişilerin dini ibadetlerini yerine getirebilmeleri ve dini inanç ve pratiklerini yaşayabilmeleri ile ilgili göstergeler için ana veri kaynaklarından biri **Diyanet İşleri Başkanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı** tarafından düzenli yayımlanan yıllık istatistiklerdir. İdari kayıtlı verilerden elde edilen bu istatistikler aynı zamanda TÜİK tarafından da yayımlanmaktadır. Din hizmetlerine erişim ile ilgili diğer bir veri kaynağı ise Diyanet İşleri Başkanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı’nın kurum içi verileri derlediği ve yıllık yayımladığı **Faaliyet raporlarıdır**. Din eğitimi ile ilgili göstergelerin ise başlıca veri kaynakları MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından yayımlanan yıllık eğitim istatistikleri ve **YÖK Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi** üzerinden yayınlanan **YÖK İstatistikleri**’dir.

14.4. Mevcut Göstergeler

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 1 Cinsiyete göre Din hizmetlerini yönetenlerin sayısı

Nasıl üretilir?

Bu göstergede kamusal alanda din hizmetlerini yürütmekle sorumlu olan T.C. Cumhurbaşkanlığı DİB'de ve DİB'e bağlı DİYK'da yönetici pozisyonda çalışanların cinsiyete göre sayılarını ifade eder. Göstergenin verisi, DİB başkan, başkan yardımcıları, DİYK başkan ve üyeleri ayırımında raporlanmaktadır.

Nasıl yorumlanır?

DİB'de DİB'e bağlı DİYK'da yönetici statüsünde kadın ve erkek çalışanların sayıları olarak yorumlanmalıdır. TCE normu gereği din hizmetleri ile ilgili karar alma pozisyonunda olan kadınların sayılarının erkeklerle eşit olması beklenmektedir; aradaki açık sayılarla eşitsizliği göstermektedir.

Göstergenin veri kaynağı

Bu göstergenin verisi DİB²⁶ ve DİYK²⁷ resmî web sayfalarındaki kurumsal bilgiler incelenerek oluşturulmuştur.

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 2 Cinsiyete göre Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki Müftülerin sayısı

Nasıl üretilir?

Müftülükler DİB'nin taşra teşkilatında yer alan ve il ve ilçe düzeyinde kurumsallaşan idari birimleridir. Bu gösterge 81 ilde bulunan İl Müftülüklerinde görev yapan müftülerin cinsiyetlerine göre sayılarını göstermektedir. İlçe müftülükleri İl müftülüklerine bağlı olduğu için gösterge verisine ilçe müftüleri dâhil edilmemiştir.

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge din hizmetlerinin kamusal alanda yürütülmesinde yerel yönetimler düzeyinde sorumlu olan müftüler arasında kadın ve erkek sayıları olarak yorumlanmalıdır. Kadınların İslam dinine göre müftülük pozisyonunda çalışmalarının önünde herhangi bir engel olmamasına rağmen örneğin 2020 yılında 81 ilde il müftüsü olarak tek bir kadın görevlendirilmemiştir.

Göstergenin veri kaynağı

DİB İstatistikleri

²⁶ <https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Indeks/>

²⁷ <https://kurul.diyanet.gov.tr/Personeller/Din%C4%B0%C5%9FleriY%C3%BCksekKurulu%C3%9Cyesi>

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 3 Cinsiyete göre Diyanet İşleri Başkanlığı'nda aile dini rehberlik bürolarında çalışanların sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge DİB'e bağlı olarak 81 il ve ilçelerinde "aile, kadın, gençlik ve toplumun diğer kesimlerine" yönelik dini konularda danışmanlık hizmetlerinin verilmesi amacı ile İl Müftülüklerine bağlı olarak kurulan ADRB'da çalışan kamu personelinin cinsiyete göre yüzde dağılımı hakkında bilgi vermektedir.

Aile Dini Rehberlik Bürolarında çalışanların cinsiyete göre dağılımı, kadın

$$= \frac{\text{ADRB'da çalışan kadınların sayısı}}{\text{ADRB toplam çalışan sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Gösterge Aile Dini Rehberlik Bürolarında çalışan kadın ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede bu birimlerde çalışan kadın ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekir.

Göstergenin veri kaynağı:

Bu göstergenin verisi DİB Stateji Geliştirme Başkanlığı tarafından hazırlanan yıllık faaliyet raporlarından elde edilmiştir.

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 4 Cinsiyete göre Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çalışan personelin sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge DİB'e bağlı birimlerde çalışan kamu personelinin 'merkez', 'taşra', 'eğitim merkezi müdürlükleri' ve 'yurtdışı teşkilatı' ayırımında cinsiyete göre sayısı ve yüzde dağılımı hakkında bilgi vermektedir. Örneğin, DİB merkez teşkilatında görevli kamu personelinin cinsiyete göre dağılımı aşağıda gösterildiği gibi hesaplanmaktadır:

DİB merkez teşkilatında çalışanların cinsiyete göre dağılımı, kadın

$$= \frac{\text{DİB merkez teşkilatında çalışan kadınların sayısı}}{\text{DİB toplam çalışan sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Gösterge, DİB'in Merkez, taşra, eğitim merkezi müdürlükleri ve yurtdışı gibi farklı örgütlenmelerinde görevlendirilmiş kamu çalışanlarının kadın ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede her bir birimde çalışan kadın ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekir.

Göstergenin veri kaynağı:

Bu göstergenin verisi T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından hazırlanan yıllık faaliyet raporlarından elde edilmiştir.

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 5 Cinsiyete göre Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'ndeki öğretmen dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge; din eğitiminden sorumlu olan ve görev tanımı İmam-Hatip Liseleri ile Anadolu İmam-Hatip Liselerinin eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili bütün görev ve hizmetleri yürütmek; İlköğretim, ortaöğretim ve bakanlığa bağlı yaygın eğitim kurumlarında okutulan din kültürü ve ahlâk öğretimine ait program ile ders kitaplarını hazırlamak ve Talim ve Terbiye Kurulu'na sunmak olan MEB DÖGM'e bağlı okullarda istihdam edilen öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımını ifade etmektedir.

$$= \frac{\text{MEB DÖGM'e bağlı okullarda görevli kadın öğretmenlerin sayısı}}{\text{MEB DÖGM'e bağlı okullarda görevli toplam öğretmen sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Gösterge, MEB-DÖGM bağlı okullarda görevlendirilmiş kadın ve erkek öğretmenlerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede MEB-DÖGM'e bağlı okullarda çalışan kadın ve erkekler öğretmenlerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekir.

Göstergenin veri kaynağı:

MEB Resmi İstatistikleri

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 6 Cinsiyete göre YÖK İlahiyat fakülteleri öğretim üyelerinin sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge kamusal alanda din eğitim hizmetlerinden sorumlu olarak dini yüksek eğitim (ön lisans, lisans, lisansüstü) programlarını geliştirmek ve uygulamak üzere tek yetkili kuruluş olan YÖK'e bağlı üniversitelerin İlahiyat Fakültelerinde istihdam edilen öğretim elamanlarının içinde kadın ve erkek öğretim elamanlarının sayısı ve dağılımını göstermektedir.

$$= \frac{\text{İlahiyat Fakültelerinde görevli kadın akademik personel}}{\text{İlahiyat Fakültelerinde görevli toplam akademik personel}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge YÖK'e bağlı İlahiyat Fakültelerinde görevli akademik personel içinde kadınların oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Buna bağlı olarak kadın ve erkek akademik personelin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı

YÖK İstatistikleri

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 7 Yaş ve cinsiyete göre hac ibadetini gerçekleştirenlerin sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge DİB tarafından din hizmetleri kapsamında kamu hizmeti olarak sağlanan hac ibadetini gerçekleştiren kişilerin yaş gruplarına ve cinsiyete göre oransal dağılımını göstermektedir. Gösterge hac ve umre ziyaretleri ayrımında ve ‘20 yaş ve altı’, ‘21-25’, ‘26-30’, ‘31-35’, ‘36-40’, ‘41-45’, ‘46-50’, ‘51-55’, ‘56-60’ ve ‘61 yaş ve üzeri’ yaş grupları kırılımında veri sunmaktadır. Örneğin, 21-25 yaş grubu için hac ibadetini tamamlamış olanların cinsiyete göre dağılımı aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

21 –

$$25 \text{ yaş grubu kişiler arasında hac ibadetini gerçekleştirenlerin cinsiyete göre dağılımı, kadın} = \frac{21-25 \text{ yaş grubu kişiler arasında hac ibadetini gerçekleştirenlerin kadınların sayısı}}{21-25 \text{ yaş grubu kişiler arasında hac ibadetini gerçekleştirenlerin toplam sayısı}} \times 100$$

Diğer bir örnekte göstergenin bir diğer alt kırılımı olan 36-40 yaş grubu kişiler arasında umre ibadetini gerçekleştirenlerin cinsiyete göre oranlarının nasıl hesaplandığı gösterilmektedir:

36

$$- 40 \text{ yaş grubu kişiler arasında umre ibadetini gerçekleştirenlerin cinsiyete göre dağılımı, kadın} = \frac{36 - 40 \text{ yaş grubu kişiler arasında umre ibadetini gerçekleştirenlerin kadınların sayısı}}{36 - 40 \text{ yaş grubu kişiler arasında umre ibadetini gerçekleştirenlerin toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge, DİB tarafından organizasyon ve danışmanlık hizmetleri sağlanan hac ve umre ibadetini gerçekleştirenler arasında kadın ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede her bir farklı yaş grubunda yer alan kişiler arasında hac ya da umre ziyaretlerini tamamlayan kadın ve erkeklerin oranları toplamının 100’e eşit olması gerekir.

Göstergenin veri kaynağı:

DİB İstatistikleri

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 8 Cinsiyete göre Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an kurslarına giden öğrencilerin sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge kamu hizmeti olarak DİB’in yürüttüğü yaygın din eğitimlerinden birisi olan Kur’an kurslarına giden öğrencilerin sayısı ve cinsiyetlerine göre dağılımı hakkında bilgi vermektedir.

$$\begin{aligned} & \text{DİB Kur'an kurslarına devam eden öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı, **kadın**} \\ & = \frac{\text{DİB Kur'an kurslarına devam eden **kadın** öğrencilerin sayısı}}{\text{DİB Kur'an kurslarına devam eden **toplam** öğrencilerin sayısı}} \times 100 \end{aligned}$$

Göstergenin 4-6 yaş grubu için kısımları da mevcuttur:

DİB Kur'an kurslarına devam eden 4

– **6 yaş grubundaki** öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı, **kadın**

$$= \frac{\text{DİB Kur'an kurslarına devam eden 4 – 6 yaş grubundaki **kadın** öğrencilerin sayısı}}{\text{DİB Kur'an kurslarına devam eden 4 – 6 yaş grubundaki **toplam** öğrencilerin sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge, DİB tarafından açılan Kur'an Kursları'na giden kadın ve erkek öğrencilerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede Kur'an Kursuna devam eden kadın ve erkek öğrencilerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekir.

Göstergenin veri kaynağı:

DİB İstatistikleri

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 9 Cinsiyete ve program türlerine göre YÖK'e bağlı üniversitelerde İlahiyat alanında eğitim gören öğrencilerin sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge YÖK'e bağlı üniversitelerin ilahiyat fakültelerinde yer alan önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitim programlarında kayıtlı öğrencilerin arasında kadın ve erkek öğrencilerin dağılımını ifade etmektedir.

$$\begin{aligned} & \text{İlahiyat Fakültelerinde **lisans** programlarında kayıtlı öğrencilerin dağılımı, **kadın**} \\ & = \frac{\text{İlahiyat Fakültelerinde **lisans** programlarında kayıtlı **kadın** öğrenci sayısı}}{\text{İlahiyat Fakültelerinde **lisans** programlarında kayıtlı **toplam** öğrenci sayısı}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge ilahiyat fakülteleri bünyesinde açılan farklı eğitim programlarında kayıtlı öğrenciler içinde kadın öğrencilerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede kadın ve erkek öğrencilerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekmektedir.

Göstergenin veri kaynağı:

YÖK İstatistikleri

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 10 Kadınların eşit kullanımına/katılımına (namaz yeri, tuvalet, abdest yeri, vb.) uygun cami/ibadet yerlerinin oranı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge DİB tarafından bir kamu hizmeti olarak sunulan dini ibadet için kullanılan cami ve diğer ibadet yerleri arasında kadınların erkeklerle eşit düzeyde namaz yeri, tuvalet, abdest yeri ve diğer ihtiyaçlarını karşılamaya uygun olanların oranını ifade etmektedir.

$$\text{Kadınların eşit kullanımına/katılımına uygun cami/ibadet yerlerinin oranı} \\ = \frac{\text{Kadınların eşit kullanımına/katılımına uygun cami/ibadet yerlerinin sayısı}}{\text{Cami/ibadet yerlerinin toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge DİB' bağlı tüm cami gibi tüm ibadet yerleri içinde kadınların kullanımına uygun olanların oranı olarak yorumlanmalıdır; kadınların namaz kılma, dua etme, abdest yeri, tuvalet gibi ihtiyaçlarını var olan camilerin ne derece karşıladığını gösteren bu oran arttıkça dini ibadet yerlerine erişimde kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliğin azaldığı gözlemlenebilir.

Göstergenin veri kaynağı:

Göstergenin verisi DİB Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından hazırlanan yıllık faaliyet raporlarından elde edilmektedir.

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 11 Cinsiyete göre DİB'e bağlı Aile rehberlik birimlerine başvuranların oranı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde İl Müftülüklerine bağlı olarak kurulan ADRB'na danışmanlık hizmeti almak üzere başvuran kişilerin cinsiyetlerine göre dağılımına karşılık gelmektedir.

$$\text{Aile Dini Rehberlik Bürolarına başvuranların cinsiyete göre dağılımı, kadın} \\ = \frac{\text{ADRB'na başvuran kadınların sayısı}}{\text{ADRB'na toplam başvuran sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Gösterge Aile Dini Rehberlik Bürolarına başvuru yapan kadın ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede bu birimlere başvuran kadın ve erkeklerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekir.

Göstergenin veri kaynağı:

Göstergenin verisi DİB Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından hazırlanan yıllık faaliyet raporlarından elde edilmektedir.

14.5. Önerilen Göstergeler

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 3 Cinsiyete göre DİB'de görevli vaiz/vaize oranı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge DİB tarafından yürütülen din hizmetleri kapsamında uzman din görevlisi sınıfında istihdam edilen vaiz/vaizelerin arasında kadın erkek dağılımını göstermektedir.

$$DİB'de görevli vaiz/vaizelerin cinsiyete göre dağılımı, **kadın**
= $\frac{DİB'de görevli **vaizelerin** sayısı}{DİB'de görevli toplam vaiz/vaize sayısı} \times 100$$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge DİB'de istihdam edilen ve din hizmetleri uzman statüsünde çalışan vaizler içinde kadın ve erkeklerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede vaiz ve vaize olarak görevlendirilen uzmanların oranları toplamının 100'e eşit olması gerekir.

Göstergenin veri kaynağı

Bu göstergenin verisi DİB Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından hazırlanan yıllık istatistiklerde, faaliyet raporlarında ya da stratejik raporlarda bulunmamaktadır. Veriyi elde etmek için resmi kanallarla DİB'den idari kayıtlı veri talebi yapılmalıdır.

CEİD- Din Hizmetlerine Erişim - 5 Cinsiyete göre MEB'e bağlı ilköğretim okullarında zorunlu haftalık din dersinden muaf olmak için başvuran öğrenci sayısı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge devletin kamu görevi olarak nitelendirilen din eğitimden sorumlu olan MEB-DÖGM bünyesindeki her tür ilk ve orta öğretim kurumlarında zorunlu okutulacak "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi" derslerinden muaf olmak için başvuran kız ve erkek öğrencilerin sayısına karşılık gelmektedir.

Nasıl yorumlanır?

Türk milli eğitim sisteminde laiklik temel alınmaktadır ve devletin gözetimi ile din eğitimi sadece ilkokul, ortaokul ve liselerde zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ile yapılmaktadır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi, kişilerin kendi tercihlerine bağlıdır. Bu bağlamda bu gösterge zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinden muaf olmak için başvuran kız ve oğlan öğrencilerin oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır ve başvuru yapan kız ve oğlan öğrencilerin oranları toplamının 100'e eşit olması gerekir.

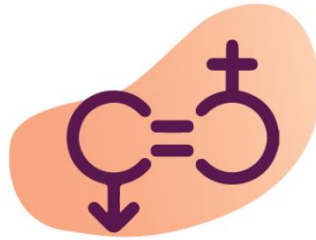
Göstergenin veri kaynağı

Bu göstergenin verisi yıllık MEB Eğitim İstatistikleri ve TÜİK Eğitim istatistiklerinde mevcut değildir. Bu nedenle veri MEB-DÖGM'den yıllık resmi kayıtlı veri talebi yapılarak elde edilmelidir.

15. ERKEKLİK

Fotoğraf: Funda Şenol Cantek

15. Erkeklik

15.1. Erkeklik ve Erkekliklerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi²⁸

Toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen stratejiler, politikalar ve eylemler ağırlıklı olarak kadınların ve kız çocuklarının maruz kaldıkları ayrımcılığa ve eşitsizlikler ile mücadeleye odaklanmakta ve bunun kökeninde de erkekler ve kadınlar arasında ataerkinden kaynaklı güç ilişkilerindeki dengesizliğe vurgu yapmaktadırlar. Özellikle cinsiyet temelli şiddeti sonlandırmak ve kadınların ve kız çocuklarının yaşamlarının diğer alanlarında yaşadıkları cinsiyete dayalı ayrımcılıkların ortadan kaldırılması için erkeklerin de geleneksel cinsiyet normlarının ve kalıpyargılarının değişmesinde bizzat aktif rol almaları son yıllarda hem uluslararası sözleşmelerin hem de ulusal eylem planlarına entegre edilmeye başlanmıştır. Örneğin, CEDAW kadına yönelik şiddetle mücadelede ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının etkili olabilmesi için erkeklerin de mevcut uygulama ve çalışmalara dahil edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Benzer şekilde Pekin Deklarasyonu, toplumda kökleşmiş geleneksel erkeklik normlarını değiştirmek ve kadınları güçlendirmek için erkeklerin de dahil edildiği toplumsal cinsiyet eşitliği eğitim ve çalışmalarının artırılması gerektiğini belirtmektedir. Eylem planını kabul eden ülkelerde erkekler ve oğlan çocukları için erkeklik algısı erkeklik rollerinin eleştirel ve dönüştürücü bir şekilde ele alındığı ulusal toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının geliştirilmesi ve erkeklere de eylem planı çerçevesinde sorumluluklar verilmesi tavsiye edilmiştir. Avrupa Birliği düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve erkeklik politikaları incelendiğinde örneğin EIGE benzer bir ilkenin benimsendiği ve Avrupa ülkelerinde cinsiyet temelli ayrımcılıklarla ve şiddetle mücadele etmek üzere erkekleri uygulanan politikaların ve programların içine dahil ederek eğitim, istihdam, sağlık gibi temel alanlarda erkekleri hedefleyen çalışmalar planlandığı görülmektedir. Yine İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi Avrupa Konseyi Sözleşmesi” erkeklerin aile içi şiddetin faileri olarak mağdurları da olabileceğinin altını çizer. Sözleşmede yer alan Madde 12-1 ‘de “kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesine” duyulan ihtiyacı vurgulayarak kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretiminde erkeklere atfedilen toplumsal cinsiyet rollerini dönüştürmenin önemine dikkat çekmektedir.

Ulusal düzeyde ASHB-KSGM tarafından hazırlanan “Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023” eylem planında erkek çocukları da dâhil kadınların güçlenmesi sürecine erkeklerin katılımı yaklaşımı benimsenmiştir. Yine KSGM tarafından hazırlanan “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı 2021-2025” “Şiddetle topyekûn mücadele için toplumsal farkındalık ve duyarlılığın artırılması” hedefi altında erkekler ile ilgili “Strateji 4.3 Kadına yönelik şiddetle mücadeleye erkeklerin katılımı sağlanacaktır” doğrultusunda ulusal düzeyde çalışmalar planlanmıştır.

²⁸ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Sancar, S. & Göç-Bilgin, M. (2021). Erkekler, Erkeklikler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları. (<https://dSPACE.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1759>)

Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik hedeflerin hayata geçtiği, erkekler, kadınlar ve LGBTİ+ larla birlikte cinslerarası eşitliğin sağlandığı bir toplum düzeni için eşitliğin sadece kadınların meselesi olmadığı devlet kurumları başta olmak üzere sivil toplum örgütleri ve toplumun diğer kesimleri tarafından benimsenmesi gereklidir. Ancak erkekler ve oğlan çocukları cinsler arasındaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmada ayrımcılık ve hak ihlallerinin müsebbibi olarak sorunun parçası olarak ele alındıkları için arka planda kalmaktadır ve bu da gerçek failin ataerkil sistem olduğunu gizlemektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğini yalnızca kadınların meselesi olarak gören hâkim söylemde erkekler toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin ne öznesi ne de nesnesi konumundadır. Erkeklik ve toplumsal cinsiyet eşitliği tematik alanı için geliştirilen hak temelli izleme göstergeleri geleneksel erkeklik roller ve hallerine odaklanarak bunların toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkisi hakkında veriler aracılığıyla bilgi sağlamaktadır.

15.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Hanede karar alıcı olma: Aynı hanede yaşayan eşler arasında aile ve çocuklarla ilgili konular, eviçi ekonomi ve yeniden üretim faaliyetleri ve diğer günlük işlerde kararların kim tarafından alındığına işaret eder ve hane içerisinde kadınların ve erkeklerin ne derece söz sahibi olduğunu göstermektedir.

Ev içi iş bölümü: Bu gösterge hanedeki ev içi ve toplumsal yeniden üretim için gerekli olan iş ve sorumlulukların kimler tarafından üstlenildiğinin cinsiyete göre dağılımı hakkında bilgi vermektedir.

Tek ebeveynli çekirdek aile: Ölüm, boşanma, terk etme gibi nedenlerle birliktelikleri sonlanan ve aynı hanede yaşamayan kadınların ve erkeklerin tek başlarına ortak çocukları ile oluşturdukları aileler tek ebeveynli çekirdek aile olarak tanımlanır.

Ebeveyn izni: Türkiye’de doğumu takiben kamu çalışanları için 5 gün özel sektör çalışanları için ise 10 gün olarak verilen kısa süreli ücretli doğum izninden farklı olan ebeveyn izni çalışan anne ve babalara yeni doğan bebeklerine bir süre sosyal ve ekonomik güvence altında bakabilmeleri için verilen izin olarak tanımlanmaktadır.

15.3. Veri Kaynakları

Erkeklik ve toplumsal cinsiyet eşitliği haritalama ve izleme tematik alanında hak temelli izleme için geliştirilen göstergelerin ana veri kaynaklarını ulusal ve uluslararası hanehalkı örneklem araştırmaları ve idari kayıtlı veriler oluşturmaktadır. Hanehalkı örneklem araştırmalarından ilki Dünya Değerler Araştırması’dır ve 1981 yılından bugüne **World Value Survey** (WVS), 100’den fazla ülkede yürütülmüş uluslararası en uzun erimli ve dünyada en geniş kapsamlı sosyal kesit araştırmasıdır. Her beş yılda yürütülen bu araştırmanın amacı farklı tarihsel geçmişe, farklı din ve kültürel yapılar, farklı siyasal ve ekonomik yapılar sahip ülkelerde yaşayan bireylerin yaşam kalitesi, siyasete katılım ve demokrasi algısı, milliyetçilik,

çalışma hayatı ve ekonomiye katılım, bireysel hak ve özgürlükler, toplumsal cinsiyet, öznel refah, çevre kalitesi gibi kişilerin yaşamlarına dair bir alanda tutum ve değerlerini ölçmektir. Araştırmanın Türkiye verisi 1990 yılından beridir her beş yılda bir düzenli olarak toplanmaktadır. Araştırmanın ülke düzeyindeki örneklem tasarımı ve soru kağıdı gibi teknik bilgileri ve mikro veri setlerine <https://www.worldvaluessurvey.org/> adresinden erişilebilir.

Göstergelerin üretildiği diğer bir hanehalkı örneklem verisi ASHB tarafından yürütülen ve TÜİK Resmi İstatistik Programı kapsamında yer alan ve ülke temsili olan **Türkiye Aile Yapısı Araştırması**’ndan (TAYA) elde edilmektedir. Bu göstergelerin verisi için kullanılan diğer bir hanehalkı örneklem araştırması ASHB-KSGM ve HÜNEE tarafından yürütülen **Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmaları**’dır. Ulusal düzeyde temsiliyet kabiliyetine sahip hanehalkı örneklem araştırması olan Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmanın 2008 ve 2014 veri setleri TÜİK Resmi İstatistik Programına dâhil edilmiştir ve Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri üzerinden temel verileri yayımlanmakta ve mikro verisi talep üzerine TÜİK’den erişilebilmektedir.

TAYA gibi Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırmaları verileri de resmi istatistik olarak yayınlanmaktadır. Kamu tarafından yürütülen bu araştırmaların yanı sıra **Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırmaları Merkezi** tarafından her yıl düzenli olarak yürütülen **“Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması”** da veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Araştırma kadın, aile ve toplum, çalışma hayatında kadınlar, sosyal roller, kadın ve LGBTİ haklarına karşı algı ve tutumlar, kadınlar ve siyaset gibi toplumsal cinsiyet eşitliğinin farklı alanları ile ilgili veri tabanı oluşturmayı hedeflemektedir. Araştırmanın özet verisine ve rapolarına <https://gender.khas.edu.tr/tr/turkiyede-toplumsal-cinsiyet-ve-kadin-algisi-arastirmasi> web sayfasından erişilebilir.

Bu bölümde yer alan göstergeler için kullanılan idari kayıtlı veri ulusal düzeyde TÜİK tarafından derlenen ve yıllık olarak yayınlanan **ADNKS** sonuçlarından elde edilmiştir. **UAV** ile birlikte konutlarda bulunan hanehalklarında yaşayan kişilere ait temel demografik bilgiler ADNKS üzerinde bulunmakta ve düzenli olarak TÜİK aracılığı ile yayımlanmaktadır. TÜİK web sayfasından Nüfus ve Demografi başlığı altında bulunan toplumsal cinsiyet istatistiklerinden erişilebilir.

15.4. Mevcut Göstergeler

CEİD-Erkeklik-1 Cinsiyete göre erkeklerin üstünlüğünü onaylayanların dağılımı (seçilmiş normlar ayırımında) (%)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge toplumsal normları ve toplumsal cinsiyet rollerini daha eşitlikçi bir çizgide dönüştürmek hedefine yönelik yaşamın farklı alanlarında var olan toplumsal cinsiyet normlarını özellikle de ataerkiyi pekiştirecek erkeklerin kadınlara göre üstün ve ayrıcalıklı olduğu düşüncesine sahip olmanın cinsiyete göre dağılımı hakkında bilgi vermektedir. Gösterge'de BM Kalkınma Programı tarafından 2020 yılında yayınlanan Toplumsal Cinsiyet Normları Endeksi²⁹ bileşenlerinde kullanılan altı farklı ifade göstergenin kırılımları olarak belirlenmiştir. Bu ifadeler:

- 1. Kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olması demokrasinin temel özelliklerinden birisidir,*
- 2. Genelde erkekler kadınlardan daha iyi siyasi lider oluyorlar,*
- 3. Üniversite eğitimi, kız çocuktan çok erkek çocuk için önemlidir,*
- 4. Ülkede, eğer insanlar iş bulamıyorsa, çalışmak kadınlardan çok erkeklerin hakkıdır,*
- 5. Genel olarak, erkekler kadınlardan daha iyi şirket yöneticisi oluyor,*
- 6. Erkeğin karısını dövmesi bazen gerekir.*

Her bir alt kırılım için seçilmiş ifadede erkeklerin üstünlüğünü onaylayan görüşe sahip olan kadın ve erkeklerin oranı hesaplanmıştır. Örneğin siyasette liderlik pozisyonları için erkeklerin kadınlardan daha uygun olduğunu gösteren ve 4'lü tutum ölçeği kullanılan "Genelde erkekler kadınlardan daha iyi siyasi lider oluyorlar" sorusu için 'kesinlikle katılıyorum' ve 'katılıyorum' yanıt kategorileri toplanarak elde edilen onaylama oranının cinsiyete göre dağılımı verilmektedir:

"Genelde erkekler kadınlardan daha iyi siyasi lider oluyorlar"

görüşüne katılanların cinsiyete göre dağılımı, kadın

$$= \frac{\text{"Genelde erkekler kadınlardan daha iyi siyasi lider oluyorlar" görüşüne katılan kadınların sayısı}}{\text{"Genelde erkekler kadınlardan daha iyi siyasi lider oluyorlar" görüşüne katılan toplam sayısı}} \times 100$$

Araştırma kapsamında gösterge alt kırılımında yer alan 2., 3., 4., 5. ifadeler soru kağıdında 4 lü tutum ölçeği ('kesinlikle katılmıyorum' (4) ve 'kesinlikle katılıyorum' (1)) kullanılarak verisi toplanmışken; 1. ve 6. ifadelerin 10'lü tutum ölçeği kullanılarak verisi toplanmıştır. 1. ifadede yer alan "Kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olması demokrasinin temel özelliklerinden birisidir" sorusu 'demokrasinin temel özelliklerinden biri değildir' (1) ve 'demokrasinin temel özelliklerinden birisidir' (10) maddeleri arasında yanıtlanmıştır. Bu ifade toplumsal cinsiyet eşitliği adına olumlu bir ifade olduğu ve erkeklere temel haklara sahip olma açısından herhangi bir ayrıcalık tanımadığı için bu görüş için erkeklerin üstünlüğünü onaylayan bakış açısını yansıtan '1', '2', '3' ve '4' maddeleri toplanmış ve cinsiyete göre dağılımı

²⁹ Bu endekse ilgili bkz. CEİM (2020). UNDP Toplumsal Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi 2020. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1315>)

hesaplanmıştır. Yine benzer biçimde ‘Erkeğin karısını dövmesi bazen gerekir’ ifadesi ‘asla haklı gösterilemez’ (1) ve ‘her zaman haklıdır’ (10) yanıtları arasında erkeğin haklılığını onaylayan görüşü ifade eden ‘10’, ‘9’, ‘8’, ‘7’ ve ‘6’. maddeler toplanmıştır.

Nasıl yorumlanır?

Göstergergenin alt kırılımı olan her bir görüş için kadınlar karşısında erkekler tarafına yapılan olumlu yanıtların kadın ve erkekler arasında oransal dağılımı olarak yorumlanmalıdır ve bu oranların toplamının 100’e eşit olması gerekir. Bu yüzdeler arttıkça kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik negatif tutumlarının olduğu ve daha fazla erkeklerin üstünlüğünü onaylayan görüşlere sahip olmaları biçimde yorumlanmalıdır.

Göstergenin veri kaynağı: Bu göstergenin veri kaynağı WVS’dir.

CEİD-Erkeklik-2 Cinsiyete göre hanede karar alıcı olma oranı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge gündelik yaşamda hane ile ilgili karar alıcıların cinsiyete göre dağılımını ve dolayısıyla hane içinde kadın ile erkek arasındaki güç dengesini ve hanede cinsiyete dayalı iş bölümünü ortaya koymaktadır. Göstergenin alt kırılımları hane yaşamı ile ilgili ev seçimi, ev düzeni, çocuklarla ilgili konular, akraba ilişkileri ve komşularla ilişkiler gibi farklı konularda cinsler arası karar verme oranlarını göstermektedir.

$$\text{Hane içinde ev seçimi konusunda karar almanın cinsiyete göre dağılımı, kadın} \\ = \frac{\text{Hane içinde ev seçimi konusunda karar alan kadınların sayısı}}{\text{Hane içinde ev seçimi konusunda toplam karar alanların sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge hane içinde aileyi ve haneyi ilgilendiren kararların kim tarafından alındığının cinsiyete göre dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede ev içinde çeşitli konulardaki kararların kadınlar ve erkekler tarafından alınma oranlarının toplamının 100’e eşit olması gerekir.

Göstergenin veri kaynağı: ASHB TAYA

CEİD-Erkeklik-3 Cinsiyete göre ev içi iş bölümüne katılanların oranı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge hanedeki ev içi üretim ve toplumsal yeniden üretim için gerekli olan işlerin kimler tarafından üstlenildiğinin cinsiyete göre dağılımı hakkında bilgi vermektedir. Göstergenin alt kırılımları günlük hayatta hane içinde yapılan işlerden oluşmaktadır: “yemek yapma”, “günlük yiyecek-içecek alışverişi”, “aylık faturaların ödenmesi”, “küçük bakım onarım tamir”, “evin badanası boyası”, “ütü”, “çamaşır makinesini kullanmak dahil çamaşır”,

"bulaşık makinesini kullanmak dahil bulaşık", "basit dikiş, düğme dikme", "akşamları çay servisi", "sofranın kurulup kaldırılması", "evin günlük toplanması ve temizlenmesi", "evin haftanın ve aylık temizliği".

Ev içi iş bölümüne (yemek yapma) katılanların cinsiyete göre dağılımı, kadın
$$= \frac{\text{Ev içi iş bölümünde yemek yapmadan sorumlu olan kadınların sayısı}}{\text{Ev içinde yapılan işlerden sorumlu olan hanehalkı üyelerinin toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge ev içinde günlük gıda alışverişi, aylık fatura ödeme, yemek yapma, temizlik yapma gibi işlerin kim tarafından yapıldığının cinsiyete göre dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede ev içi emek olarak değerlendirilen ve hanenin yeniden üretimi için gerekli çeşitli işlerin kadınlar ve erkekler tarafından oranlarının toplamının 100'e eşit olması gerekir.

Göstergenin veri kaynağı: ASHB TAYA

CEİD-Erkeklik-4 Şiddet faili erkeklerin çalışma statüsüne göre oranı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge yaşamlarının herhangi bir döneminde eşleri ya da birlikte olduğu erkekler tarafından fiziksel, cinsel ve duygusal şiddet gibi farklı kadına yönelik şiddet türlerine maruz kalan kadınların partnerlerinin istihdam durumu hakkında bilgi vermektedir. Burada çalışma statüsü kadının birlikteliği devam ediyorsa "Eşiniz [Birlikte olduğunuz kişi] son bir hafta içinde, gelir getirsin veya getirmesin, geçici veya düzenli herhangi bir işte çalıştı mı?" veya halen birlikteliği yoksa "İlişkinizin son bir haftasında eşiniz [birlikte olduğunuz kişi] gelir getirsin veya getirmesin, geçici veya düzenli herhangi bir işte çalıştı mı?" ve "(Son) Eşinizin [Birlikte olduğunuz kişinin] düzenli olarak çalıştığı bir işi var mı(ydı)?" soruları ile ölçülmektedir. Bu gösterge 15-59 yaş arası kadınlar arasında yaşamlarının herhangi bir döneminde kadınlara şiddet uygulayan partnerin (kadının halen birlikte olduğu kişi ya da son eşi) işgücü piyasasında aktif olup olmadığını göstermektedir. Örneğin, fiziksel şiddet özelinde bu gösterge

Partnerine fiziksel şiddet (yaşam boyu) uygulayan ve düzenli bir işte çalışan erkeklerin oranı =
$$\frac{\text{Partnerine fiziksel şiddet (yaşam boyu) uygulayan ve düzenli bir işte çalışan erkeklerin sayısı}}{\text{Araştırmaya katılan ve en az bir kez evliliği ya da birlikteliği olmuş kadınların son eşlerinin toplam sayısı}} \times 100$$

biçiminde hesaplanır. Araştırmanın örnekleme çerçevesinde 15-59 yaş grubu kadınlar ile görüşmeler yapılmış ve erkeklerle ilgili veriler en az bir kez evlenmiş ya da birlikteliği olmuş kadınların son eşleri hakkında kadınlardan elde edilmiştir.

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge 15-59 yaş grubundaki en az bir kez evlenmiş ya da birlikteliği olmuş kadınlara yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel, cinsel ve/veya psikolojik şiddet uygulayan

erkeklerin son gelir getiren bir işte çalışıp çalışmama yüzdesi olarak yorumlanmalıdır. Göstergenin verisi kadınlardan elde edildiği ve göstergenin paydasında araştırmaya katılan ve en az bir kez evliliği ya da birlikteliği olmuş kadınların son eşlerinin toplam sayısı yer aldığı için çalışan ve çalışmayan son eşlerin oranlarının toplamının 100’e eşit olması beklenmez.

Göstergenin veri kaynağı

ASHB-KSGM ve HÜNEE Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması

CEİD-Erkeklik-5 Şiddet faili erkeklerin eğitim düzeylerine göre oranı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge yaşamlarının herhangi bir döneminde eşleri ya da birlikte olduğu erkekler tarafından kadınlara fiziksel, cinsel ve duygusal şiddet gibi farklı kadına yönelik şiddet türlerini maruz kalan kadınların partnerlerinin uygulayan erkeklerin eğitim durumu hakkında bilgi vermektedir. Göstergenin alt kırılımları “eğitimi yok”, “ilkokul”, “ortaokul”, “lise”, “lisans ve lisansüstü” gibi erkeklerin diploma alarak tamamladıkları farklı eğitim düzeylerinden oluşmaktadır. Örneğin, fiziksel şiddet özelinde ‘ilkokul’ alt kırılımı için bu gösterge

$$\text{Partnerine fiziksel şiddet (yaşam boyu) uygulayan ve ilkokul mezunu olan erkeklerin oranı} = \frac{\text{Partnerine fiziksel şiddet (yaşam boyu) uygulayan ve ilkokul mezunu olan erkeklerin sayısı}}{\text{Araştırmaya katılan ve en az bir kez evliliği ya da birlikteliği olmuş kadınların son eşlerinin toplam sayısı}} \times 100$$

şeklinde hesaplanır. Araştırmanın örneklemini çerçevesinde 15-59 yaş grubu kadınlar ile görüşmeler yapılmış ve erkeklerle ilgili veriler en az bir kez evlenmiş ya da birlikteliği olmuş kadınların son eşleri hakkında kadınlardan elde edilmiştir.

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge 15-59 yaş grubundaki kadınlar arasında en az bir kez evlenmiş ya da birlikteliği olmuş kadınlara yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel, cinsel ve/veya psikolojik şiddet uygulayan kadınların son eşlerinin ya da birlikte olduğu kişilerin eğitim düzeylerinin yüzdesi olarak yorumlanmalıdır. Göstergenin verisi kadınlardan elde edildiği ve göstergenin paydasında en az bir kez evlenmiş kadınların son eşlerinin toplam sayısı yer aldığı için ‘eğitimi yok’, ‘ilkokul’, ‘ortaokul’, ‘lise’ gibi farklı mezuniyetleri olan erkeklerin oranlarının toplamının 100’e eşit olması beklenmez..

Göstergenin veri kaynağı

ASHB-KSGM ve HÜNEE Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması

CEİD-Erkeklik-6 Cinsiyete göre çocuklarını cezalandıran ebeveynlerin oranı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge erkeklik ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında geleneksel erkeklik, babalık rolü ve sorumluluklarına özellikle dikkat çekerek çocukların yetiştirilmesinde aile içinde uygulanan farklı cezalandırma biçimlerinin ebeveynlerin cinsiyetine göre dağılımı hakkında bilgi vermektedir. Göstergenin alt kırılımları günlük hayatta en sıklıkla karşılaşılan ceza türlerinden oluşmaktadır: “odaya kapatma”, “oyun oynamasına izin vermeme”, “harçlığını kesme”, “TV izlemesine izin vermeme”, “azarlama”, “bir süre konuşmama”, “bir süre istediklerini almama”, “arkadaşları ile görüştürmeme”, “dövme”, “tokat atma”, “interneti yasaklama”, “cep telefonunu yasaklama”, “diğer”.

$$\text{Çocuklarına odaya kapatma cezası veren ebeveynlerin cinsiyete göre dağılımı, **kadın**} \\ = \frac{\text{Çocuklarına **odaya kapatma** cezası veren **kadınların** sayısı}}{\text{Çocuklarına odaya kapatma cezası veren ebeveynlerin toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge hane içinde odaya kapatma, oyun oynamasına izin vermeme, harçlığını kesme gibi farklı yollarla çocuklarını cezalandıran anne ve babaların oranları olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede verisi toplanılan her bir cezalandırma türü özelinde çocuklarını cezalandıran anne ve babaların oranlarının toplamının 100’e eşit olması gerekir.

Göstergenin veri kaynağı: ASHB TAYA

CEİD-Erkeklik-7 Cinsiyete göre tek ebeveynli hanelerin dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge erkeklik ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında ölüm, boşanma, terk etme gibi nedenlerle birlikte yaşamayan kadınların ve erkeklerin tek başlarına ortak çocukları ile oluşturdukları hanelerin yüzde dağılımı hakkında bilgi vermektedir. Diğer bir ifadeyle, gösterge Türkiye’de tek ebeveynlerden oluşan çekirdek ailelerin bulunduğu hanelerin hane reisinin cinsiyetine göre dağılımını ifade etmektedir:

$$\text{Tek ebeveynli hanelerin cinsiyete göre dağılımı, **erkek**} \\ = \frac{\text{**Baba ve çocuklardan** oluşan tek çekirdek aileden oluşan hane sayısı}}{\text{Tek çekirdek aileden oluşan hanelerin toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge anne ve çocuklar ya da baba ve çocuklardan oluşan tek çekirdekli ailelerin toplam tek çekirdek ailelerden oluşan haneler içindeki oranı olarak yorumlanmalıdır. Göstergenin verisi kadın ve erkek rolleri, annelik ve babalık rolleri ve çocuk bakımından aynı hanede yaşayarak tek başına sorumlu ebeveynlerin sayısı ve oranı hakkında bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır.

Göstergenin veri kaynağı

TÜİK- ADNKS.

CEİD-Erkeklik-8 Babaların çocuk bakımına ayırdıkları süre

Nasıl üretilir?

Bu gösterge erkeklerin babalık rolü ve sorumlulukları kapsamında çocukların yetiştirilmesine ne düzeyde katkıda buldukları ve çocukların bakımı ve ihtiyaçları ile ilgilenme ile ilgili işleri anne ile ne derece ortak paylaştıkları hakkında bilgi vermektedir. Gösterge kadın katılımcıların “Eşiniz çocukların bakımına ne kadar katkı sağlamaktadır?” ve erkek katılımcıların ise “Siz çocukların bakımına ne kadar katkı sağlamaktasınız?” sorusuna verdikleri yanıtlardan hesaplanmaktadır. Göstergenin alt kırılımları günlük hayatta hane içinde babaların çocuk bakımı ile ilgili düzenli yaptıkları işlerden oluşmaktadır: “çocuklarla ilgilenme”, “beraber gezme”, “oyun oynama”, “kreş/okul sorunlarıyla ilgilenme”, “ders çalıştırma”, “kitap okuma”, “uyutma”, “yemek yedirme”, “yıkama”, “alt değiştirme”. Örneğin, çocuk bakımına ayırdıkları süre bakımından çocukları ile düzenli oyun oynayarak katkıda bulunan babaların oranı:

$$\text{Çocukları ile oyun oynayan babaların oranı} = \frac{\text{Çocukları ile düzenli olarak oyun oynayan babaların sayısı}}{\text{Toplam babaların sayısı}} \times 100$$

şeklinde hesaplanmaktadır.

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge ders çalıştırma, kitap okuma, yıkama, alt değiştirme, kreş/okul sorunlarıyla ilgilenme gibi çocukların çok farklı ihtiyaçları ile düzenli bir şekilde ilgilenen ve her bir iş özelinde sorumluluk alan babaların oranı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede, farklı ihtiyaçlar çerçevesinde çocuk bakımı ile ilgili işlerde babaların düzenli katkı sağlama oranları toplamının 100’e eşit olması beklenmez.

Göstergenin veri kaynağı

Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırmaları Merkezi
“Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması

15.5. Önerilen Göstergeler

CEİD-Erkeklik-Öneri-1 Ebeveyn izni kullanan erkeklerin oranı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge doğum sonrasında çalışan anne ve babalara ekonomik ve sosyal güvence altında yeni doğmuş bebeklerine birlikte bir süre bakabilmeleri için tanınan ebeveynlik izni hakkından istifade eden erkeklerin oranını göstermektedir. Türkiye’de doğumu hemen takiben babalık izni süresi kamu çalışanları için 5 gün iken özel sektörde izin süresi 10 gündür. Fakat ebeveynlik izni ile ilgili düzenleme bu kadar açık değildir. Hem Türkiye’de hem de diğer ülkelerde erkeklerin çoğunluğu ebeveynlik izninin sadece kadınlar için gerekli

olduğunu düşünmekte ve erkeklerin çoğunluğu bu izni kariyerlerine olumsuz etki yapabileceği veya düşük izin ücreti gibi gerekçelerle kullanmamaktadır.

$$\begin{aligned} & \text{Ebeveyn izni kullanan erkeklerin oranı} \\ & = \frac{\text{Ebeveyn izni kullanan babaların sayısı}}{\text{Toplam babaların sayısı}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanır?

Gösterge doğumdan sonra ebeveyn izni kullanan erkeklerin tüm yeni baba olmuş erkekler içindeki oranını ifade etmektedir. Erkekler arasında doğumu takiben ebeveynlik izninin kullanım oranındaki artış sadece anneye yüklenen bebek bakımı sorumluluğunun erkekler tarafından ne oranda paylaşıldığını gösterdiği için toplumsal cinsiyet eşitliği açısından olumlu değerlendirilir.

Göstergenin veri kaynağı:

Bu göstergenin verisi Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na yapılacak olan veri talebi ile yıllık düzeyde incelenecek ve derlenecek idari kayıtlardan elde edilir.

16. SİYASETE VE KARAR ALMA MEKANİZMALARINA KATILIM

16. Siyasete ve Karar Alma Mekanizmalarına Katılım

16.1. Siyasete ve Karar Alma Mekanizmalarına Katılımın Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Önemi³⁰

Kadınlar erkeklerle eşit seçme ve seçilme hakkına sahip olmaları ve “vatandaş” olarak, erkekler kadar devletin ve kamusal yaşamda karar verici olma haklarını geçtiğimiz geçen yüzyılın başlarında elde etmişlerdir. Fakat hem kadınlar hem de cinsel kimlik ve yönelimleri farklı olan LGBTi+ bireylerin siyasal yaşama ve karar alma mekanizmalarına katılımında toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler ve ayrımcılıklar halen devam etmektedir. Tematik alan çerçevesinde kararlara katılımında cinsler arası eşitliğin sağlanmasında üç farklı boyutla tanımlanmıştır: (1) siyasal kararlara katılımında eşitlik, (2) ekonomik kararlara katılımında eşitlik ve (3) sosyal kararlara katılımında eşitlik. Siyasal kararlara katılımında eşitlik siyasal kurumlarda, siyasal karar alma süreçlerinde cinsiyetlerin eşit katılımı ve yasama organlarında eşit siyasal temsili olarak tanımlanır. Ekonomik kararlara katılımında eşitlik ekonomik kararların alındığı kurum, süreç ve konumlarda toplumsal cinsiyet eşitliği için eşit katılımı ifade etmektedir. Son olarak sosyal kararlara katılımında eşitlik sosyal hayatı belirleyen kararlara katılımında eşit derece söz sahibi olmaya karşılık gelmektedir.

Siyasete ve karar alma mekanizmalarına katılımında toplumsal cinsiyet eşitliği uluslararası sözleşmelerde yönetime ve kamu hizmetine eşit katılım hakkı, siyasal hayata eşit katılma hakkı, yasa karşısında eşit korunma hakkı, yerel siyasete eşit katılım hakkı gibi temel insan hakları ve kadın hakları çerçevesinde yer almaktadır ve bu hakların hayata geçirilmesi devletlerin yükümlülüğündedir. Örneğin BM sözleşmeleri incelendiğinde İHEB’in 21. maddesinde “ülke yönetimine ve kamu hizmetine katılma hakkı”, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinde 25. maddede “siyasal hayata eşit katılım hakkı”, Kadınların Siyasal Haklarına Dair Sözleşmesinde siyasal temsil ve kamu hizmetine eşit katılım hakkı ve son olarak CEDAW 7. maddede kadınların siyasal hayata eşit katılması yer almaktadır. Bununla birlikte 2030 BM SKA içinde 5. sırada yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği ve tüm kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesi” hedefi içinde kararlara eşit katılımı ilgili kadınların her türlü karara eşit katılımının garantilenmesi ve siyasal, ekonomik ve kamusal yaşamda, her düzey kararlarda, kadınların tam ve etkin katılımının ve liderlikte eşit fırsatların sağlanması ölçütleri belirlenmiştir.

Benzer biçimde Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği çerçevesinde üye ve aday statüsünde bulunana ülkeler tarafından benimsenen örneğin CEMR’de yetki ve karar alma sürecinde (1) kadınların yetkili ve güçlü mekilere ve karar alma süreçlerine eşit ulaşmalarını ve tam katılmalarını sağlayacak önlemler alma ve (2) kadınların karar alma ve liderlik pozisyonlarına katılma kapasitelerini artırmak stratejileri yer almaktadır. Avrupa Birliğinin 2020-2025 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Strateji belgesi eşitlik için birlik temasında hazırlanmış ve şirket

³⁰ Tematik alan haritalama raporu için bkz. Sancar, S. (2018). Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/176>)

Tematik alan güncelleme raporu için bkz. Sancar, S. (2020). Siyasal Kararlara Katılımda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması 2018-2020 Güncellemesi. CEİD Yayınları. (<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1251>)

yönetimlerinde cinsiyet dengesini sağlamak için 2012/0299'nolu direktife uyumun sağlanması; yönetici ve başkanlık konumlarında cinsiyet dengesinin gerçekleştirilmesi; üye devletlerin siyaset ve politika yapımı karar konumlarında kadınların oranını artırmak için stratejiler geliştirmesi planlanmıştır. Ayrıca "cam tavan"ı kırmak için, 2012 yılında COM (2012) 614 sayılı Direktif ile, şirket yönetim kurullarında toplumsal cinsiyet dengesinin sağlanması için % 40 olarak cinsiyet kota uygulaması tavsiye edilmektedir.

Türkiye özelinde siyasete ve karar alma mekanizmalarına katılımında toplumsal cinsiyet eşitliği politika ve uygulamaları incelendiğinde en güncel olarak Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023 çerçevesinde (1) karar alma mekanizmalarında kadınların temsili arttırılması, (2) karar alma mekanizmalarında yer alan kadınların karar süreçlerindeki etkinliği arttırılması, (3) karar alma mekanizmalarında kadın temsiline önemi ve gerekliliği konusunda toplumsal destek geliştirilmesi ve (4) özel politika gerektiren kadın gruplarının karar alma mekanizmalarında daha fazla yer almasına yönelik politikalar geliştirilmesi hedeflenmiştir. Hem uluslararası hem de ulusal düzeyde geliştirilen yasalar, düzenlemeler ve uygulamalara rağmen siyasete ve karar alma mekanizmalarında toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri hala ciddi oranda devam etmektedir. Bu bağlamda bu kısımda incelenen siyasete ve karar alma mekanizmalarına katılım ve toplumsal cinsiyet eşitliği tematik alanı hazırlanan izleme ve haritalama raporu çerçevesinde geliştirilmiş ve kullanılması önerilen göstergeler hak temelli cinsler arası eşitlik mücadelesinde hem politika yapımcılar için veri temelli değerlendirme araçları olma hem de feminist aktivistler için toplumsal cinsiyete duyarlı verilerle savunuculuk faaliyetlerine destek olma özelliğindedir.

16.2. Göstergelerde Kullanılan Kavramlar

Genel seçim: Genel seçim, Anayasanın 77. maddesine göre yasama organı için yürütülen milletvekili seçimidir. Genel seçimler oy kullanma hakkına sahip tüm vatandaşların belirlenen gün ve saatler arasında ve yasal güvenlik ve denetim altında eşit ve gizli oy kullanarak kendilerini temsil edecek milletvekillerini belirlerler. Genel seçimler ya da milletvekili seçimleri her dört senede bir yapılmaktadır.

Yerel seçim: Yerel seçimler yerel yönetimlerin karar organlarında görev yapacak yöneticileri belirlemek için yapılan seçimlerdir. Yerel seçimlerde vatandaşlar kamu hizmeti sağlamakla sorumlu büyükşehir belediye başkanları, il belediye başkanları, ilçe belediye başkanları, belde belediye başkanları, mahalle ve köy muhtarları ile il genel meclisi ve belediye meclisi için üyeler seçmektedirler. Yerel seçimler her beş yılda bir eşit, gizli, tek dereceli, genel oy açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı gözetim ve denetimi altında yapılmaktadır.

Cinsiyet kotası/kadın kotası: Siyasete ve karar alma mekanizmalarına katılımında cinsler arası eşitliği sağlamak amacıyla daha az düzeyde temsil edilen cinsiyete olumlu ayrımcılık yapılarak belirli bir oranda yer ayrılması kota uygulaması olarak tanımlanır. Daha sıklıkla kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli nedenlerle siyasal alana katılımları daha az olduğu için uygulanan cinsiyet kotası kadın kotası olarak da adlandırılmaktadır. Uluslararası alanda artık bir standart haline gelen cinsiyet kotası %30 oranıdır ve örneğin bu oran siyasi

partiler ve seçimler yasasında tanımlandığı takdirde siyasal partiler tüzüklerine bu kotayı koyarak genel ve yerel seçimlerde adaylarını bu kotaya göre belirlemekle yükümlü olurlar.

Siyasal parti: Siyasal parti benzer politik görüşlere sahip olan kişilerin siyasi iktidarda yani ülkenin yönetiminde söz sahibi olmak üzere kurdukları örgütlere verilen isim. TDK siyasi partiyi "politik hayatın en önemli ögesi olan ve belli bir siyasi görüşü temsil eden parti, siyasal parti" şeklinde tanımlamaktadır.

Kariyer meslek grubu: Kamu kurum ve kuruluşların da uzman, müfettiş, kontrolör, denetmen, murakıp, denetçi, kaymakam unvanlı kadrolara kariyer meslekler denir. Bu meslekler A Grubu puanlar denilen KPSS puanları ile alım yapılan mesleklerdir.

16.3. Veri Kaynakları

Siyasal kararlara katılımında toplumsal cinsiyet eşitliği haritalama ve izleme tematik alanında hak temelli izleme için geliştirilen göstergelerin verileri diğer tematik alanlardan farklı olarak resmi kurum ve kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının sadece idari kayıtlı verilerden elde edilmektedir. İlk olarak siyasal seçimlerle ilgili her seçim dönemi sonrasında **Yüksek Seçim Kurulu** (YSK) resmi seçim sonuçlarını yayımlamakta ve bu sonuçlar **TÜİK resmi istatistikleri kapsamında Adalet ve Seçim** konu başlığı altında '**Milletvekili Seçimleri İstatistikleri**' ve '**Mahalli İdareler Seçimleri İstatistikleri**' kategorilerinde seçim dönemlerine göre genel ve yerel seçim istatistikleri olarak yayımlanmaktadır. Bu konu başlığında yer almayan ve toplumsal cinsiyet kırılımında derlenen diğer veriler '**Nüfus ve Demografi**' konusu altında '**Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri**' başlığından erişilebilmektedir. Bununla birlikte seçimlere katılan siyasal partiler, seçim listelerinde yer alan siyasal parti adayları ve yönetim organları hakkındaki bilgiler doğrudan partilerin web sayfalarından, parti tarafından yayınlanan belge ve raporlardan elde edilmektedir. Yine kamu hizmeti yapan mesleki örgütler, kurumlar ve üst kurullarda yönetim mekanizmalarında cinsiyet eşitliğini izlemeye yardımcı göstergelerin verileri de benzer şekilde web sayfası ya da doküman tarama yöntemi ile derlenmiştir. Ayrıca siyasal seçimlerle ilgili diğer veriler **Kadın Koalisyonu, KA-DER** gibi bağımsız sivil kuruluşlar tarafından da derlenmekte ve yayımlanmaktadır. Son olarak resmi kurum ve kuruluşlardan ve diğer ilgili organizasyonlardan derlenen bu veriler **KSGM** tarafından hazırlanan ulusal toplumsal cinsiyet eşitliği eylem planlarından da erişilmektedir.

16.4. Mevcut Göstergeler

CEİD- Siyaset-1 Cinsiyete göre ulusal parlamentoya seçilen temsilcilerin sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge genel seçimlere katılmış ve sonucunda TBMM'ye temsilci olarak seçilmiş olan adayların cinsiyetine göre sayısı ve oranını göstermektedir. Ulusal düzeyde siyasal kararlara kadınların katılım oranı hakkında bilgi veren bu gösterge BM 2030 SKA 5. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili göstergeler gibi kadınların siyasal temsili ile ilgili en çok kullanılan uluslararası toplumsal cinsiyet eşitliği izleme göstergelerinden birisidir.

$$\text{Ulusal parlamentoya seçilen temsilcilerin cinsiyete göre dağılımı, kadın} \\ = \frac{\text{Ulusal parlamentoya seçilen kadın temsilcilerin sayısı}}{\text{Ulusal parlamentoya seçilen temsilcilerin toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge ulusal düzeyde yapılan genel siyasal seçimler sonucunda ulusal parlamentoya temsilci olarak seçilenlerin cinsiyete göre dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede TBMM'ye seçilen kadın ve erkek milletvekili oranlarının toplamının 100'e eşit olması gerekir. Zaman içerisinde parlamentodaki kadın temsilci oranının artması toplumsal cinsiyet eşitliği hedefinin gerçekleştirilmesine yönelik olumlu olarak değerlendirilir.

Göstergenin veri kaynağı

TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri

CEİD- Siyaset-2 Cinsiyete göre belediye başkanlarının sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge mahalli idari seçimler sonucunda Belediye Başkanı olarak seçilmiş olan adayların cinsiyetine göre sayısı ve oranını göstermektedir. Göstergenin hesaplanmasında il ve ilçe düzeyinde siyasal temsilci olarak seçilen tüm belediye başkanları dikkate alınmıştır. Gösterge ulusal düzeyde olduğu kadar yerelde de kadınların ne derece siyasal kararlara katılımı olduğunu izleme araçlarından birisidir.

$$\text{Belediye başkanlarının cinsiyete göre dağılımı, kadın} \\ = \frac{\text{Yerel seçimler sonucu seçilen kadın belediye başkanlarının sayısı}}{\text{Yerel seçimler sonucu seçilen belediye başkanlarının toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge her dört yılda bir yapılan yerel siyasal seçimler sonucunda il ve ilçe düzeyinde Belediye Başkanı olarak seçilenlerin cinsiyete göre sayısı ve dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede Belediye Başkanı olarak seçilen kadın ve erkeklerin oranlarının toplamının 100'e eşit olması gerekir. Türkiye'de kadınların yerel seçimlere aday olma ve seçilme oranı ulusal düzeydeki genel seçimlerden daha geridedir ve kadın belediye başkanı sayısının ve oranının artması kadınların yerel düzeyde temsil edilme ve karar alma mekanizmalarına katılımı açısından olumlu olarak değerlendirilmelidir.

Göstergenin veri kaynağı

TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri

CEİD- Siyaset-3 Cinsiyete göre belediye meclis üyelerinin sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge mahalli idari seçimler sonucunda Belediye Meclis Üyesi olarak seçilmiş olan adayların cinsiyetine göre sayısı ve oranını göstermektedir. Göstergenin hesaplanmasında il ve ilçe düzeyinde yer alan tüm belediye meclisleri dikkate alınmıştır.

$$\text{Belediye meclis üyelerinin cinsiyete göre dağılımı, kadın} \\ = \frac{\text{Yerel seçimler sonucu seçilen kadın belediye meclis üyelerinin sayısı}}{\text{Yerel seçimler sonucu seçilen belediye meclis üyelerinin toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge her dört yılda bir yapılan yerel siyasal seçimler sonucunda il ve ilçe düzeyinde Belediye meclis üyesi olarak seçilenlerin cinsiyete göre sayısı ve dağılımı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede Belediye meclis üyesi olarak seçilen kadın ve erkeklerin oranlarının toplamının 100'e eşit olması gerekir. Belediye meclislerinde kadın üyelerinin sayısının ve oranının artması kadınların yerel düzeyde temsil edilme ve karar alma mekanizmalarına katılımı açısından olumlu olarak değerlendirilmelidir.

Göstergenin veri kaynağı

TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri

CEİD- Siyaset-4 Cinsiyete göre önde gelen siyasal partilerin merkez yönetim kurullarında yer alanların sayısı (başkan, başkan yardımcısı, merkez yönetim kurulu üyeleri ayrımında)

Nasıl üretilir?

Bu gösterge siyasal partilerde hem parti hem de birçok konuda siyasal kararların alındığı merkez yönetim kurullarında başkan, başkan yardımcısı ve merkez yönetim kurulu üyesi pozisyonlarında görev üstlenenlerin cinsiyete göre sayısına karşılık gelmektedir.

Göstergenin alt kırılımlarını TBMM'de grubu bulunan siyasal partilerin merkez yönetim kurullarında 'başkan', 'başkan yardımcısı' ve 'kurul üyesi' oluşturmaktadır. Gösterge için verisi derlenen siyasal partiler Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Demokratik Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve İyi Parti'dir. Kadınların siyasal katılımını izlemek için kullanılan bu gösterge siyasal partilerin kendi yürütme ve karar alma organlarında kadınların ve dolayısıyla parti politikalarında kadınların temsilinin ne derece temsil edildiği hakkında bilgi vermektedir.

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge siyasal partilerin merkez yönetim kurullarında görev alan kadınların ve erkeklerin sayısı olarak yorumlanmalıdır. Kadınların siyasal kararlara eşit katılımını hedefleyen toplumsal cinsiyet eşitliği politika ve programları için siyasal partilerin karar alma kurullarında kadın sayısının erkeklerle eşit olması kadınlara karşı eril ve cinsiyetçi uygulamalara karşı çözümler üretilebilmesi için oldukça önemlidir. Maalesef kadınlar siyasal partiler içerisinde yetki ve sorumlulukları daha az olan görevler verilmekte ve daha çok yardımcı pozisyonlarda partinin faaliyetlerine katılmaktadır ve bu kadınların siyasette tutunmalarına ve güç kazanmalarına engel olmaktadır.

Göstergenin veri kaynağı

Göstergenin verisi mecliste grubu bulunan siyasal partilerin web sayfaları taranarak elde edilmiştir. Ayrıca Kadın Koalisyonu ve KA-DER gibi sivil toplum kuruluşları da bu göstergenin verisini kendi izleme çalışmaları için derlemekte ve yayınlamaktadır.

CEİD- Siyaset-5 Cinsiyete göre seçimlerde siyasal parti aday listelerinden aday olanların

sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge genel seçimlere katılan siyasal partilerin seçim listelerinde yer alan adayların cinsiyete göre sayısı ve oranı hakkında bilgi vermektedir. Kadınların siyasete katılmalarını ve dolayısıyla cinslerarası fırsat eşitliğini etkileyecek olan faktörlerin başında seçimlerde kadınların erkek adaylara göre hangi oranlarda aday listelerine seçildiğidir.

Seçimlerde siyasal partilerin aday listelerinde yer alanların cinsiyete göre dağılımı, kadın
$$= \frac{\text{Seçimlerde siyasal partilerin aday listelerinde yer alan kadın adayların sayısı}}{\text{Seçimlerde siyasal partilerin aday listelerinde yer alan adayların toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge milletvekili ya da mahalli idareler seçimlerinde siyasal partilerin aday listelerinde yer almaya hak kazananların cinsiyete göre oranı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede seçimler için siyasal partilerin aday gösterdiği listeye seçilen kadın ve erkeklerin oranlarının toplamının 100'e eşit olması gerekir. Siyasal partilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yaklaşımlarına göre parti içinde kadınlara hem karar alma ve yürütme organlarında

hem de seçimlerde kadınların katılımına ne derece önem verdikleri, cinsiyet kotası uygulayıp uygulamadıklarının etkisini izlemek için kullanılan göstergelerden biridir. Seçim listelerinde yer alan kadın sayılarının artması toplumsal cinsiyet eşitliği amacının başarılmasında olumlu olarak değerlendirilir.

Göstergenin veri kaynağı

Bu göstergenin verisi seçimlerle ilgili diğer istatistiklerden farklı olarak mevcutsa siyasi partilerin web sayfalarını tarama yoluyla değilse de partilerle görüşerek elde edilmektedir. Ayrıca kadınların siyasal yaşama ve karar alma süreçleri ile ilgili çalışan hak temelli sivil toplum kuruluşları olan Kadın Koalisyonu ve KA-DER izleme raporlarında bu göstergeye ait veriyi de yayımlamaktadır.

CEİD- Siyaset-6 Cinsiyete göre seçimlerde siyasi parti aday listelerinden aday olup kazananların sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge genel seçimlere katılan siyasi partilerin seçim listelerinde aday olup kazananların cinsiyete göre sayısı ve oranı hakkında bilgi vermektedir. Kadınların siyasete katılımlarında fırsat eşitliğini sağlayan seçimler için seçim listesinde aday statüsünde yer almaya hak kazanma kadar bu adayların seçimi kazanıp kazanmadığı da toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemlidir.

Seçimlerde siyasi partilerin aday listesinde aday olup kazananların cinsiyete göre dağılımı, kadın =
$$\frac{\text{Seçimlerde siyasi partilerin aday listesinde aday olup kazanan kadınların sayısı}}{\text{Seçimlerde siyasi partilerin aday listesinde aday olup kazananların toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge milletvekili ya da mahalli idareler seçimlerinde siyasi partilerin aday listelerinde yer alan ve seçim sonucunda kazananların cinsiyete göre oranı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede seçimler için siyasi partilerin aday listelerinden aday gösterilip seçimi kazanan kadın ve erkeklerin oranlarının toplamının 100'e eşit olması gerekir. Siyasi partilerin kadın kotası uygulamaları ve seçim listelerinde kadınların aday gösterilmesi kadar kaçınıcı sıradan aday gösterildikleri de özellikle seçim bölgelerinde siyasi partinin çıkaracağı milletvekili sayısı ihtimaline göre kadın adayların kazanabilecek sırada aday gösterilmeleri kadınların eşit derecede siyasal yaşama katılımlarını teşvik eden bir diğer faktördür. Bu nedenle bu göstergedeki sayısal artış kadınların siyasete katılımındaki fırsat eşitliğinin ve dolayısıyla cinslerarası dönüştürücü eşitliğin sağlanabilmesi için olumlu olarak değerlendirilir.

Göstergenin veri kaynağı

Bu göstergenin verisine Yüksek Seçim Kurulu resmî sonuçlarından derlenen ve kayıtlı veri olarak TÜİK Toplumsal yapı ve cinsiyet istatistikleri konusu altında siyasal yaşam teması altından erişilebilmektedir. Ayrıca diğer seçimlerle ilgili toplumsal cinsiyet istatistikleri gibi

KSGM toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili eylem planlarından ve diğer raporlarda gösterge verisi yayımlanmaktadır. Son olarak Kadın Koalisyonu ve KA-DER izleme raporları da bu gösterge ile ilgili diğer alternatif veri kaynaklarıdır.

CEİD- Siyaset-7 Cinsiyete göre seçilmiş uzman meslek gruplarında çalışanların sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge gerek kamuda gerek özel sektörde en az dört yıllık bir lisans eğitimi aldıktan sonra Türkiye Meslek Sınıflama Sistemine göre ‘Profosyonel meslek’ gruplarında yer alan ve kariyer meslekleri olarak adlandırılan uzman mesleklerde çalışanların cinsiyete göre sayısı ve oranı hakkında bilgi vermektedir. Kadınların kamusal hayata eşit katılımını izlemeye yardımcı olan bu gösterge için seçilen kariyer meslek grupları göstergenin ‘Büyükelçi’, ‘Başkonsolos’, ‘Mülki idare amiri’, ‘Vali’, ‘Kaymakam’, ‘Polis’ altkırımlarını oluşturmaktadır.

*Uzman meslek gruplarında çalışanların cinsiyete göre dağılımı, **Büyükelçi***

$$= \frac{\text{Kadın Büyükelçilerin sayısı}}{\text{Büyükelçilerin toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge mesleki eğitim gerektiren ve vali, kaymakam, büyükelçi, başkonsolos gibi kariyer görevlerde istihdam edilenlerin cinsiyete göre oranı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede örneğin başkonsolos olarak görevlendirilen kadın ve erkeklerin oranlarının toplamının 100’e eşit olması gerekir. Türkiye’de doktor, akademisyen, mühendis, mimar gibi uzman mesleklerde kadınların oranlarının görece olarak yüksek olmasına rağmen kamusal hayata katılımında fırsat eşitliği açısından karar alma pozisyonlarında ve prestiji daha yüksek görevlerde kadınların sayısının azaldığı gözlemleniyor. Bu nedenle bu göstergenin verisindeki artış kadınların güçlenmesi ve kamusal hayata katılımı ve cinslerarası eşitliğin sağlanması açısından olumlu olarak değerlendirilir.

Göstergenin veri kaynağı

TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri

CEİD- Siyaset-8 Bürokrasinin yönetiminde cinsiyet dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge gerek kamu kurum ve kuruluşlarında karar alma ve yürütme pozisyonlarında çalışanların cinsiyete göre sayısı ve oranı hakkında bilgi vermektedir. Göstergenin kırımları ‘Kamu çalışanları’ ‘Bakan’, ‘Büyükelçi’, ‘Üst Düzey yönetici’, ‘Genel Müdür’, ‘Genel Müdür Yardımcısı’, ‘Daire Başkanı’, şeklindedir. Bu göstergenin verisi hesaplanırken Büyükşehir

belediyeleri, kuruluşları ve belediyelerin üst düzey unvanları, TBMM, askeri personel, Merkez Bankası ve MİT çalışanları dâhil edilmemiştir.

$$\text{Bürokrasinin yönetiminde çalışanların cinsiyete göre dağılımı, **Bakan**}} \\ = \frac{\text{Kadın Bakanların sayısı}}{\text{Bakanların toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge kamu kurum ve kuruluşlarında yönetici olarak görevlendirilenlerin cinsiyete göre oranı olarak yorumlanmalıdır. Bu çerçevede örneğin Daire Başkanı olarak görev yapan kadın ve erkeklerin oranlarının toplamının 100'e eşit olması gerekir. Türkiye'de kadınların kamu bürokrasisinin işleyişine ve organizasyonunda karar alma süreçlerine katılımında fırsat eşitliğini izlemek için önemli olan bu gösterge üst düzey yöneticiliklerde, kurul, komisyon ve komitelerde kadınların ne derece rol üstlendiği hakkında bilgi vermektedir. Dolayısıyla bu oranın artışı siyasal yaşama ve karar alma mekanizmalarına katılımında cinslerarası eşitliğin hayata geçmesi için olumlu olarak değerlendirilir.

Göstergenin veri kaynağı

Bu göstergenin verisine TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistiklerinden erişilebilir.

CEİD- Siyaset-9 Cinsiyete göre TMMOB yönetim kurulu üyelerinin sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge kamu hizmeti yürüten meslek örgütlerinden biri olan TMMOB yönetim kurulunda görev alan üyelerin cinsiyete göre sayısı ve oranı hakkında bilgi vermektedir. Gösterge yönetim kurulu başkanı, başkan yardımcısı, sayman üye, yürütme kurulu üyesi gibi farklı pozisyonlarda görev alarak TMMOB yönetiminde erkeklere kıyasla kadınların ne derece söz sahibi olduğunu göstermektedir.

$$\text{TMMOB yönetim kurulu üyelerinin cinsiyete göre dağılımı, **kadın**}} \\ = \frac{\text{TMMOB yönetim kurulunda yer alan **kadın** üyelerin sayısı}}{\text{TMMOB yönetim kurulu üyelerinin toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge TMMOB yönetim kuruluna seçilen üyelerin cinsiyete göre sayısı ve oranı olarak yorumlanmalıdır ve kadın ve erkek üyelerin oranlarının toplamının 100'e eşit olması gerekir. Türkiye'de her ne kadar mimar, mühendis gibi uzman mesleklerde kadın sayıları görece olarak yüksek olsa da bu mesleklerde çalışanlar için çalışma etiği ve özlük hakların düzenlendiği ve kamu hizmeti yürüten ilgili meslek örgütlerinin yönetici organlarında kadınların ne derece temsil edildiği ve karar alma süreçlerine etkin bir şekilde katıldığı önemlidir. Bu bağlamda göstergedeki artış siyasal yaşama ve karar alma mekanizmalarına

katılımda hem fiili ve hem de dönüştürücü eşitliğin ne kadar gerçekleştiğini değerlendirmek açısından olumludur.

Göstergenin veri kaynağı

Bu göstergenin verisi erişilebilir olduğu için TMMOB³¹ web sayfası taramasından üretilmiştir. Online ortamda veri bulunmadığı takdirde kurum faaliyet raporları, strateji belgeleri vb dokümanlar üzerinden ya da kurumla direk iletişimle bilgi edinilebilir.

CEİD- Siyaset-10 TTB Merkez konseyi üyelerinin cinsiyete göre sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge kamu hizmeti yürüten meslek örgütlerinden biri olan TTB yönetim organı olan Merkez konseyinde görev alan üyelerin cinsiyete göre sayısı ve oranı hakkında bilgi vermektedir. Gösterge konsey başkanı, genel sekreter, musahip üye, yürütme kurulu üyesi gibi farklı pozisyonlarda TTB Merkez kurullarından biri olan Merkez konseyde erkeklere kıyasla kadınların ne kadar yönetime katıldığını göstermektedir.

$$TTB \text{ merkez konseyi üyelerinin cinsiyete göre dağılımı, kadın} \\ = \frac{TTB \text{ merkez konseyinde yer alan kadın üyelerin sayısı}}{TTB \text{ merkez konseyi üyelerinin toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge TTB merkez kurullarından biri olan ve fiili olarak yönetim organı olan Merkez konseye seçilen üyelerin cinsiyete göre sayısı ve oranı olarak yorumlanmalıdır ve kadın ve erkek üyelerin oranlarının toplamının 100’e eşit olması gerekir. Türkiye’de etkin bir şekilde kamu hizmeti yürüten oranlarının toplamının 100’e eşit olması gerekir. Türkiye’de yönetim ve yürütüme kurullarında kadın üyelerin yok denecek kadar az temsil edildiği diğer kamu hizmeti yürüten diğer meslek örgütlerinden farklı TTB kadın kotası uygulayarak yönetim ve denetleme kurullarında kadın üyelerin temsiliyetlerini güçlendirmiştir ve bugün Merkez konseyin başkanı bir kadın üyedir. Bu bağlamda bu göstergede kadın üyelerin oranının erkeklerin oranlarına eşit olacak şekilde artışı meslek örgütünde yönetim kademesinde cinslerarası eşitliği sağlamak açısından olumlu değerlendirilir.

Göstergenin veri kaynağı

Bu göstergenin verisi erişilebilir olduğu için TTB³² web sayfası taramasından üretilmiştir. Online ortamda veri bulunmadığı takdirde kurum faaliyet raporları, strateji belgeleri vb dokümanlar üzerinden ya da kurumla direk iletişimle bilgi edinilebilir.

³¹ www.tmmob.org.tr

³² www.ttb.org.tr

CEİD- Siyaset-11 Cinsiyete göre YÖK’e bağlı üniversitelerde rektör olarak görev yapanların sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge YÖK bünyesi içinde devlet ve vakıf üniversitelerinde görev yapan rektörlerin cinsiyete göre sayısı ve oranı hakkında bilgi vermektedir. Gösterge akademik kurumların yönetimine kadınların katılımında ne derece fırsat eşitliğinin hayata geçtiğini göstermektedir.

$$YÖK'e bağlı üniversitelerde görev yapan rektörlerin cinsiyete göre dağılımı, **kadın** = \frac{YÖK'e bağlı üniversitelerde görev yapan **kadın** rektörlerin sayısı}{YÖK'e bağlı üniversitelerde görev yapan rektörlerin toplam sayısı} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge YÖK’e bağlı üniversitelere rektör olarak atanan akademisyenlerin cinsiyete göre sayısı ve oranı olarak yorumlanmalıdır ve kadın ve erkek rektörlerin oranlarının toplamının 100’e eşit olması gerekir. Türkiye’de bir uzman meslek grubu olan üniversitelerde çalışan öğretim üyeleri ve elemanları arasında kadınların sayısı hemen hemen erkeklerle aynı olmasına rağmen hem yüksek ünvanlı kadrolarda hem de üniversitelerde senato, üniversite yönetim kurulu gibi organlarda erkeklere kıyasla yer alan kadın akademisyenlerin sayısı ciddi oranlarda azalıyor. Bu eşitsizliğin en görünür hali rektörler arasındaki kadınların sayısı ve bu göstergenin verisindeki artış kadınların akademinin işleyişine ve organizasyonunda daha eşit ve daha fazla söz sahibi olduğunu göstermesi açısından olumlu olarak değerlendirilir.

Göstergenin veri kaynağı

TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri

CEİD- Siyaset-12 Cinsiyete göre Merkez Bankası yönetiminde yer alanların sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge Merkez Bankası yönetiminde görev yapanların cinsiyete göre sayısı ve oranına karşılık gelmektedir. Gösterge Merkez Bankası’nın ‘Genel Kurul’, ‘Başkan’, ‘Banka Meclisi’, ‘Para Politikası Kurulu’, ‘Denetleme Kurulu’ ve ‘Yönetim Komitesi’ bileşenlerinden oluşan üst yönetimi tarafından alınan ekonomik kararlarda kadınların erkeklere kıyasla ne kadar temsil edildiği hakkında bilgi verir.

$$Cinsiyete göre Merkez Bankası yönetiminde yer alanların dağılımı, **kadın** = \frac{Merkez Bankası yönetiminde görev yapan **kadın** üyelerin sayısı}{Merkez Bankası yönetiminde görev yapanların toplam sayısı} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge Merkez Bankası üst yönetiminde görev alanların cinsiyete göre sayısı ve oranı olarak yorumlanmalıdır ve yönetim komitesinde yer alan kadın ve erkek üyelerin oranlarının toplamının 100'e eşit olması gerekir. Kadınların ekonomik kararlara eşit katılım hakkı ile ilgili olan bu gösterge aynı zamanda siyasal kararlara katılımında cinsler arası eşitliğin izlenmesinde kullanılan uluslararası standart göstergelerden biridir. Göstergenin verisinde kadın erkek oranlarının eşitlenmesi ekonomik kararların alındığı kurumların üst yönetimlerinde cinslerarası eşitliğin sağlanması açısından olumlu olarak değerlendirilir.

Göstergenin veri kaynağı

TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri

CEİD- Siyaset-13 Cinsiyete göre BİST'te işlem yapabilen şirket yöneticilerinin sayısı ve dağılımı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge BİST'te işlem yapabilen yani halka açık hisse satabilen şirketlerin yönetim kurullarında yer alan ya da yönetim yetkisi olanların cinsiyete göre sayısı ve oranına karşılık gelmektedir. Kadınların ekonomik kararlara katılımını izlemek için kullanılan uluslararası göstergelerden birisi olan bu göstergeyle ilgili 2014 yılında Sermaye Piyasası Kurulu, BİST şirketlerinin yönetim organlarında yönetim yetkisi olanlar arasında kadın üye oranının %25'ten az olmaması, yönetim yetkisi olmayan idari üyeler için ise %40 şartını getirmiştir.

$$\text{Cinsiyete göre Borsa İstanbul'da (BİST) işlem yapabilen şirketlerin yöneticilerinin dağılımı, kadın} \\ = \frac{\text{Borsa İstanbul'da (BİST) işlem yapabilen şirketlerin yönetim yetkisi olan kadın üyelerin sayısı}}{\text{Borsa İstanbul'da (BİST) işlem yapabilen şirketlerin yöneticilerinin toplam sayısı}} \times 100$$

Nasıl yorumlanır?

Bu gösterge BİST'te işlem yapabilen şirketlerin üst yönetiminde görev alanların cinsiyete göre sayısı ve oranı olarak yorumlanmalıdır ve yönetim kurulu üyesi olan kadın ve erkek üyelerin oranlarının toplamının 100'e eşit olması gerekir. Bu göstergenin verisi ekonomik karar mercilerinde, yöneticilik ve liderlik konumlarında, kadınların ekonomik kararlara eşit katılım hakkının ne düzeyde hayata geçtiği hakkında bilgi vermektedir. Dolayısıyla borsa şirketlerinin yönetimlerinde cinsler arası eşitliğin olabilmesi için tavsiye edilen cinsiyet kotası uygulanmalıdır ve bu oranlar gösterge verisi üzerinden düzenli bir biçimde izlenerek değerlendirme yapılabilir.

Göstergenin veri kaynağı

TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri

16.5. Önerilen Göstergeler

CEİD- Siyaset-Önerilen Cinsiyete göre kamu hizmeti niteliğinde görev yapan üst kurulların yönetimlerinde yer alanların oranı

Nasıl üretilir?

Bu gösterge kamu hizmeti niteliğinde görev yapan kurum ve üst kurulların yönetim organlarında yer alanların cinsiyete göre oranı hakkında bilgi vermektedir. Gösterge kamusal yaşamda ekonomik ve siyasal kararlara katılımı kamu hizmeti yürüten kritik kurum ve kurullarda cinslerarası eşitliğin izlenmesine aracılık etmektedir. Önerilen göstergenin kırılımlarında 'Rekabet Kurulu', 'Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu', 'Radyo ve Televizyon Üst Kurulu', 'Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu', 'Kamu İhale Kurumu', 'Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Üst Kurulu', 'Yüksek Seçim Kurulu', 'Yüksek Öğrenim Kurumu', 'Basın İlan Kurumu' yer almaktadır. Örneğin, siyasi seçimleri yürütmek ve düzenlemekle görevli üst kurul niteliğinde kamu hizmeti yapan Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin cinsiyete göre dağılımı aşağıdaki şekilde hesaplanabilir:

$$\begin{aligned} & \text{Cinsiyete göre YSK üyelerinin dağılımı, kadın} \\ & = \frac{\text{YSK kadın üyelerinin sayısı}}{\text{YSK toplam üyelerin sayısı}} \times 100 \end{aligned}$$

Nasıl yorumlanır?

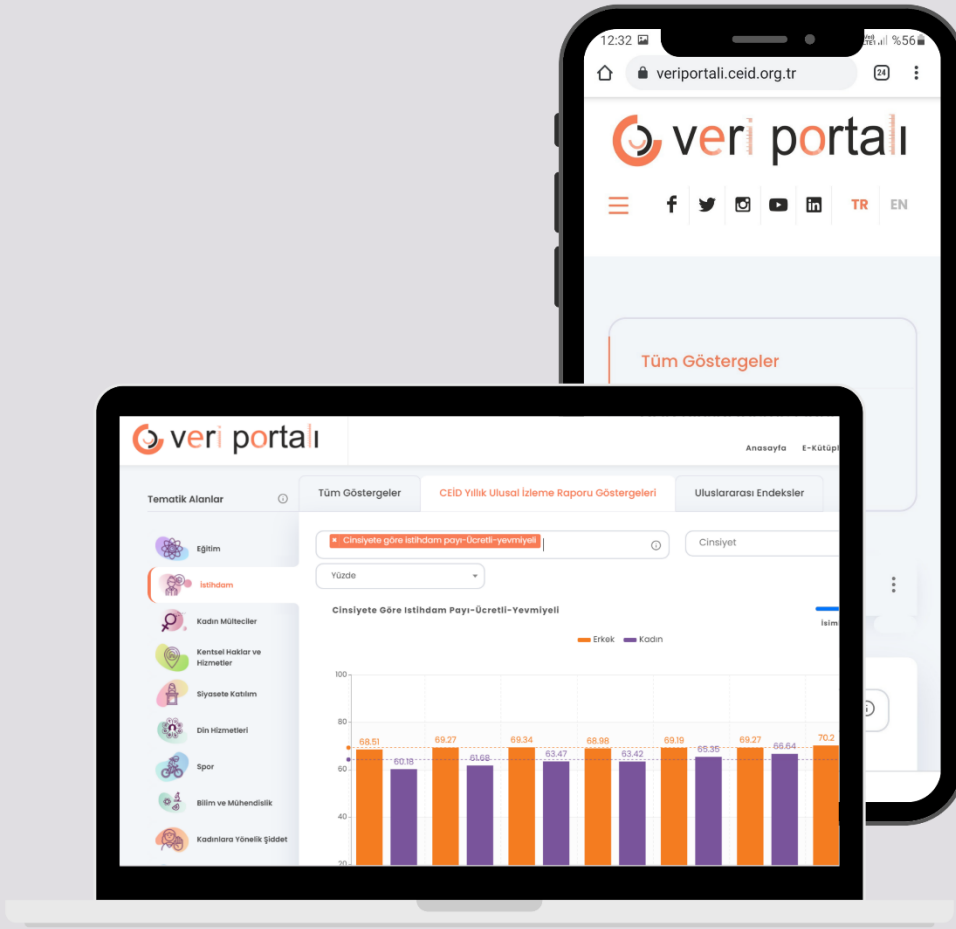
Bu gösterge kamu hizmeti niteliğinde görev yapan kurum ve üst kurulların yönetim organlarında yer alanların cinsiyete göre sayısı ve oranı olarak yorumlanmalıdır ve yönetim kurulu üyesi olan kadın ve erkek üyelerin oranlarının toplamının 100'e eşit olması gerekir. Gösterge için Yüksek Öğrenim Kurumu, Rekabet Kurulu gibi seçilen bu kurum ve kurullar Türkiye'de kamusal yaşamda kadınların hem siyasal hem de ekonomik kararlara katılımını ve cinsler arası eşitliğin ne derece gerçekleştiğini izlemek açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda göstergenin verisine doğrudan yansiyacak yönetim kurullarına seçilen ve görev alan kadın üyelerin ya da kadın yöneticilerin sayısındaki artış toplumsal cinsiyet eşitliğinin anakımlaşmasına yönelik olumlu değerlendirilir.

Göstergenin veri kaynağı

Bu göstergenin verisi ilgili kurum ve kurulların eğer organizasyon şeması ve yönetim hakkında bilgi mevcutsa web sayfası taramasından üretilebilir. Bilgisayar ortamında veri bulunmadığı takdirde kurum faaliyet raporları, strateji belgeleri vb. dokümanlar üzerinden ya da kurumlar/kurullar ile direk iletişim de veriyi elde etmek için diğer alternatif yollardır.

Rapordaki göstergeleri detaylıca incelemek, kendi çalışmalarınıza aktarmak ve verileri sosyal medyada paylaşabilmek için:

 veri portalı

<https://veriportali.ceid.org.tr/>

#veriiyleştirir